No. ६३२ - घ

Title वाजसनेय संहिता

Author

Extent ११६ Age १८६८

Subject वेद . सम्पूर्णम्

नं० ६३२-घ
वाजसनेय संहिता (वेद)
पत्राणि ११६ (सम्पूर्णम्)

नं० ६३२-घ
वाजसनेय संहिता(वेद)
पत्राणि ११६(सं
संवत् १६६६

(वेदस्य संहिता)
भाग :

त नत्तोब्राह्मणानसंप्र

वाजसनेयीसंहिताध्याय ४०ः समग्रप-रक्ष्यं

तये वाचं वदत तद्बृहस्पतिंवाजञ्जापयत। इन्द्रं वाजञ्जयेन्द्राय वाचं
वदतेन्द्रंवाजञ्जापयत ११ एषा वः। एषा वः सा सत्या संवागभूद्यया
बृहस्पतिंवाजमजीजपताजीजपत बृहस्पतिं वाजं वनस्पतयो वि
मुच्यध्वम्। एषा वः सा सत्या संवागभूद्ययेन्द्रं वाजमजीजपताजीजपते
न्द्रं वाजं वनस्पतयो विमुच्यध्वम् १२ देवस्याहम्। देवस्याहꣳ सवितुः
सवे सत्यप्रसवसो बृहस्पतेर्वाजजितो वाजं जेषम्। वाजिनो वाजजि
तोऽध्वनः स्कभ्नुवन्तो योजना मिमानाः काष्ठां गच्छत १३। एष स्यः। एष।

सं· सवाजीक्षिपणिन्तुरण्यतिग्ग्रीवायाम्बद्धोऽअपिकक्षऽआसनिक्र
५ तुन्दधिक्क्राऽअनुसꣳसनिष्प्यदत्पथामङ्काꣳस्यन्वापनीफणत्।
स्वाहा॥१४॥उतस्म्म।उतस्म्मास्यद्द्रवतस्तुरण्यतः पर्णन्नवेरनुवाति
प्प्रगर्द्धिनः।श्येनस्येवद्ध्रजतोऽअङ्कसम्परिदधिक्क्राव्णः सहोर्ज्जातरि
त्त्रतःस्वाहा १५ शन्नः।शन्नोभवन्तुवाजिनोहवेषुदेवतातामितद्द्र
वः स्वर्क्काः।जम्भयन्ताहिंवृकꣳरक्षाꣳसिसनेम्म्यस्म्मद्युयवन्नमी
वाः १६ तेनः।तेनोऽअर्वन्तोहवनश्रुतोहवंविश्वेशृण्वन्तुवाजि

नोमितद्रुवः सहस्रसामेधसातासनिष्यवोमहोयेधनꣳसमिथे
षुजभ्रिरे १७ वाजेवाजेवतवाजिनोनोधनेषुविप्राऽअमृताऽऋ
तज्ञाः। अस्यमध्वः पिबतमादयध्वन्तृप्तायातपथिभिर्देवयानैः १८
आमा। आमावाजस्यप्रसवोजगम्यादेमेद्यावापृथिवीविश्वरूपे। आ
मागन्ताम्पितरामातराचामासोमोऽअमृतत्त्वेनगम्यात्। वाजिनोवा।
जजितोवाजꣳसस्वाꣳसोबृहस्पतेर्भागमवजिघ्रतनिमृजानाः
१९ आपयेस्वाहा।स्वापयेस्वाहा।पिजायस्वाहा।क्रतवेस्वाहा।वसवेस्वाहा

सं· हर्ष्पतयेस्वाहाक्षमुग्धायस्वाहामुग्धायवैनꣳशिनायस्वाहाविनꣳ
५ शिनऽआन्त्यायनायस्वाहान्त्यायभौवनायस्वाहाभुवनस्यपतयेस्वाहा
धिपतयेस्वाहा २० आयुर्यज्ञेन।कल्पताम्प्राणोयज्ञेनकल्पताञ्च
क्षुर्य्यज्ञेनकल्पताꣳश्रोत्रंयज्ञेनकल्पताम्पृष्ठंयज्ञेनकल्पतां
य्यज्ञोयज्ञेनकल्पताम्॥प्रजापतेःप्प्रजाऽअभूमस्वर्द्देवाऽअग
न्मामृताऽअभूम॥२१॥अस्मेवः।अस्मेवोऽअस्त्विन्द्रियमस्मेनृ।
म्णमुतक्रतुरस्मेवर्च्चाꣳसिसन्तुवः।नमोमात्रेपृथिव्यैनमोमात्रे

पृथिव्याऽइयन्तेराड्यन्तासियमनोध्रुवोसिधरुणः कृष्यैत्वाक्षेमाय
त्वारय्यैत्वापोषायत्वा २२ वाजस्येमम्। वाजस्येमम्प्रसवः सुषुवेग्ग्रेसो
मꣳराजानमोषधीष्ष्वप्प्सु। ताऽअस्म्मब्भ्यम्मधुमतीर्ब्भवन्तुवयꣳरा
ष्ट्रेजागृयामपुरोहिताः स्वाहा २३ वाजस्येमाम्। वाजस्येमाम्प्रसवः
शिश्रियेदिवमिमाचविश्श्वाभुवनानिसम्म्राट्। अदित्सन्तन्दाप
यतिप्प्रजानन्त्सनोरयिꣳसर्व्ववीरन्नियच्छतुस्वाहा। २४। वाजस्यनु।
प्प्रसवऽआवभूवेमाचविश्श्वाभुवनानिसर्व्वतः॥ सनेमिराजापरि

सं· यातिविद्वान्प्रजाम्पुष्टिंवर्द्धयमानोऽअस्मेस्वाहा २५ सोमꣳराजान
5 म्।सोमꣳराजानमवसेऽग्निमन्वारभामहे आदित्यान्विष्णुꣳसूर्य्यं
म्ब्रह्माणञ्चबृहस्पतिꣳस्वाहा॥२६॥अर्य्यमणम्बृहस्पतिम्।अर्य्य
मणम्बृहस्पतिमिन्द्रन्दानायचोदय।वाचंविष्णुꣳसरस्वतीꣳसवि
तारञ्चवाजिनꣳस्वाहा।२७।अग्नेऽअच्छ।अग्नेऽअच्छावदेहनःप्र
तिनःसुमनाभव प्रनोयच्छसहस्वजित्त्वꣳहिधनदाऽअसिस्वाहा॥
२८॥प्रनःप्रनोयच्छत्वर्य्यमाप्रपूषाप्रबृहस्पतिः॥प्रवाग्देवीद

दातु नः स्वाहा ।२९। देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्याम्पूष्णो
हस्ताभ्याम् ॥ सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्यन्त्रिये दधाम्बृहस्पतेष्ट्वा साम्रा
ज्येनाभिषिञ्चाम्यसौ ।३०॥ अग्निरेकाक्षरेण प्राणमुदजयत्तमुज्जे
षमश्विनौ द्व्यक्षरेण द्विपदो मनुष्याऽनुदजयतान्तानुज्जेषव्विष्णु
स्त्र्यक्षरेण त्रीँल्लोकानुदजयत्तानुज्जेषꣳ सोमश्चतुरक्षरेण चतुष्प
दः पशूनुदजयत्तानुज्जेषम्पूषा पञ्चाक्षरेण ।३१॥ पूषा पञ्चाक्षरे
ण । पूषा पञ्चाक्षरेण पञ्च दिश ऽउदजयत्ता ऽउज्जेषꣳ सविता षड

सं·	क्षरेणषड्ऋतूनुदजयत्तानुज्जेषम्मरुतः सप्ताक्षरेणसप्तग्ग्राम्म्या
6	न्पशूनुदयजयँस्तानुज्जेषम्बृहस्पतिरष्टाक्षरेणगायत्रीमुदय
त्तामुज्जेषम्मित्रोनवाक्षरेण।३२।मित्रोनवाक्षरेण।त्रिवृत्तँ स्तो
ममुदजयत्तमुज्जेषंवरुणोदशाक्षरेणविराजमुदजयत्तामुज्जेषमि
न्द्रऽएकादशाक्षरेणत्रिष्टुभमुदजयत्तामुज्जेषंविश्वेदेवाद्वादशाक्ष
रेणजगतीमुदयँस्तामुज्जेषंवसवस्त्रयोदशाक्षरेण॥३३॥वसवस्त्र
योदशाक्षरेण।त्रयोदशँ स्तोममुदजयँस्तमुज्जेषँ रुद्राश्चतुर्दशा॥

क्षरेण चतुर्दशꣳ स्तोममुदजयँस्तमुज्जेषमादित्याः पञ्चदशाक्षरेण
पञ्चदशꣳ स्तोममुदजयँस्तमुज्जेषमदितिः षोडशाक्षरेण षोडश।
ꣳ स्तोममुदजयत्तमुज्जेषम्प्रजापतिः सप्तदशाक्षरेण सप्तदशꣳ।
स्तोममुदजयत्तमुज्जेषम्।३४। एष ते। निर्ऋते भागस्तं जुषस्व स्वाहा
ऽग्निनेत्रेभ्यो देवेभ्यः पुरःसद्भ्यः स्वाहा यमनेत्रेभ्यो देवेभ्यो दक्षिणास
द्भ्यः स्वाहा विश्वदेवनेत्रेभ्यो देवेभ्यः पश्चात्सद्भ्यः स्वाहा मित्रावरु
णनेत्रेभ्यो वा मरुन्नेत्रेभ्यो वा देवेभ्य उत्तरासद्भ्यः स्वाहा सोमनेत्रेभ्यो

सं. देवेभ्यऽउपरिसद्भ्यो दुवस्वद्भ्यः स्वाहा॥३५॥ये देवाः।ये देवाऽअ
७ ग्निनेत्राः पुरःसदस्तेभ्यः स्वाहा ये देवा यमनेत्रा दक्षिणासदस्तेभ्यः
स्वाहा ये देवा विश्वदेवनेत्राः पश्चात्सदस्तेभ्यः स्वाहा ये देवा मित्रा
वरुणनेत्रा वा मरुन्नेत्रा वोत्तरासदस्तेभ्यः स्वाहा ये देवाः सोमनेत्राऽ
उपरिसदो दुवस्वन्तस्तेभ्यः स्वाहा॥३६॥अग्ने सहस्व।अग्ने सहस्व।
पृतनाऽअभिमातीरपास्य।दुष्टरस्तरन्नरातीर्वर्चो धा यज्ञवाह
सि।३७ देवस्य त्वा।सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां।

आम्।उपाᳪंशोर्व्वीर्य्येणजुहोमिहतᳪंरक्षःस्वाहारक्षसान्त्वावधा
यावधिष्मरक्षोवाधिष्मामुमसौहतः।३८।सवितात्त्वा।सवानाᳪं
सुवतामग्निर्गृहपतीनाᳪंसोमोवनस्पतीनाम्॥वृहस्पतिर्व्वा
चऽइन्द्रोज्यैष्ठ्यायरुद्रःपशुभ्योमित्रःसत्योवरुणोधर्म्मपतीनाम्
३९ इमन्देवाः।इमन्देवाऽअसपत्नᳪंसुवद्ध्वम्महतेक्षत्रायमह
तेज्यैष्ठ्यायमहतेजानराज्यायेन्द्रस्येन्द्रियाय।इमममुष्यपुत्रम
स्यैविशऽएषवोमीराजासोमोस्माकम्ब्राह्मणानाᳪंराजा॥४०॥

सं॰ इति संहितापाठे नवमोऽध्यायः ॥ अपोदेवाः। अपोदेवा
८ मधुमतीरगृभ्णन्नूर्जस्वती राजस्वश्चितानाः। याभिर्मित्रावरु
णावभ्यषिञ्चन्याभिरिन्द्रमनयन्नत्यरातीः।१।वृष्णऽऊर्मिः
वृष्णऽऊर्मिरसि राष्ट्रदा राष्ट्रम्मे देहि स्वाहा॥ वृष्णऽऊर्मिरसि रा
ष्ट्रममुष्मै देहि वृषसेनोसि राष्ट्रदा राष्ट्रम्मे देहि स्वाहा वृषसेनो
सि राष्ट्रममुष्मै देह्यर्थेतस्था ॥२॥ अर्थेतस्थो राष्ट्रदा राष्ट्रम्मे द
त्त स्वाहौजस्वतीस्थ राष्ट्रदाः राष्ट्रममुष्मै दत्तापः परिवाहिणीस्थ
स्वाहार्थेतस्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्तौजस्वतीस्थ राष्ट्रदा राष्ट्रम्मे २

राष्ट्रदा राष्ट्रम्मे दत्त स्वाहापःपरिवाहिणीस्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्ता
पाम्पतिरसि राष्ट्रदा राष्ट्रम्मे देहि स्वाहापाम्पतिरसि राष्ट्रदा राष्ट्रममु।
ष्मै देह्यपाङ्गर्भोसि राष्ट्रदा राष्ट्रम्मे देहि स्वाहापाङ्गर्भोसि राष्ट्रदा राष्ट्रम
मुष्मै देहि सूर्य्यत्वचसस्थ ॥३॥ सूर्य्यत्वचसस्थ। राष्ट्रदा राष्ट्रम्मे दत्त
स्वाहा सूर्य्यत्वचसस्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त सूर्य्यवर्च्चसस्स्थ राष्ट्रदा
राष्ट्रम्मे दत्त स्वाहा सूर्य्यवर्च्चसस्स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त मान्दास्स्थ रा।
ष्ट्रदा राष्ट्रम्मे दत्त स्वाहा मान्दास्स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त व्रजक्षितस्स्थ

सं. राष्ट्रदा राष्ट्रम्मे दत्त स्वाहा व्रजक्षितस्स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त व्राशा
१ स्स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रम्मे दत्त स्वाहा व्राशास्स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त शविष्ठा
स्स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रम्मे दत्त स्वाहा शविष्ठास्स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त श।
क्वरीस्स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रम्मे दत्त स्वाहा शक्वरीस्स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त
जनभृतस्स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रम्मे दत्त स्वाहा जनभृतस्स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै
दत्त विश्वभृतस्स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रम्मे दत्त स्वाहा विश्वभृतस्स्थ राष्ट्रदा
राष्ट्रममुष्मै दत्तापः स्वराजस्स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त॥ मधुमतीर्मधु

मत्तीभिः पृच्यन्ताम्महि दात्त्रङ्क्षत्रियाय वन्न्वाना ऽअनाधृष्टाः सीदत
सहोजसो महि दात्त्रङ्क्षत्रियाय दधतीः ४॥ शतं ४००॥ ॥ सोमस्यत्त्वि
षिः। सोमस्यत्त्विषिरसि तवेव मे त्त्विषिर्भूयात्॥ अग्नये स्वाहा सोमाय
स्वाहा सवित्त्रे स्वाहा सरस्वत्त्यै स्वाहा पूष्णे स्वाहा वृहस्पतये स्वाहेन्द्राय
स्वाहा घोषाय स्वाहा श्लोकाय स्वाहांशाय स्वाहा भगाय स्वाहार्यम्णे
स्वाहा ५ पवित्त्रे स्थः। पवित्त्रे स्थो वैष्णव्यौ सवितुर्वः प्रसव ऽउत्पुना
म्यच्छिद्रेण पवित्त्रेण सूर्य्यस्य रश्मिभिः॥ अनिभृष्टमसि वाचो बन्धु

सं· स्तपाजाः सोमस्य क्षत्रमसि स्वाहा राजस्वः ६ सधमादो द्युम्निनीः। स
10 धमादो द्युम्निनीराप ऽ एता ऽ अनाधृष्टा ऽ अपस्यो वसानाः। पस्त्या
सु चक्रे वरुणः सधस्थमपां शिशुर्मातृतमास्वन्तः। ७। क्षत्रस्यो।
ल्वम्। क्षत्रस्योल्वमसि क्षत्रस्यराजय्वसि क्षत्रस्य योनिरसि क्षत्रस्य ना
भिरसीन्द्रस्य वार्त्रघ्नमसि मित्रस्यासि वरुणस्यासि त्वयायं वृत्रं वधे
त्। दृवासि रुजासि क्षुमासि। पातैनं प्राञ्चं पातैनं प्रत्यञ्चं पातैनं ति
र्यञ्चं दिग्भ्यः पात। ८। आविर्मर्याः। आविर्मर्या ऽ आवित्तो ऽ अग्नि

र्गृ६ह पतिरावित्त ऽइन्द्रो वृद्धश्रवा ऽआवित्तौ मित्रावरुणौ धृतव्र
तावावित्तः पूषाविश्ववेदा ऽआवित्ते द्यावापृथिवी विश्वशम्भुवा
वावित्तादितिरुरुशर्म्मा । ९ । अवेष्टा दन्दशूकाः । अवेष्टा दन्दशूकाः प्रा
चीमारोह गायत्रीत्त्वावतु रथन्तर६ँ साम त्रिवृत्स्तोमो वसन्त ऽऋतु ।
र्ब्ब्रह्म द्रविणं दक्षिणामारोह । १० । दक्षिणामारोह । त्रिष्टुप्त्वावतु बृहत्सा
म पञ्चदशस्तोमो ग्रीष्म ऽऋतुः क्षत्रं द्रविणं प्रतीचीमारोह ॥ ११ ॥ प्र
तीचीमारोह । प्रतीचीमारोह जगती त्वावतु वैरूप६ँ साम सप्तदशस्तो

सं॰ मो॰वर्षाऽऋतुर्व्विड्द्रविणमुदीचीमारोह १२ उदीचीमारोह।उदीचीमारो
॥ हानुष्टुप्त्वावतु वैराजꣳ सामैकविꣳशस्तोमः शरदृतुः फलन्द्रविणमू
र्द्ध्वामारोह ॥१३॥ ऊर्द्ध्वामारोह।पङ्क्तिस्त्वावतु शाक्वररैवतसामनी त्रिणव
त्रयस्त्रिꣳशौ स्तोमौ हेमन्तशिशिरावृतू वर्च्चो द्रविणम्प्रत्यस्तन्नमुचेः
शिरः।१४ सोमस्य त्विषिः।सोमस्य त्विषिरसि तवेव मे त्विषिर्भूयात्।मृत्योः
पाह्योजोसि सहोस्यमृतमसि।१५।हिरण्यरूपाऽउषसः।हिरण्यरूपा
ऽउषसो विरोकाऽउभाविन्द्राऽउदिथः सूर्य्यश्च।आरोहतं वरुण मि

र्त्रगर्त्तन्ततश्चक्षाथामदितिन्दितिञ्चमित्रोसिवरुणोसि।१६।सोम
स्यत्वा।द्युम्नेनाभिषिञ्चाम्म्यग्नेर्ब्भ्राजसासूर्य्यस्यवर्च्चसेन्द्रस्येन्द्रिये
ण।क्षत्राणाङ्क्षत्रपतिरेद्ध्यतिदिद्यून्पाहि।१७।इमन्देवाः।इमन्देवाऽ।
असपत्नꣳसुवद्ध्वम्महतेक्षत्रायमहतेज्यैष्ठ्यायमहतेजानराज्यायै
न्द्रस्येन्द्रियाय॥इमममुष्यपुत्रममुष्यैपुत्रमस्यैविशऽएषवोमीरा
जासोमोस्माकम्ब्राह्मणानाꣳराजा।१८।प्रपर्व्वतस्यावृषभस्यपृष्ठान्ना
वश्चरन्तिस्वसिचऽइयानाः।ताऽआववृत्रन्नधरागुदक्ताऽअहिम्बु

सं॰ ध्रुम मन्तुरीयमाणाः॥ विष्णोर्विक्रमणमसि विष्णोर्विक्रान्तमसि वि
12 ष्णोः क्रान्तमसि॥१९॥ प्रजापतेन त्वदेतान्यन्यो विश्वा रूपाणि परि
ताबभूव॥ यत्कामास्ते जुहुमस्तन्नो ऽअस्त्वयममुष्य पिता सावस्य
पिता वयं स्याम पतयो रयीणां स्वाहा॥ रुद्र यत्ते क्रिवि परन्नामत
स्मिन्हुतमस्यमेष्टमसि स्वाहा।२०॥ इन्द्रस्य वज्रः। इन्द्रस्य वज्रोसि मित्रा
वरुणयोस्त्वा प्रशास्त्रोः प्रशिषा युनज्मि। अव्यथायै त्वा स्वधायै त्वा
रिष्टो ऽअर्जुनो मरुतां प्रसवेन जयापाम मनसा समिन्द्रियेण।२१॥

माते।मातऽइन्द्रतेव्वयन्तुराषाडयुक्तासोऽअब्रह्मताव्विदसाम।तिष्ठा
रथमधियंव्वज्रहस्तारश्मीन्देवयमसेस्वश्वान्॥२२॥अग्नयेगृहप
तये।अग्नयेगृहपतयेस्वाहासोमायव्वनस्पतयेस्वाहा।मरुतामोजसे
स्वाहेन्द्रस्येन्द्रियायस्वाहा॥पृथिविमातर्म्मामाहिंसीर्म्मोऽअहन्त्वाम्
२३॥हंसःशुचिषत्।हंसःशुचिषद्वसुरन्तरिक्षसद्धोताव्वेदिषद
तिथिर्दुरोणसत्।नृषद्वरसदृतसद्व्योमसदब्जागोजाऽऋतजाऽअ
द्रिजाऽऋतम्बृहत्।२४।इयदसि।इयदस्यायुरस्यायुर्म्मेयिधेहियुङ्ङः।स

सं. वर्च्चोसि वर्च्चोमयि धेह्यूर्ग्गस्यूर्ज्जम्मयि धेहि। इन्द्रस्य वां वीर्य्यकृतो बा
13 हूऽ॰अभ्युपावहरामि।२५।स्योनासि।सुषदासि क्षत्रस्य योनिरसि।स्योना
मासीद सुषदामासीद क्षत्रस्य योनिमासीद।२६।निषसाद धृतव्रतो वरु
णः पस्त्यास्वा।साम्राज्याय सुक्रतुः।२७।अभिभूरसि।अभिभूरस्येता।
स्ते पञ्च दिशः कल्पन्ताम्ब्रह्मंस्त्वम्ब्रह्मासि सवितासि सत्यप्रसवो वरु
णोसि सत्यौजा इन्द्रोसि विशौजा रुद्रोसि सुशेवः।बहुकारश्श्रेयस्कर भू
यस्करेन्द्रस्य वज्रोसि तेन मे रध्य।२८।अग्निः पृथुः।अग्निः पृथुर्द्धर्म्म

णस्पतिर्जुषाणोऽ अग्निः पृथुर्द्धर्म्मणस्पतिराज्यस्य वेतु स्वाहा स्वाहाकृ
ताः सूर्य्यस्य रश्मिभिर्यतद्ध्वंᳫ सजातानाम्मद्ध्यमेष्ठ्याय। २९। सवित्रा प्र
सवित्रा। सरस्वत्या वाचा त्वष्ट्रा रूपैः पूष्णा पशुभिरिन्द्रेणास्मे बृहस्प
तिना ब्रह्मणा वरुणेनौजसाग्निना तेजसा सोमेन राज्ञा विष्णुना दश
म्या देवतया प्रसूतः प्रसर्प्पामि। ३०। अश्विभ्याम्पच्यस्व। अश्विभ्या
म्पच्यस्व सरस्वत्यै पच्यस्वेन्द्राय सुत्राम्णे पच्यस्व। वायुः पूतः पवित्रे
ण प्रत्यङ्क्सोमो ऽ अतिस्रुतः। इन्द्रस्य युज्यः सखा। ३१। कुविदङ्ग यवम

सं न्तोयवञ्चिद्यथादान्त्यनुपूर्व्वंवियूय॥इहेहैषाङ्कृणुहिभोजनानि
15 येवर्हिषोनमऽउक्क्तिंयजन्ति॥उपयामगृहीतोस्यश्विभ्यान्त्वा।
सरस्वत्यैत्वेन्द्रायत्वसुत्राम्णे।३२॥युवꣳसुराममम्।युवꣳसुरामम
श्विनानमुचावासुरेसचा।विपिपानाशुभस्पतीऽइन्द्रङ्कर्म्मस्वाव
तम्॥३३॥पुत्त्रमिवपितरौ।पुत्त्रमिवपितरावश्विनोभेन्द्रावथुःका
व्यैर्द्दꣳसनाभिः॥यत्सुरामंव्यपिबःशचीभिःसरस्वतीत्वामघवन्न
भिष्णक्॥३४॥इतिसंहितापाठेदशमोऽध्यायः॥१०॥युञ्जानःप्र

थमम्।युञ्जानःप्प्रथमम्मनस्तत्त्वायसविताधियः॥अग्नेर्ज्ज्योति
र्न्निचाय्यपृथिव्याऽअद्ध्याभरत्।१।युक्तेनमनसाव्वयन्देवस्यस
वितुःसवे।स्वर्ग्यायशक्त्या।२।युक्त्वायसवितादेवान्स्वर्य्यतोधिया
दिवम्॥बृहज्ज्योतिःकरिष्यतःसवितापप्रसुवातितान्।३।युञ्जते
मनः।युञ्जतेमनऽउतयुञ्जतेधियोव्विप्राव्विप्रस्यबृहतोव्विपश्चितः
व्विहोत्रादधेवयुनाविदेकऽइन्महीदेवस्यसवितुःपरिष्टुतिः।४।युजे
वाम्।युजेवाम्ब्रह्मपूर्व्यन्नमोभिर्व्विश्लोकऽएतुपथ्येवसूरेः।शृ।

सं· एवन्तुविश्वेऽअमृतस्यपुत्राऽआयेधामानिदिव्यानितस्थुः।५।य
15 स्यप्रयाणम्।यस्यप्रयाणमन्वन्यऽइद्ययुर्देवादेवस्यमहिमानमो
जसा।यःपार्थिवानिविममेसऽएतशोरजाꣳसिदेवःसवितामहि
त्वना।६।देवसवितः।देवसवितःप्रसुवयज्ञम्प्रसुवयज्ञपतिम्भगा
य।दिव्योगन्धर्व्वःकेतपूःकेतन्नःपुनातुवाचस्पतिर्व्वाचन्नःस्वद
तु।७।इमन्नः।इमन्नोदेवसवितर्य्यज्ञम्प्रणायदेवाव्यꣳसखिविदꣳ
सत्राजितन्धनजितꣳस्वर्जितम्॥ऋचास्तोमꣳसमर्द्धयगायत्रेण

रथन्तरम्बृहद्गायत्रवर्त्तनिस्वाहा ।८। देवस्यत्वा ।सवितुःप्रसवेश्वि
नोर्बाहुभ्याम्पूष्णोहस्ताभ्याम् ।आददेगायत्रेणछन्दसाङ्गिरस्वत्पृथि
व्याःसधस्थादग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वदाभरत्रैष्टुभेनछन्दसाङ्गिरस्वत्
।९।। अभ्रिरसि । अभ्रिरसिनार्य्यसित्वयावयमग्निꣳशकेमखनितुꣳ
सधस्थऽआ ।जागतेनछन्दसाङ्गिरस्वत् ।१०। हस्तऽआधाय ।सविता
बिभ्रदभ्रिꣳहिरण्ययीम् ।अग्नेर्ज्योतिर्न्निचाय्यपृथिव्याऽअध्याभर
दानुष्टुभेनछन्दसाङ्गिरस्वत् ।११। प्रतूर्त्तंवाजिन्न प्रतूर्त्तंवाजिन्नाद्रव

सं० त्वरिष्ठा मनुसंवृतम्।दिवितेजन्मपरममन्तरिक्षेतवनाभिः पृथिव्या
॥८॥ मधियोनिरित्।१२।युञ्जाथांरासभम्।युञ्जाथांरासभंयुवम
स्मिन्यामेवृषण्वसू॥अग्निम्भरन्तमस्मयुम्।१३।योगेयोगेतवस्त
रम्।योगेयोगेतवस्तरंवाजेवाजेहवामहे।सखायइन्द्रमूतये।१४।
प्रतूर्वन्नेहि।प्रतूर्वन्नेह्यवक्रामन्नशस्तीरुद्रस्यगाणपत्यम्मयोभू
रेहि।उर्वन्तरिक्षंवीहिस्वस्तिगव्यूतिरभयानिकृण्वन्पूष्णासयुजा
सह।१५।पृथिव्याःसधस्थात्।पृथिव्याःसधस्थादग्निंपुरीष्यम।

ङ्गिरस्वदाभराग्निंपुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेमोग्निंपुरीष्यमङ्गिरस्वद्भरिष्या।
मः।१६।प्रन्वग्निः।अन्वग्निरुषसामग्रमख्यदन्वहानिप्रथमोजा
तवेदाः।अनुसूर्य्यस्यपुरुत्राचरश्मीननुद्यावापृथिवीऽआततन्थ।१७।
आगत्यवाजी।आगत्यवाज्यध्वनः᳘ सर्वामृधोविधूनुते।अग्निंᳪसध
स्थेमहतिचक्षुषानिचिकीषते।१८।आक्रम्यवाजिन्।आक्रम्यवाजि
न्पृथिवीमग्निमिच्छरुचात्वम्।भूम्यावृत्त्वायनोब्रूहियतःखनेमतंवय
म्।१९।द्यौस्तेपृष्ठंपृथिवीसधस्थमात्मान्तरिक्षᳪसमुद्रोयोनिः।वि

स॰ कव्यायचस्तुषास्त्वमभितिष्ठपृतन्यतः।२०।उत्क्राम। महतेसौभगाया।
17 स्मादास्थानाद्द्रविणोदावाजिन्। वयꣳस्यामसुमतौपृथिव्याऽअग्नि
म्बिन्तऽउपस्थेऽअस्याः।२१।उदक्रमीत्। उदक्रमीद्द्रविणोदावाज्यर्वा
कः सुलोकꣳसुकृतम्पृथिव्याम्। ततःखनेमसुप्रतीकमग्निꣳस्वोरुहा
णाऽअधिनाकमुत्तमम्।२२।आत्वा। जिघर्म्मिमनसाघृतेनप्रतिक्षि
यन्तम्भुवनानिविश्वा।पृथुन्तिरश्चावयसावृहन्तं व्यचिष्ठमन्नैरभसन्दृ
शानम् २३ आविश्वतः। प्रत्यञ्चञ्जिघर्म्यरक्षसामनसातज्जुषेत।म

यं श्रीः स्तृहयद्वर्णोऽग्निर्नाभिमृशोतन्वा जर्भुराणः ।२४। परिवाजप
तिः । कविरग्निर्हव्यान्यक्रमीत् । दधद्रत्नानि दाशुषे ।२५। परित्वाग्नेपु
रं वयं विप्रꣳ सहस्य धीमहि । धृषद्वर्णन्दिवेदिवे हन्तारम्भङ्गुरावताम्
।२६। त्वमग्ने । त्वमग्ने द्युभिस्त्वमाशुशुक्षणिस्त्वमद्भ्यस्त्वमश्मनस्परि
त्वं वनेभ्यस्त्वमोषधीभ्यस्त्वन्नृणान्नृपते जायसे शुचिः ।२७। देवस्य त्वा ॥
सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्याम्पूष्णोहस्ताभ्याम् । पृथिव्याः सधस्था
दग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वत्खनामि ॥ ज्योतिष्मन्तन्त्वाग्ने सुप्रतीकमजस्रेण

सं॰

१४

भानुना दीद्यतम्॥ शिवम्प्रजाभ्यो हिं॰ सन्तम्पृथिव्याः सधस्थादग्निम्पु
रीष्यमङ्गिरस्वत्त्वनामः।२८। अपाम्पृष्ठम्।ऽअपाम्पृष्ठमसि योनिर
ग्नेः समुद्रमभितः पिन्वमानम्। वर्द्धमानो महाँ॥ऽआ च पुष्करे दिवो मा
त्रया वरिम्णा प्रथस्व॥२९॥ शर्म्म च शर्म्म च स्थो वर्म्म च स्थो छिद्रे बहुलेऽ
उभे। व्यचस्वती संवसाथां भृतमग्निम्पुरीष्यम्।३०। संवसाथाम्। संव
साथां स्वर्विदा समीचीऽउरसा त्मना। अग्निमन्तर्भरिष्यन्ती ज्योति
ष्मन्तमजस्रमित्।३१। पुरीष्योसि। विश्वभराऽअथर्वा त्वा प्रथमो निरम

ध्यदग्ने। त्वामग्ने पुष्कराद्ध्यथर्वा निरमन्थत। मूर्द्ध्नो विश्वस्य वाघतः।३२।
तमु त्वा। दध्यङ्ङृषिः पुत्र ईधे ऽअथर्वणः। वृत्रहणम्पुरन्दरम्।३३। तमु त्वा
पाथ्यो वृषा समीधे दस्युहन्तमम्॥ धनञ्जयꣳ रणेरणे।३४। सीद होतः। सी
द होतः स्व ऽउ लोके चिकित्वान्त्सादया यज्ञꣳ सुकृतस्य योनौ। देवावीर्देवा
न्हविषा यजास्यग्ने बृहद्यजमाने वयो धाः।३५। नि होता। होतृषदने विदा
नस्त्वेषो दीदिवाꣳ॥ ऽअसदत्सुदक्षः। अदब्धव्रतप्रमतिर्वसिष्ठः सहस्र
म्भरः शुचिजिह्वो ऽअग्निः।३६। सꣳ सीदस्व महाꣳ॥ ऽअसि शोचस्व देववी

सं॰ तमः। विधूममग्ने ऽअरुषम्मियेध्य सृज प्रशस्त दर्शतम्। ३७। अपो देवीः
19 अपो देवीरुपसृज मधुमतीरयक्ष्माय प्रजाभ्यः। तासामास्थानादुज्जिहता
मोषधयः सुपिप्पलाः। ३८। सन्ते वायुर्म्मातरिश्वा दधातूत्तानाया हृदयंयद्
विकस्तम्। यो देवानाञ्चरसि प्राणथेन कस्मै देव वषडस्तु तुभ्यम्। ३९।
सुजातो ज्योतिषा सह शर्म्म वरूथमासदत्स्वः। वासो ऽअग्ने विश्वरूपं
संव्ययस्व विभावसो। ४०। उदु तिष्ठ स्वध्वरावा नो देव्या धिया। दृशे च भासा बृ
हता सुशुक्वनिराग्ने याहि सुशस्तिभिः। ४१। ऊर्द्ध्व ऽऊषुणः। ऊर्द्ध्व ऽऊषुण ऽ

उतयेतिष्ठादेवोनसविता।उर्द्ध्वोवाजस्यसनितायदञ्जिभिर्वाघद्भिर्विह्वयाम

हे।४२।सजातोगर्ब्भोऽअसिरोदस्योरग्नेचारुर्विभृतऽओषधीषु।चित्रः

शिशुःपरितमाᳬंस्यक्तून्प्रमातृभ्योऽअधिकनिक्रदद्गाः।४३।स्थिरोभव॥

वीड्वङ्गऽआशुर्भववाज्यर्वन्।पृथुर्भवसुषदस्त्वमग्नेःपुरीषवाहणः।४३।शि

वोभवप्रजाभ्योमानुषीभ्यस्त्वमङ्गिरः।माद्यावापृथिवीऽअभिशोचीर्मान्तरि

क्षम्मावनस्पतीन्।४४।प्रैतुवाजीकनिक्रदन्नानदद्रासभःपत्वा।भरन्नग्नि

म्पुरीष्यम्मापाद्यायुषःपुरा।वृषाग्निंवृषणम्भरन्नपाङ्गर्ब्भᳬंसमुद्रियम्।अग्न

सं. ऽआयाहिवीतये।४५।ऋतꣳसत्यम्।ऋतꣳसत्यमग्निम्पुरीष्यम
१० ङ्गिरस्वद्भरामः।ओषधयःप्रतिमोदध्वमग्निमेतꣳशिवमायन्तमभ्यत्रयुष्माः।
व्यस्यन्विश्वाऽअनिराऽअमीवाः।निषीदन्नोऽअपदुर्मतिञ्जहि।४६।ओषध
यःप्रति।गृभ्णीतपुष्पवतीःसुपिप्पलाः।अयंवोगर्भऽऋत्वियःप्रत्नꣳस
धस्थमासदत्।४७।विपाजसा।पृथुनाशोशुचानोबाधस्वद्विषोरक्षसोऽअ।
मीवाः।सुशर्म्मणोबृहतःशर्म्मणिस्यामग्नेरहꣳसुहवस्यप्रणीतौ।४८।आ
पोहि।ष्ठामयोभुवस्तानऽऊर्जेदधातन।महेरणायचक्षसे।४९।योवः।शिव

तमोरसस्तस्यभाजयतेहनः।उशतीरिवमातरः।५०।तस्माऽअरम्मातस्मा
ऽअरङ्गमामवोयस्यक्षयायजिन्वथ।आपोजनयथाचनः।५१।मित्रः
सꣳसृज्यपृथिवीम्भूमिञ्चज्योतिषासह।सुजातञ्जातवेदसमयक्ष्मायत्वा
सꣳसृजामिप्रजाभ्यः।५२।रुद्राःसꣳसृज्यपृथिवीम्बृहज्ज्योतिःसमीधि
रेतेषाम्भानुरजस्रऽइच्छुक्रोदेवेषुरोचते।५३।सꣳसृष्टंवसुभिः।सꣳसृ
ष्टांवसुभीरुद्रैर्धीरैःकर्म्मण्याम्मृदम्।हस्ताभ्याम्मृद्वीङ्कृत्वासिनीवालीकृ
णोतुताम्।५४।सिनीवालीसुकपर्द्दासुकुरीरास्वौपशासातुभ्यमदितेमह्योखा

सं· खान्दधातु हस्तयोः।५५।उखाङ्कृणोतु।उखाङ्कृणोतु शक्त्या बाहुभ्यामदितिर्द्धि
५ या।मातापुत्त्रंयथोपस्थे साग्निम्बिभर्त्तुगर्ब्भऽआ।मखस्यशिरोसि।५७।वस
वस्त्वा।कृण्वन्तु गायत्त्रेण छन्दसाङ्गिरस्वद्ध्रुवासि पृथिव्यसि धारयामयिप्र
जाꣳरायस्पोषङ्गौपत्यꣳसुवीर्य्यꣳसजातान्यजमानायरुद्रास्त्वाकृण्वन्तु
त्त्रैष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वद्ध्रुवास्यन्तरिक्षमसि धारयामयिप्रजाꣳरायस्पो
षङ्गौपत्यꣳसुवीर्य्यꣳसजातान्यजमानायादित्यास्त्वाकृण्वन्तुजागतेन छ
न्दसाङ्गिरस्वद्ध्रुवासिद्यौरसि धारयामयिप्रजाꣳरायस्पोषङ्गौपत्यꣳसुवी

य्यै ॐ सजातान्यजमानायद्धिमेत्यादेवाद्वैश्वानराः कुसवन्त्वानुष्टुभेनछ
न्दसाङ्गिरस्वद्ध्रुवासिदिशोसि धारयामयिप्रजाधंश्रायस्पोषङ्गौपत्यं ॐ सुवीर्य्य
ॐ सजातान्यजमानाय। ५ ए। अदित्यैरास्ना। अदिरस्त्वमशमनस्पारि। तं त्वनेऽग्न
।। रस्त्वमोषधीज्ञस्त्वन्तएणान्तपतेजायसेसुचिः। ग्नत्यैरास्नासदितिष्टेविल
ङ्भ्हातु। कुत्वायसामहीमुखामन्नयीयानिमग्नये। पुत्रेज्ञःप्रायछदि
तिःश्रपयानिति। ५ ए। वसवस्त्वा। धूपयन्तुगायत्रेणछन्दसाङ्गिरस्वद्रुद्रा
स्त्वाधूपयन्तुत्रैष्टुभेनछन्दसाङ्गिरस्वदादित्यास्त्वाधूपयन्तुजागतेनछ

सं· न्दसाङ्गिरस्वद्विश्वे त्वा देवा वैश्वानरा धूपयन्त्वानुष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्व।
दिन्द्रस्त्वा धूपयतु वरुणस्त्वा धूपयतु विष्णुस्त्वा धूपयतु। ६०। अदितिष्ट्वा
देवी विश्वदेव्यावती पृथिव्याः सधस्थेऽअङ्गिरस्वत्खनत्ववट देवानां।
त्वा पत्नीर्देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थेऽअङ्गिरस्वद्दधतूखे। ध
िषणास्त्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थेऽअङ्गिरस्वदभीन्धतामु
खे वरूत्रीष्ट्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थेऽअङ्गिरस्वच्छ्रपयन्तूखे ज
नयस्त्वाच्छिन्नपत्रा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थेऽअङ्गिरस्वत्पच

न्तुरेव।६१। मित्रस्य चर्षणी धृतः। मित्रस्य चर्षणीधृतो वो देवस्य सानासि द्युम्न
ञ्चित्र श्रवस्तमम्।६२। देवस्त्वा। सवितोद्वपतु सुपाणिः स्वङ्गुरिः सुबाहुरु
तशक्त्या। अव्यथमाना पृथिव्यामाशा दिशऽआपृण।६३। उत्थाय बृहती॥
भवोदुतिष्ठ ध्रुवा त्वम्। मित्रैतान्तऽउखाम्परिददाम्यभित्त्याऽएषामाभेदि
।६४। वसवस्त्वा। वसवस्त्वा छृन्दन्तु गायत्रेण छन्दसाङ्गिरस्वद्रुद्रास्त्वा छृन्द
न्तु त्रैष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वदादित्यास्त्वा छृन्दन्तु जागतेन छन्दसाङ्गिरस्व।
द्विश्वे त्वा देवा वैश्वानराऽआ छृन्दन्त्वानुष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वत्।६५।

सं॰ आकूतिमग्निम्। आकूतिमग्निम्प्रयुजꣳस्वाहामनोमेधामग्निम्प्रयुजꣳ
२३ स्वाहाचित्तंविज्ञातमग्निम्प्रयुजꣳस्वाहावाचोविधृतिमग्निम्प्रयुजꣳस्वा
हाप्रजापतयेमनवेस्वाहाग्नयेवैश्वानरायस्वाहा।६६॥ विश्वोदेवस्य।
नेतुमर्त्तोवुरीतसख्यम्। विश्वोधाराय ऽइषुध्यतिद्युम्नंवृणीतपुष्यसेस्वाहा
६७। मासु। भित्सामासुरिषोम्वधृष्णुवीरयस्वसु। अग्निमेदद्दुरिष्यथः।६८॥
६८ हस्वदेवि। पृथिविस्वस्तय ऽआसुरीमायास्वधयाकृतासि। जुष्टन्देवेभ्य
ऽइदमस्तुहव्यमरिष्टात्वमुदिहियज्ञे ऽअस्मिन्। ६९। इन्नःसर्प्पिरासुतिः।प्र

क्वोहोतान्वरेण्यः। सहसस्पुत्रो ऽअद्भुतः।७०।शतं ५००॥ ॥परस्याऽअधिसं
व्रतोवराँ॥ऽअभ्रातर। यत्राहमस्मितांराँ॥ऽअव।७१।परमस्याः परावतः।
परमस्याः परावतोरोहिदश्वऽइहागहि। पुरीष्यः पुरुप्रियोग्ने त्वन्तरामृधः।
७२।यदग्ने। यदग्नेकानिकानिचिदातेदारूणिदध्मसि। सर्वन्तदस्तुतेघृतन्त
जुषस्वयविष्ठ्य।७३।यदत्ति।यदत्त्युपजिह्विकायद्वम्रोऽअतिसर्प्पति।सर्व्वन्त
दस्तुते घृतन्तज्जुषस्वयविष्ठ्य।७४।अहरहरप्रयावम्।अहरहरप्रयावन्भर
न्तोश्वायेवतिष्ठते घासमस्मै। रायस्पोषेणसमिषामदन्तोग्ने मातेप्रतिवेशारि

सं· घाम।७५। नाभा पृथिव्याः। समिधाने ऽअग्नौ रायस्पोषाय बृहते हवामहे। इ
२५ रम्मदम्बृहदुक्थंय्यजत्रञ्जेतारमग्निम्पृतनासुसासहिम्॥७६॥ याः सेनाः॥
याः सेना ऽअभीत्वरीराव्याधिनीरुगणा ऽउत। येस्तेनायेचतस्करास्तांस्ते
ऽअग्नेपिदधाम्यास्ये॥७७। दंष्ट्राभ्याम्मलिम्लून्। दंष्ट्राभ्याम्मलिम्लू
ञ्जम्भ्यैस्तस्करां२॥ ऽउत॥ हनुभ्यांस्तेनान्भगवस्तांस्त्वङ्खाद सुखादितान्
७८॥ येजनेषु। मलिम्लवस्तेनासस्तस्करावने। येकक्षेष्वघायवस्तांस्ते
दधामिजम्भयोः।७९। यो ऽअस्मभ्यम्। यो ऽअस्मभ्यमरातीयाद्यश्चनोद्वे

घृते जनः । निन्दाद्यो ऽअस्मान्धिप्साच्च सर्वन्तम्मस्मसा कुरु ॥ ८० ॥ सं

शितम्मे । सं शितम्मे ब्रह्म सं शितं वीर्यम्बलम् । सं शितङ्क्षत्त्रञ्जिष्णु य

स्याहमस्मि पुरोहितः । ८१ । उदेषाम् । उदेषाम्बाहू ऽअतिरमुद्वर्च्चो ऽअथो बल

म् । क्षिणोमि ब्रह्मणामित्रानुन्नयामि स्वाँ२ ॥ ऽअहम् । ८२ । अन्नपतेन्नस्य

नो देह्यनमीवस्य शुष्मिणः । प्रप्रदातारन्तारिष ऽऊर्ज्जन्नो धेहि द्विपदे चतु ।

ष्पदे ॥ ८३ ॥ इति संहितापाठे एकादशोध्यायः ॥ दृशानो रुक्मः । दृशानो रु

क्म ऽउर्व्या व्यद्यौद्दुर्म्मर्षमायुः श्रिये रुचानः । अग्निरमृतो ऽअभवद्वयोभि ।

सं· यदिनन्द्यौरजनयन्त्सुरेताः।१।नक्तोषासासमनसा।नक्तोषासासम
25 नसाविरूपेधापयेतेशिशुमेकꣳसमीची।।द्यावाक्षामारुक्मोऽअन्तर्वि
भातिदेवाऽअग्निन्धारयन्द्रविणोदाः।२।विश्वारूपाणि।विश्वारूपाणिप्र
तिमुञ्चतेकविःप्रासावीद्भद्रन्द्विपदेचतुष्पदे।विनाकमख्यत्सवितावरे
ण्योनुप्रयाणमुषसोविराजति।३।सुपर्णोसि।गरुत्माँस्त्रिवृत्तेशिरोगायत्र
ञ्चक्षुर्बृहद्रथन्तरेपक्षौ।स्तोमऽआत्माछन्दाꣳस्यङ्गानियजूꣳषिनाम।
सामतेतनूर्वामदेव्यंयज्ञायज्ञियम्पुच्छन्धिष्ण्याःशफाः।सुपर्णोसिगरुत्मान्।

न्दिवङ्कृ छस्व: पता।४। विष्णोः क्रम ध्वं विष्णोः क्रमोसि सपत्नहा गायत्रं छन्द
ऽआरोह पृथिवीमनुविक्रमस्व विष्णोः क्रमोस्यभिमातिहा त्रैष्टुभं छन्द
ऽआरोहान्तरिक्षमनुविक्रमस्व विष्णोः क्रमोस्यरातीयतो हन्ता जागतं छ
न्दऽआरोह दिवमनुविक्रमस्व विष्णोः क्रमोसि शत्रूयतो हन्तानुष्टुभं छ
न्दऽआरोह दिशोनुविक्रमस्व।५। अक्रन्ददग्निः। अक्रन्ददग्निस्तनय
न्निव द्योः क्षामा रेरिहद्वीरुधः समञ्जन्। सद्यो जज्ञानो वि हीमिद्धोऽअख्य
दा रोदसी भानुना भात्यन्तः।६। अग्नेभ्यावर्त्तिन्। अग्नेभ्यावर्त्तिन्नभिमानिव

सं· र्त्तस्वायुषावर्च्चसा।प्रजयाधनेन।सन्यामेधयारय्यापोषेण।७।अग्नेऽअङ्गिरः
28 शतन्तेसन्त्वावृतः सहस्रन्तऽउपावृतः।अधापोषस्यपोषेणपुनर्न्नोनष्टमाकृ
धिपुनर्न्नोरयिमाकृधि।८।पुनरूर्ज्जा।निवर्त्तस्वपुनरग्नऽइषायुषा।पुनर्न्नः
पाह्यꣳहसः।९।सहरय्या।निवर्त्तस्वाग्नेपिन्वस्वधारया।विश्वप्स्न्याविश्व।
प्स्यतस्परि।१०।आत्त्वा।हार्षमन्तरभूर्द्ध्रुवस्तिष्ठाविचाचलिः।विशस्त्वासर्व्वावा
ञ्छन्तुमात्त्वद्राष्ट्रमधिभ्रशत्।११।उदुत्तमम्।उदुत्तमंवरुणपाशमस्मदवाध
मंविमध्यमꣳश्रथाय।अथावयमादित्यव्रतेतवानागसोऽअदितयेस्याम।

१२। अग्नेबृहन्। अग्नेबृहन्नुषसामूर्ध्वोऽअस्थान्निर्जगन्वान्तमसोज्योतिषा
गात्। अग्निर्भ्भानुनारुशतास्वङ्गऽआजातोव्विश्वासद्मान्यप्राः। १३। हं७सः
शुचिषत्। हं७सःशुचिषद्वसुरन्तरिक्षसद्धोताव्वेदिषदतिथिर्द्दुरोणसत्। नृ
षद्वरसदृतसद्व्योमसदब्जागोजाऽऋतजाऽअद्रिजाऽऋतम्बृहत्। १४। सी
दत्वम्मातुरस्याऽउपस्थेव्विश्वान्यग्नेवयुनानिविद्वान्। मैना
न्तपसामार्च्चिषाभिशोचीरन्तरस्या७ंशुक्रज्योतिर्व्विभाहि। १५। अन्तरग्ने
रुचात्त्वमुखायाःसदनेस्वेतस्यास्त्व७ंहरसातपञ्जातवेदःशिवोभव। १६।

सं॰ शिवोभूत्त्वामह्यमग्नेऽअथोसीदशिवस्त्वम्।शिवाःकृत्त्वादिशःसर्व्वाःस्वं
९७ योनिमिहासदः।१७।दिवस्परि।प्रथमञ्जज्ञेऽअग्निरस्मद्द्वितीयम्परिजा
तवेदाः।तृतीयमप्सुन्नृमणाऽअजस्रमिन्धानऽएनञ्जरतेस्वाधीः।१८।वि
ज्ञाते।अग्नेत्रेधात्रयाणिविज्ञातेधामविभृतापुरुत्रा।विज्ञातेनामपरम
रमङ्गुहायद्विज्ञातमुत्सँयतऽआजगन्थ।१९।समुद्रेत्वा।नृमणाऽअप्स्व
न्तर्नृचक्षाऽईधेदिवोऽअग्नऽऊधन्।तृतीयेत्वारजसितस्थिवांसमम
पामुपस्थेमहिषाऽअवर्द्धन्।२०।अक्रन्ददग्निः।अक्रन्ददग्निस्तनय।

न्निवद्ध्योः द्यामारेरिहद्वीरुधः समञ्जन् । सद्योजज्ञानोव्विहीमिद्धोऽअख्यदा
रोदसीभानुनाभात्यन्तः ।२१। श्रीणामुदारः । श्रीणामुदारोधरुणोरयीणाम्म
नीषाणाम्प्रार्प्पणः सोमगोपाः । व्वसुः सूनुः सहसोऽअप्सुराजाव्विभात्यग्रऽ
उषसामिधानः ।२२। व्विश्वस्यकेतुर्ब्भुवनस्यगर्ब्भऽआरोदसीऽअपृणाज्जा
यमानः । वीडुञ्चिदद्द्रिमभिनत्परायञ्जनायदग्निमयजन्तपञ्च ।२३। उशि
क्पावकः । उशिक्पावकोऽअरतिः सुमेधामर्त्त्येष्वग्निरमृतोनिधायि । इय
र्त्तिधूममरुषम्भरिभ्रदुच्छुक्रेणशोचिषाद्यामिनक्षन् ।२४। दृशानोरुक्मः । दृ

शानोरुक्मऽउर्व्याव्यद्यौद्दुर्मर्षमायुःश्रियेरुचानः।अग्निरमृतोऽअभवद्वयो
भिर्यदेनन्द्यौरजनयत्सुरेताः।२५।यस्तेऽअद्यकृणवद्भद्रशोचेऽपूपन्देवघृत
वन्तमग्ने।प्रतन्नयप्रतरंवस्योऽअच्छाभिसुम्नन्देवभक्तंयविष्ठ।२६।आत
म्।आतम्भजसौश्रवसेष्वग्नऽउक्थऽउक्थऽआभजशस्यमाने।प्रियःसू
र्य्येप्रियोऽअग्नाभवात्युज्जातेनभिनददुज्जनित्वैः।२७।त्वामग्ने।त्वामग्ने
यजमानाऽअनुद्यून्विश्वावसुदधिरेवार्य्याणि।त्वयासहद्रविणमिच्छमा
नाव्रजङ्गोमन्तमुशिजोविवव्रुः।२८।अस्ताव्यग्निः।अस्ताव्यग्निर्न्नराᳪ

सुशेवो वैश्वानर ऽ ऋतुभिः सोमगोपाः। अद्वेषे द्यावापृथिवी हुवेम देवा ध
त्तरयिमस्मे सुवीरम्।२९। समिधाग्निन्दुवस्यत घृतैर्बोधय
तातिथिम्। आस्मिन्हव्या जुहोतन।३०। उदु त्वा। उदु त्वा विश्वे देवा ऽ अग्ने
भरन्तु चित्तिभिः। स नो भव शिवस्त्वं सुप्रतीको विभावसुः।३१। प्रेत। प्रेद
ग्ने ज्योतिष्मान्याहि शिवेभिरर्चिभिष्ट्वम्। बृहद्भिर्भानुभिर्भासन्मा हिं
सीस्तन्वा प्रजाः।३२। अक्रन्ददग्निः। अक्रन्ददग्निस्तनयन्निव द्यौः क्षा
मा रेरिहद्वीरुधः समञ्जन्। सद्यो जज्ञानो वि हीमिद्धो ऽ अख्यदा रोदसी भा

सं· नुना भाव्यन्तः।३३। अप्स्वायम्। अप्स्वायमग्निर्वृरतस्य सम्भृतस्यै विवियत्सूर्य्यो न रोच
29 ते बृहद्भाः। अभियः पूरुम्पृतनासु तस्थौ दीदाय दैव्यो ऽअतिथिः शिवा नः।३४॥
आपो देवीः। आपो देवीः प्रतिगृभ्णीत भस्मैतत्स्योने कृणुध्वं सुरभा ऽउ लोके
तस्मै नमन्तां जनयः सुपत्नीर्मातेव पुत्रम्बिभृताप्स्वेनत्।३५। अप्स्वग्ने। अ
प्स्वग्ने सधिष्टव सौषधीरनु रुध्यसे। गर्भे सञ्जायसे पुनः।३६। गर्भो ऽअसि। ग।
र्भो ऽअस्योषधीनाङ्गर्भो वनस्पतीनाम्। गर्भो विश्वस्य भूतस्याग्ने गर्भो ऽअ।
पामसि।३७। प्रसद्य भस्मना। प्रसद्य भस्मना योनिमपश्च पृथिवीमग्ने। स।

ॐ स्व ज्र्पमात्त भिष्ठ्वज्ज्योतिष्मान्पुनरासदः। ३८। पुनरासद्य। पुनरासद्य सदन
मपश्च पृथिवीमग्ने। शेषे मातुर्यथोपस्थे तरस्यां ॐ शिवतमः। ३९। पुनरूर्जा
निवर्तस्व पुनरग्नऽइषायुषा। पुनर्न्नः पाह्य ॐ हसः। ४०। सहरय्या। निवर्त्तस्वाग्ने
पिन्वस्व धारया। विश्वप्स्न्या विश्वतस्परि। ४१। बोधामे। ऽअस्य वचसो यवि
ष्ठ मंॐ हिष्ठस्य प्रभृतस्य स्वधावः। पीयति त्वो ऽअनु त्वो गृणाति वन्दारुष्टे तन्व
वन्दे ऽअग्ने। ४२। सबोधि। सूरिर्म्मघवा वसुपते वसुदावन्। युयोध्यस्मद्द्वेषांॐ सि।
सि विश्वकर्म्मणे स्वाहा। ४३। पुनस्त्वा। दित्यारुद्रा वसवः समिन्धतां। पुनर्ब्रह्मा

सं· एवा वसुनीथ यज्ञैः। घृतेन त्वन्तन्वँव्वर्द्धयस्व सत्याः सन्तु यजमानस्य कामाः॥४४॥
30
अपेत। अपेत वीत व्वि च सर्प्पतातो येऽत्र स्थ पुराणा ये च नूतनाः। अदाद्यमो वसा
नम्पृथिव्या ऽ अक्रन्निमम्पितरो लोकमस्मै॥४५॥ संज्ञानमसि। कामधरणम्म
यिते कामधरणम्भूयात्। अग्नेर्भस्मास्यग्नेः पुरीषमसि चित्त स्थ परिचित ऽ ऊ
र्द्ध्वचितः श्रयध्वम्॥४६॥ अयं सः। अयं सो ऽ अग्निर्यस्मिन्त्सोममिन्द्रः सुतन्द
धे जठरे वावशानः। सहस्रियं वाजमत्यन्न सप्तिं ससवान्त्सन्त्स्तूयसे जातवेदः
४७॥ अग्ने यत्। अग्ने यत्ते दिवि वर्च्चः पृथिव्यां यदोषधीष्वप्स्वा यजत्रा। ये।

नान्तरिक्षमुर्वीततन्थ त्वेषः स भानुरर्णवो नृचक्षाः ।४८॥ अग्नेदिवः। अग्ने
दिवोऽअर्णमच्छा जिगास्यच्छा देवाँ॥ऽऊचिषे धिष्ण्या ये। या रोचने परस्तात्।
त्सूर्यस्य याश्चावस्तादुपतिष्ठन्तऽआपः।४९। पुरीष्यासोऽअग्नयः प्राव
णेभिः सजोषसः। जुषन्तां यज्ञमद्रुहो नमीवाऽइषो महीः।५०। इडामग्ने पुरु
दꣳसꣳ सनिङ्गोः शश्वत्तमꣳ हवमानाय साध। स्यान्नः सूनुस्तनयो विजा
वाग्ने सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे।५१। अयन्ते। अयन्ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातोऽअ
रोचथाः। तञ्जानन्नग्नऽआरोहाथा नो वर्द्धया रयिम्।५२। चिदसि। चिदसित

सं॰ यादेवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवासीदपरिचिदसितयादेवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवासीद।५३।
31 लोकम्पृण।छिद्रम्पृणाथोसीदध्रुवात्वम्।इन्द्राग्नीत्वाबृहस्पतिरस्मिन्योना
वसीषदन्।५४।ताऽअस्य।ताऽअस्यसूददोहसः सोमꣳश्रीणन्तिपृश्नयः॥
जन्मन्देवानांविशस्त्रिष्वारोचनेदिवः।५५।इन्द्रंविश्वाः।इन्द्रंविश्वाऽ।
अवीवृधन्त्समुद्रव्यचसङ्गिरः।रथीतमꣳरथीनांवाजानाꣳसत्पतिम्पति
म्।५६।समितम्।समितꣳसङ्कल्पेथाꣳसम्प्रियोरोचिष्णूसुमनस्यमानौ॥
इषमूर्जमभिसंवसानौ।५७।संवाम्।संवाम्मनाꣳसिसंव्रतासमुचित्ता।

न्माकरम्। अग्नेपुरीष्याधिपाभवत्त्वन्न ऽइषम्‌ूर्ज्जंय्यजमानायधेहि। पद।
अग्नेत्त्वम्। अग्नेत्त्वम्पुरीष्योरयिमान्पुष्टिमाँ॥ऽअसि। शिवाः कृत्त्वादि
शःसर्वाः स्वय्योनिमिहासदः। पूर्ण। भवतन्नः। भवतन्नः समनसोसचेत
सावरेपसो। मायज्ञ ᳪ हिᳪ सिष्टम्मायज्ञपतिञ्जातवेदसो। शिवोभवतमद्य
नः॥ १६॥ मातेवपुत्रम्। मातेवपुत्रम्पृथिवीपुरीष्यमग्निᳪ स्वेयोनावभा
रुखा। तांविश्वैर्द्देवैर्ऋतुभिः संविदानः प्रजापतिर्व्विश्वकर्म्माविमुञ्चतु॥ १७॥ असुन्वन्तमयजमानम्। असुन्वन्तमयजमानमिच्छस्तेनस्येत्याम

सं॰ न्विहित्तस्कोरस्य। अन्न्यमस्म्मदिष्वसात्त ऽ इन्त्यानमो देविनिर्ऋते तुभ्यमस्तु। ६२।
32 नमः सुते निर्ऋते तिग्मतेजो यस्म्मयं विचृत्ता वन्धमेतम्। यमेन त्वं यम्या
संविदानोत्तमे नाके ऽ अधिरोहयेनम्। ६३। यस्यास्ते। घोर ऽ आसञ्जुहोम्य
षाम्बन्धानामवसर्जनाय। यान्त्वा जनो भूमिरिति प्रमन्दते निर्ऋतिन्त्वाहम्प
रिवेद विश्वतः। ६४। यन्ते देवी निर्ऋतिराबबन्ध पाशङ्ग्रीवास्वविचृत्यम्॥
तन्ते विष्यम्यायुषो न मध्यादथैतम्पितुमद्धि प्रसूतः। नमो भूत्यै येदञ्चका
राध्धा निवेशनः सङ्गमनः। निवेशनः सङ्गमनः। निवेशनः सङ्गमनो वसू।

नं विश्वारूपाभिचष्टे शाचीभिः देव ऽ इव सविता सत्यधर्म्मेन्द्रो न तस्थौ सम
रे पथीनाम् ।६६। सीरा युञ्जन्ति । कवयो युगा वितन्वते पृथक् । धीरा देवेषु सुम्न
या ।६७। युनक्त सीरा । युनक्त सीरा वि युगा तनुध्वं कृते योनौ वपतेह बीजम् ॥
गिरा च श्रुष्टिः सभरा ऽ असन्नो नेदीय ऽ इत्सृण्यः पक्वमेयात् ।६८। शुनꣳ
सु फाला विकृषन्तु भूमिꣳ शुनं कीनाशा ऽ अभियन्तु वाहैः । शुनासीरा हवि
षा तोशमाना सुपिप्पला ऽ ओषधीः कर्त्तनास्मे ।६९। घृतेन सीता । घृतेन सीता ।
मधुना समज्यतां विश्वैर्द्देवैरनुमता मरुद्भिः । ऊर्ज्जस्वती पयसा पिन्वमाना ।

सं· स्मान्त्सीतेपयसाऽभ्याववृत्स्व।७०।लाङ्गलम्पवीरवत्।लाङ्गलम्पवीरवत्सुशे
33 वꣳसोमपित्त्सरु।तदुद्वपतिगामविम्प्रफर्व्यञ्चपीवरीम्प्रस्थावद्रथवाहण
म्।७१।कामङ्कामदुघे।धुक्ष्वमित्रायवरुणायचाइन्द्रायाश्विभ्याम्पूष्णे
प्रजाभ्यऽओषधीभ्यः।७२।विमुच्यम्।विमुच्यध्वमघ्न्यादेवयानाऽअगन्म
तमसस्पारमस्य।ज्योतिरापाम।७३।सजूरब्दः।सजूरब्दोऽअयवोभिःसजू
रुषाऽअरुणीभिः।सजोषसावश्विनादꣳसोभिःसजूःसूरऽएतशेनसजू।
र्वैश्वानरऽइडयाघृतेनस्वाहा।७४।याऽओषधीः।याऽओषधीःपूर्वाजातादे

वेभ्यस्त्रियुगम्पुरा। मनैनुबभ्रूणामहꣳ शतन्धामानि सप्तच। ७५। शतंवः
शतंवोऽअम्बधामानिसहस्रमुतवोरुहः। अधाशतक्रत्वोयूयमिमम्मेऽअग
दङ्कृत। ७६। ओषधीः प्रतिमोदद्ध्वम्पुष्प्पवतीः प्रसूवरीः। अश्वाऽइवस
जित्वरीर्व्वीरुधः पारयिष्ण्वः। ७७। ओषधीरिति। मातरस्तद्वोदेवीरुपब्रुवे
सनेयमश्वङ्गांवासऽआत्मानन्तवपूरुष। ७८॥ अश्वत्थेवःनः। अश्व
त्थेवोनिषदनम्पर्णेवोवसतिष्कृता। गोभाजऽइत्किलासथयत्सनवा
थपूरुषम्। ७९। यत्रौषधीः॥ समग्मतराजानः समिताविव। विप्रः सउ

सं· च्यतेभिषग्ग्रक्षोहामीवचातनः ।८०। अश्वावतीꣳसोमावतीम् ॥ अश्वा
34 वतीꣳसोमावतीमूर्जयन्तीमुदोजसम् ॥ आवित्सिसर्वाऽओषधीरस्मा ।
ऽअरिष्टतातये ।८१। उच्छुष्माः ।उच्छुष्माऽओषधीनाङ्गावोगोष्ठादिवेरते
धनꣳसनिष्यन्तीनामात्मानन्तवपूरुष ॥८२॥ इष्कृतिर्नाम ।वोमाता
थोयूयꣳस्थनिष्कृतीः ।सीराःपतत्रिणीस्स्थनयदामयतिनिष्कृथ ।८३।अ
तिविश्वाः ।परिष्ठास्तेनऽइवव्रजमक्रमुः ।ओषधीःप्राचुच्यवुर्यत्कि
ञ्चतन्वोरपः ।८४।यदिमाः ।यदिमावाजयन्नहमोषधीर्हस्तऽआदधे ॥

आत्मा यक्ष्मस्य नश्यति पुरा जीवगृभो यथा । ११ । यस्यौषधीः । प्रसर्पथाङ्ग-
मङ्गं परुष्परुः । ततो यक्ष्मं वि बाधध्व ऽ उग्रो मध्यमशीरिव । १२ । साकं य-
क्ष्मा साकं यक्ष्म प्र पत चाषेण किकिदीविना । साकं वातस्य ध्राज्या साकं न-
श्य निहाकया । १३ । शतं ६०० ॥ अन्या वः । अन्या वो ऽ अन्यामवत्वन्या-
न्यस्या ऽ उपावत ताः सर्वाः संविदाना ऽ इदं मे प्रावता वचः । १४ । याः फ-
लिनीः । याः फलिनीर्या ऽ अफला ऽ अपुष्पा याश्च पुष्पिणीः । बृहस्प-
तिप्रसूतास्ता नो मुञ्चन्त्वंहसः । १५ । मुञ्चन्तु मा । शपथ्यादथो वरुण्या

सं· द्रुत। अथो यमस्य पड्वीशात्सर्वस्माद्देवकिल्बिषात्। ९०। अवपतन्तीरवदन्।
35 अवपतन्तीरवदन्दिवऽओषधयस्परि। यञ्जीवमश्नवामहै न स रिष्याति पूरुषः
९१। याऽओषधीः। याऽओषधीः सोमराज्ञीर्बह्वीः शतविचक्षणाः। तासामसि त्वमु
त्तमारङ्कामाय शंहृदे। ९२। याऽओषधीः। याऽओषधीः सोमराज्ञीर्विष्ठिताः पृथि
वीमनु। बृहस्पतिप्रसूताऽअस्यै सन्दत्तवीर्यम्। ९३। याश्च। याश्चेदमुप।
शृण्वन्ति याश्च दूरम्परागताः। सर्वाः सङ्गत्य वीरुधोऽस्यै सन्दत्तवीर्यम्। ९४।
मा वः। मा वो रिषत्खनिता यस्मै चाहं खनामि वः। द्विपाच्चतुष्पादस्माकं

सर्व्वमस्त्वनातुरम्।९५।ओषध यः सम्।ओषधयः समवदन्त सोमेन सह राज्ञा

यस्मै कृणोति ब्राह्मणस्तं राजन्पारयामसि।९६।नाशयित्री बलासस्य

नाशयित्री बलासस्यार्शसऽउपचितामसि।अथो शतस्य यक्ष्माणाम्पाकारो

रसि नाशनी।९७।त्वाङ्गन्धर्वोः।त्वाङ्गन्धर्वाऽअखनंस्त्वामिन्द्रस्त्वां बृह

स्पतिः।त्वामोषधे सोमो राजा विद्वान्यक्ष्मादमुच्यत।९८।सहस्वमे।सह

स्वमेऽअरातीः सहस्व पृतनायतः।सहस्व सर्वम्पाप्मानं सहमानास्योषधे॥

९९॥दीर्घायुस्त्वे।दीर्घायुत्वऽओषधे खनिता यस्मै च त्वा खनाम्यहम्॥

सं॰ अघोत्त्वन्दीर्ग्घायुर्भूत्वा शतवल्शा विरोहतात्।१००।त्वमुत्तमास्योषधेत

36 वच्छ्वृक्षाऽउपस्त्तयः।उपस्तिरस्त्तुसोस्माकंय्योऽअस्म्माँ२॥ऽअभिदासति॥

१०१॥मामा॥हिँ सीज्जनिता यः पृथिव्व्यायो वा दिवँ सत्य धर्म्मा व्व्यान

ट्।यश्चापश्च न्द्राः प्रथमो जजान कस्म्मै देवाय हविषा विधेम।१०२।अ

भ्यावर्त्तस्व।पृथिवियज्ञेन पयसा सह।वपान्तेऽअग्निरिषितोऽअरोहत्॥

१०३ अग्ने यत्।अग्ने यत्ते शुक्रं यच्च न्द्रं यत्पूतं यच्च यज्ञियम्।तद्देवेब्भ्यो

भरामसि।१०४।इषमूर्जम्।इषमूर्जमहमितऽआदमृतस्य योनिम्महिष

स्य धाराम्। ऽआ मा गोषु विशत्वा तनूषु जहामि सेदिम निराममीवाम्।१०५।

ऽअग्ने तव। अग्ने तव श्रवो वयो महि भ्राजन्ते ऽअर्च्चयो विभावसो। बृहद्भा

नो शवसा वाजमुक्थ्यन्दधासि दाशुषे कवे।१०६। पावकवर्च्चाः शुक्रवर्च्चाः

पावकवर्च्चाः शुक्रवर्च्चा ऽअनूनवर्च्चा ऽउदियर्षि भानुना पुत्रो मातरा वि

चरन्नुपावसि पृणक्षि रोदसी ऽउभे।१०७। ऊर्ज्जो नपात्। ऊर्ज्जो नपाज्जातवेदः सु

शस्तिभिर्मन्दस्व धीतिभिर्हितः। त्वे ऽइषः सन्दधुर्भूरिवर्पसश्चित्रोतयो

वामजाताः।१०८। इरज्यन्नग्ने। प्रथयस्व जन्तुभिरस्मे रायो ऽअमर्त्त्य सद

सं॰ शीतस्य त्वपुषो विराजसि एतान्विसानसिद्ध्रुतुम्।१०९।इष्कर्त्तारमध्वरस्य
३७ इष्कर्त्तारमध्वरस्य प्रचेतसङ्क्षयन्तꣳराधसोमहः।रातिंवामस्यसुभगा।
म्महीमिषन्दधासिसानसिꣳरयिम्।११०।ऋतावानम्महिषम्।ऋतावान
म्महिषंविश्वदर्शतमग्निꣳसुम्नायदधिरेपुरोजनाः।श्रुत्कर्णꣳसप्र।
थस्तमन्त्वागिरादैव्यम्मानुषायुगा।१११।आप्यायस्व।आप्यायस्वसमेतु
तेविश्वतःसोमवृष्ण्यम्।भवावाजस्यसङ्गथे।११२।सन्तेसन्तेपयाꣳ
सिसमुयन्तुवाजाःसंवृष्ण्यान्यभिमातिषाहः।आप्यायमानोऽअमृताय।

सोमदिविश्रवांᳫंस्युत्तमानिधिष्व।११३। आप्यायस्व। मदिन्तमसोम

विश्वेभिरᳫंशुभिः। भवानः सप्रथस्तमः सखावृधे। ११४। आते। वत्सो

मनोयमत्परमाच्चित्सधस्थात्। अग्नेत्वाङ्कामयागिरा। ११५। तुभ्यन्ताः। तु

भ्यन्ताऽअङ्गिरस्तमविश्वाः सुक्षितयः पृथक्। अग्नेकामाययेमिरे। ११६॥

अग्निः प्रियेषु। अग्निः प्रियेषुधामसुकामोभूतस्यभव्यस्य। सम्राडेको

विराजति। ११७ । इतिसंहितापाठेद्वादशोध्यायः। १२॥ मयिगृह्णामि। मयि

गृह्णाम्यग्रेऽअग्निᳫं रायस्पोषायसुप्रजास्त्वायसुवीर्य्याय। मामुदेव

सं॰ ताः सच्चन्ताम्।१। अपाम्पृष्ठम्। अपाम्पृष्ठमसि योनिरग्नेः समुद्रमभितः
38 पिन्वमानम्। वर्द्धमानो महाꣳ२॥ऽ आ च पुष्करे दिवो मात्रया वरिम्णा।
प्रथस्व।२। ब्रह्मजज्ञानम्। ब्रह्मजज्ञानम्प्रथमम्पुरस्ताद्विसीमतः सु
रुचो वेनऽआवः। स बुध्न्याऽउपमाऽअस्य विष्ठाः सतश्च योनिमसतश्च
विवः।३। हिरण्यगर्भः सम्। हिरण्यगर्भः समवर्त्तताग्रे भूतस्य जातः प
तिरेकऽआसीत्। स दाधार पृथिवीन्द्यामुतेमाङ्कस्मै देवाय हविषा विधेम
४। द्रप्सश्चस्कन्द। पृथिवीमनु द्यामिमञ्च योनिमनु यश्च पूर्वः समा

नेय्यानि मन्तुसञ्चरन्तन्दुष्पस ञ्जुहोम्पनुसप्तहोत्राः।५। नमोस्तुस
र्प्पेभ्योयेकेचपृथिवीमनु।येऽअन्तरिक्षेयेदिवितेभ्यः सर्प्पेभ्योनमः॥
६।याऽइषवः।याऽइषवोयातुधानानांय्येवावनस्पतीँ१॥रनु॥येवाव
टेषुशेरतेतेभ्यःसर्प्पेभ्योनमः।७।येवा।येवामीरोचनेदिवायेवासू
र्य्यस्यरश्मिषु।येषामप्सुसदस्कृतंसदस्कृतन्तेभ्यःसर्प्पेभ्योनमः।८।
कृणुष्वपाजः।कृणुष्वपाजःप्रसितिन्नपृथ्वींयाहिराजेवामवाँ२॥
ऽइभेन॥तृष्वीमनुप्रसितिन्द्रूणानोस्तासिविध्यरक्षसस्तपिष्ठैः।९।

सं॰ तवक्र्मासः। तवक्र्मासऽआभुयापंतन्त्पनुस्पृशघ्नताशोभुचा
39 नः। तमूर्ध्वंध्यग्नेजुद्धापतज्ञानसन्दितोद्विसृजद्विष्ववगुल्काः॥१०॥
प्रतिस्पशः। प्रतिस्पशोद्विसृजतूर्णितमोभवापायुर्द्विशोऽअस्या
ऽअदब्धः। वितोदूरेऽअघशंसोयोऽअन्त्यग्नेमाकिष्टेव्यथिरादधर्षीत्
॥११॥ उदग्ने। तिष्ठप्रत्यातनुष्वन्यमित्रार्ँ॥ ऽओषतात्तिग्महेते। योनोऽअ
रातिंसमिधानचक्रेनीचातन्धक्ष्यतसन्नशुष्कम्॥१२॥ उर्द्ध्वोभवा। उर्द्ध्वो
भवप्रतिविध्याध्यस्मदाविष्कृणुष्वदैव्यान्यग्ने। अवस्थिरातनुहियातुजू

नाम्ना मिमजामिम्न्ग्राणीहिशान्नूना अग्नेष्ट्वातेजसासादयामि। १३। अग्नि।
र्मूर्द्धा। दिवः ककुत्पतिः पृथिव्याऽअयम्। अपांᳪरेतांᳪसिजिन्वति। इन्द्रस्य
त्वौजसासादयामि। १४। भुवोयज्ञस्य। भुवोयज्ञस्यरजसश्चनेतायत्रानियुद्भिः
सचसेशिवाभिः। दिविमूर्द्धानन्दधिषेस्वर्षाञ्जिह्वामग्नेचकृषेहव्यवाहम्
१५। ध्रुवासि। धरुणास्तृताविश्वकर्म्मणा। मात्वासमुद्रऽउद्वधीन्मासुपर्णोव्य
थमानापृथिवीन्दृᳪह। १६। प्रजापतिष्ट्वा। सादयत्त्वपाम्पृष्ठेसमुद्रस्येमन्। व्य
चस्वतीम्प्रथस्वतीम्प्रथस्वपृथिव्यासि। १७। भूरसि। भूरसिभूमिरस्यदितिरसि

सं॰ विश्वधायाविश्वस्यभुवनस्यधत्री।पृथिवींय्यच्छपृथिवीन्दृꣳहपृथिवी

५० म्माहिꣳसीः।१८।विश्वस्मैप्प्राणाय।विश्वस्मैप्प्राणायापानायव्व्याना।

योदानायप्प्रतिष्ठायैचरित्राय।अग्निष्ट्वाभिपातुमह्यास्वस्त्याछर्द्दिषाश

न्तमेनतयादेवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवासीद।१९।काण्डात्काण्डात्प्ररोहन्ती।का।

ण्डात्काण्डात्प्ररोहन्तीपरुषःपरुषस्प्परि।एवानोदूर्वेप्प्रतनुसहस्रेणशते

नच।२०।याशतेन।प्रतनोषिसहस्रेणव्विरोहसि।तस्यास्तेदेवीष्टकेव्विधेम

हविषाव्वयम्।२१।यास्ते ऽअग्नेसूर्य्येरुचोदिवमातन्वन्तिरश्मिभिः।ताभिर्नो

ऽअद्य सर्व्वाभी रुचे जनाय नस्कृधि ।२२। याव्वः । या व्वो देवाः सूर्य्ये रुचो गोष्वश्वे
षु या रुचः । इन्द्राग्नी ताभिः सर्व्वाभी रुचन्नो धत्त बृहस्पते ।२३। विराड्ज्ज्योतिः । वि
राड्ज्ज्योतिरधारयत्स्वराड्ज्ज्योतिरधारयत् । प्रजापतिष्ट्वा सादयतु पृष्ठे पृथिव्या
ज्ज्योतिष्मतीम् ॥ विश्वस्मै प्राणायापानाय व्व्यानाय विश्वञ्ज्ज्योतिर्य्यच्छाग्नि
ग्निष्टेऽधिपतिस्तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद ।२४। मधुश्च । मधुश्च माधवश्च
वासन्तिकावृतूऽअग्नेरन्तः श्लेषोसि कल्पेतान्द्यावापृथिवी कल्पन्तामापऽओ
षधयः कल्पन्तामग्नयः पृथङ्मम ज्यैष्ठ्याय सव्व्रताः । येऽअग्नयः समनसो

सं॰ न्नराद्यावापृथिवीऽइमे। यासन्निकाद्दत्तूऽअभिकल्पमानाऽइन्दुमिवदेवा
ऽअभिसंविशन्तु तयादेवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवेसीदतम्।२५। आषाढासि। अषा
ढासिसहमानासहस्वारातीःसहस्वपृतनायतः।सहस्ववीर्य्यासिसामाजिन्व।
२६। मधुवाताः। मधुव्वाताऽऋतायतेमधुक्षरन्तिसिन्धवः। माद्ध्वीर्न्नःसन्त्वो
षधीः।२७। मधुनक्तम्। मधुनक्तमुतोषसोमधुमत्पार्थिवꣳरजः। मधु
द्यौरस्तुनःपिता।२८। मधुमान्नः। मधुमान्नोव्वनस्पतिर्म्मधुमाँ२॥ऽअस्तु
सूर्य्यः। माद्ध्वीर्ग्गावोभवन्तुनः।२९। अपाङ्गृह्णन्। अपाङ्गृह्णन्त्सीदमा। त्वा

सूर्य्यो भिताप्यसी न्माग्निर्वैश्वानरः। अच्छिन्नपत्राः प्रजा ऽ अनुवीक्षस्वानु।
त्वादिव्या वृष्टिः सचताम्।३०। त्रीन्त्समुद्रान्। त्रीन्त्समुद्रान्त्समसृपत्स्वर्ग्गान
पाम्पतिर्वृषभ ऽ इष्टकानाम्। पुरीषं वसानः सुकृतस्य लोके तत्र गच्छ यत्र पू
र्वे परेताः।३१। मही द्यौः। पृथिवी च न ऽ इमं यज्ञम्मिमिक्षताम्। पिपृतान्नो भ
रीमभिः।३२। विष्णोः कर्म्माणि। पश्यत यतो व्रतानि पस्पशे। इन्द्रस्य युज्यः स
खा।३३। ध्रुवासि। धरुणेतो जज्ञे प्रथमम्मेभ्यो योनिभ्यो ऽ अधि जातवेदाः। स
गायत्र्या त्रिष्टुभानुष्टुभा च देवेभ्यो हव्यं वहतु प्रजानन्।३४। इषे राये। रमस्व

सं. सहसेद्युम्नऽउर्जेऽअपत्त्याया सम्म्राडसिस्वराडसिसारस्वतौत्त्वोत्सौप्प्रावता
म्।३५।ऽअग्नेयुक्ष्वा।अग्नेयुक्ष्वाहियेतवाश्श्वासोदेवसाधवः।अरंवहन्ति
मन्न्यवे।३६।युक्ष्वाहि।देवहूतमाँ२॥ऽअग्नेरथीरिव॥होतापूर्व्यःसदः।३७
सम्म्यक्स्स्रवन्ति।सरितोनधेनाऽअन्तर्हृदामनसापूयमानाः।घृतस्यधारा
ऽअभिचाकशीमिहिरण्ण्ययोवेतसोमद्ध्येऽअग्नेः।३८।ऋचेत्त्वा।रुचेत्त्वाभासे
त्वाज्योतिषेत्त्वा।अभूदिदंविश्श्वस्यभुवनस्यवाजिनमग्नेर्वैश्श्वानरस्यच
३९॥अग्निर्ज्योतिषा।ऽअग्निर्ज्योतिषाज्योतिष्मान्रुक्मोवर्च्चसावर्च्चसान्॥

सहस्रदा ऽ असि सहस्राय त्वा ।४०। आदित्यङ्गर्भम् । आदित्यङ्गर्भम्पयसा सम
ङ्धि सहस्रस्य प्रतिमां विश्वरूपम् । परि वृङ्धि हरसा माभि मंस्थाः शतायुष
ङ्कृणुहि चीयमानः ।४१। वातस्य जूतिम् । वातस्य जूतिं वरुणस्य नाभिमश्वञ्ज
ज्ञानं सरिरस्य मध्ये । शिशुन्नदीनां हरिमद्रिबुध्नमग्ने मा हिंसीः पर
मे व्योमन् ।४२। अजस्रमिन्दुम् । अजस्रमिन्दुमरुषम्भुरण्युमग्निमीडे पूर्व
चित्तिन्नमोभिः । स पर्वभिर्ऋतुशः कल्पमानो गाम्मा हिंसीरदितिं विराज
म् ।४३। वरूत्रीन्त्वष्टुः । वरूत्रीन्त्वष्टुर्वरुणस्य नाभिमविञ्जज्ञानां रजसः

सं॰ परस्मात्।महीꣳसाहस्रीमसुरस्यमायामग्नेमाहिꣳसीःपरमेव्योमन्।४४।यो
५३ ऽअग्निः।योऽअग्निरग्नेरध्यजायतशोकात्पृथिव्याऽउतवादिवस्परि।येन
प्रजाविश्वकर्म्माजजानतमग्नेहेडःपरितेवृणक्तु।४५।चित्रन्देवानाम्
चित्रन्देवानामुदगादनीकञ्चक्षुर्म्मित्रस्यवरुणस्याग्नेः।आप्राद्यावापृथि
वीऽअन्तरिक्षꣳसूर्य्यऽआत्माजगतस्तस्थुषश्च।४६।इमम्मा।हिꣳसी
र्द्विपादम्पशुꣳसहस्राक्षोमेधायचीयमानः।मयुम्पशुम्मेधमग्नेजुषस्व
तेनचिन्वानस्तन्वोनिषीद।मयुन्तेशुगृच्छतुयन्द्विष्मस्तन्तेशुगृच्छतु॥

४७। इमम्मा हिꣳसीरेकशफम्पशुङ्कनिक्रदं वाजिनं वाजिनेषु। गौरमारा
ण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तन्वो निषीद। गौरन्ते शुग्‌ऋच्छतु यन्द्विष्म
स्तन्ते शुगृच्छतु। ४८। इमꣳ साहस्रम्। इमꣳ साहस्रꣳ शतधारमुत्सं व्यच्य
मानꣳ सरिरस्य मध्ये। घृतन्दुहानामदितिञ्जनायाग्ने मा हिꣳसीः परमे व्यो
मन्। गवयमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तन्वो निषीद। गवयन्ते
शुगृच्छतु यन्द्विष्मस्तन्ते शुगृच्छतु। ४९। इममूर्णायुम्। इममूर्णायुं वरुणस्य
नाभिन्त्वचम्पशूनान्द्विपदाञ्चतुष्पदाम्। त्वष्टुः प्रजानाम्प्रथमञ्जनि

सं. इमग्नेमाहिंसीः परमे व्योमन्। उष्ट्रमारण्यमनुते दिशामितेन चिन्वाने
५५ स्तन्वो निषीद। उष्ट्रन्ते शुगृच्छतु यन्द्विष्मस्तन्ते शुगृच्छतु।५०। अजोहि। अ
जो ह्यग्नेरजनिष्ट शोकात्सोऽअपश्यज्जनितारमग्रे। तेन देवा देवतामग्र
मायँस्तेन रोहमायन्नुपमेध्यासः। शरभमारण्यमनुते दिशा मितेन चिन्वा
नस्तन्वो निषीद। शरभन्ते शुगृच्छतु यन्द्विष्मस्तन्ते शुगृच्छतु।५१। त्वंयवि
ष्ठ। दाशुषो नॄँः पाहि शृणुधी गिरः। रक्षा तोकमुत त्मना। ५२। अपां त्वा॥
अपां त्वेमन्त्सादयाम्यपां त्वोद्मन्त्सादयाम्यपां त्वा भस्मन्त्सादयाम्यपां त्वा

ज्योतिषिसादयाम्यपान्त्वायनेसादयाम्यर्णवेत्वासदनेसादयामिसमुद्रेत्वा
सदनेसादयामिसरिरेत्वासदनेसादयाम्यपान्त्वाक्षयेसादयाम्यपान्त्वास।
धिषिसादयाम्यपान्त्वासदनेसादयाम्यपान्त्वासधस्थेसादयाम्यपान्त्वा
योनौसादयाम्यपान्त्वापुरीषेसादयाम्यपान्त्वापाथसिसादयामिगायत्रे।
णत्वाछन्दसासादयामित्रैष्टुभेनत्वाछन्दसासादयामिजागतेनत्वाछ
न्दसासादयाम्यनुष्टुभेनत्वाछन्दसासादयामिपाङ्क्तेनत्वाछन्दसासाद
यामि।५३। अयम्पुरः। अयम्पुरोभुवस्तस्यप्राणोभौवायनोवसन्तःप्राणाय

सं· नो गायत्री वासन्ती गायत्र्यै गायत्रङ्गायत्रादुपांशुरुपांशोस्त्रिवृत्त्रिवृतो र
५८ थन्तरं वसिष्ठऽऋषिः प्रजापतिगृहीतया त्वया प्राणङ्गृह्णामि प्रजाभ्यः ।५४।
अयन्दक्षिणा विश्वकर्मा तस्य मनो वैश्वकर्मणङ्ग्रीष्मो मानसस्त्रिष्टुब्ग्रैष्मी
त्रिष्टुभः स्वारं स्वारादन्तर्यामोन्तर्यामात्पञ्चदशः पञ्चदशाद्बृहद्भरद्वाजऽ
ऋषिः प्रजापतिगृहीतया त्वया मनो गृह्णामि प्रजाभ्यः ।५५। अयम्पश्चात् । अ
यम्पश्चाद्विश्वव्यचास्तस्य चक्षुर्वैश्वव्यचसं वर्षाश्चाक्षुष्यो जगती वार्षी ज
गत्याऽऋक्सममृक्समाच्छुक्रः शुक्रात्सप्तदशः सप्तदशाद्वैरूपञ्जमदग्नि

ऋषिः प्रजापतिगृहीतया त्वया चक्षुर्गृह्णामि प्रजाभ्यः। ५६। इदमुत्तरात्।
इदमुत्तरात्स्वस्तस्य श्रोत्रꣳ सौवꣳ शरच्छ्रौत्र्यनुष्टुप्शारद्यनुष्टुभऽऐडमै
डान्मन्थी मन्थिनऽएकविꣳशऽएकविꣳशाद्वैराजं विश्वामित्रऽऋषिः प्र
जापतिगृहीतया त्वया श्रोत्रं गृह्णामि प्रजाभ्यः ५७ इयमुपरि मतिस्तस्यै वा
ङ्मात्या हेमन्तो वाच्यः पङ्क्तिर्हैमन्ती पङ्क्त्यै निधनवन्निधनवतऽआग्रयणऽ
आग्रयणात्त्रिणवत्रयस्त्रिꣳशौ त्रिणवत्रयस्त्रिꣳशाभ्याꣳ शाक्वररैवते
विश्वकर्म्माऽऋषिः प्रजापतिगृहीतया त्वया वाचं गृह्णामि प्रजाभ्यो लोकं ता

डुंद्रम् ५८ ध्रुवदिति र्ध्रुवयोनि॥ ॥इतिसंहितायांत्रयोदशोध्यायः १३॥
ध्रुवासितिर्ध्रुवयोनिर्ध्रुवासि ध्रुवंयोनिमासीदसाधुया उख्यस्यकेतुंप्रथमं
जुषाणाश्विनाध्वर्य्यूसादयतामिहत्वा १ कुलायिनी घृतवतीपुरंधिःस्यो
नेसीदसदनेपृथिव्याः॥अभित्वारुद्रा वसवोगृणंत्विमाब्रह्मपीपिहिसौ
भगायाश्विनाध्वर्य्यूसादयतामिहत्वा॥२॥स्वैर्दक्षैर्दक्षपितेहसीददेवानां॥
सुम्ने बृहतेरणाय।पितेवेधिसूनवऽआसुशेवास्वावेशातन्वासंवि
शस्वाश्विनाध्वर्य्यूसादयतामिहत्वा३ पृथिव्याः पुरीषमस्यप्सोनामतांत्वा

४६

विश्वेऽअभिगृणंतु देवाः स्तोमपृष्ठा घृतवतीह सीदप्रजावदस्मेद्रविणा
यजस्वाश्विनाध्वर्यूसादयतामिहत्वा ॥४॥ अदित्यास्त्वा पृष्ठेसादयाम्यंतरिक्षस्य
धर्त्रीविष्टंभनीदिशामधिपत्नीभुवनानाम् ।उर्म्मिर्द्रप्सोऽअपामसिविश्व
कर्म्मा तऽऋषिरश्विनाध्वर्यूसादयतामिहत्वा ॥५॥ शुक्रश्चशुचिश्चग्रैष्मा
वृतूऽअग्नेरंतःश्लेषोसिकल्पेतान्द्यावापृथिवीकल्पंतामापऽओषधयः ।
कल्पंतामग्नयः । पृथङ्ममज्यैष्ठ्यायसव्रताः येऽअग्नयःसमनसोंत
राद्यावापृथिवीऽइमेग्रैष्मावृतूऽअभिकल्पमानाऽइंद्रमिवदेवाऽअभि

संविशं तुत्तया देवत्तयां गिरस्वङ्क्र वेसीदतामृ। ६। सजूऽर्ऋतुभिः। सजूर्व्विधा
भिः सजूर्द्देवैः सजूर्द्देवैर्व्वयोनाधैरग्नयेत्वा वैश्वानरायाश्विनाद्ध्वर्य्यूसादय
तामिहत्वा सजूऽर्ऋतुभिः। सजूर्व्विधाभिः सजूर्व्वसुभिः सजूर्द्देवैर्व्वयोना
धैरग्नयेत्वा वैश्वानरायाश्विनाद्ध्वर्य्यूसादयतामिहत्वा सजूर्ऋतुभिः सजू
र्व्विधाभिः सजूरुद्रैः सजूर्द्देवैर्व्वयोनाधैरग्नयेत्वा वैश्वानरायाश्विना।
द्ध्वर्य्यूसादयतामिहत्वा सजूऽर्ऋतुभिः सजूर्व्विधाभिः सजूरुद्रैः सजूरा
दित्यैः सजूर्द्देवैर्व्वयोनाधैरग्नयेत्वा वैश्वानरायाश्विनाद्ध्वर्य्यूसादयतामि

हृत्वासजू उर्ऋतुभिः सजूर्विधाभिः सजूर्विश्वैर्देवैः सजूर्देवैर्वयोनाधैर
ग्नयत्वावैश्वानरायाश्विनाध्वर्यूसादयत्तामिह त्वा ७ प्राणंमे पाह्यपानं
मेपाहि व्यानंमेपाहिचक्षुर्मऽउर्व्याविभाहिश्रोत्रंमेश्लोकय। अपःपि
न्वौषधीर्जिन्वद्विपादवचतुष्पात्पाहिदिवोवृष्टिमेरय ८ मूर्द्धावयःप्र
जापतिश्छन्दः। क्षत्रंवयोमयन्दंछन्दोविष्टम्भोवयोधिपतिश्छन्दोवि
श्वकर्मावयःपरमेष्ठीछन्दोवस्तोवयोविवलंछंदो वृष्णिर्वयोविशा
लंछंदः। पुरुषोवयस्तंद्रंछंदोव्याघ्रोवयोनाधृष्टंछंदःसिंहोवयश्छ

दिश्छंदः पष्ठवाड्वयो बृहती छंदऽउक्षा वयः ककुप्छंदऽऋषभो वयः सतो
बृहती छंदोनड्वान्वयः॥९॥ऽअनड्वान्वयः। पङ्क्तिश्छंदो धेनुर्वयो जगती
छंदस्त्र्यविर्वयस्त्रिष्टुप्छंदो दित्यवाड्वयो विराट्छंदः पंचाविर्वयो गायत्री
छंदस्त्रिवत्सो वयऽउष्णिक्छंदस्तुर्यवाड्वयोनुष्टुप्छंदो लोकं ताऽइंद्रम्॥१०॥
इंद्राग्नीऽअव्यथमानामिष्टकां दृंहतं युवम्। पृष्ठेन द्यावापृथिवीऽअं
तरिक्षं च वि बाधसे॥११॥ विश्वकर्म्मा त्वा सादयत्वंतरिक्षस्य पृष्ठे व्यचस्वतीं
प्रथस्वतीमंतरिक्षं यच्छांतरिक्षं दृंहांतरिक्षं मा हिंसीः। विश्वस्मै प्राणा

यापानय व्यानायोदानायप्रतिष्ठायै चरित्राय। त्वायुष्वाभिपातु मह्यास्व
स्त्या छर्दिषा शंतमेन तया देवतयांगिरस्वद्ध्रुवासीद १२ राज्ञसि प्राचीदि
ग्विराडसि दक्षिणा दिक्सम्राडसि प्रतीचीदिक्स्वराडस्युदीचीदिगधिप
त्न्यसि बृहती दिक्। १३। विश्वकर्मा त्वा सादयत्वंतरिक्षस्य पृष्ठे ज्योतिष्म
तीम्। विश्वस्मै प्राणायापानाय व्यानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छ। वायुष्टेधिप
तिस्तयादेवतयांगिरस्वद्ध्रुवासीद। १४। नभश्च नभस्यश्च वार्षिकावृतूऽ
अग्नेरंतःश्लेषोसि कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पंतामापऽओषधयः क

सं. ल्पंतामग्गनयःपृथ।ङ्मज्यैष्ठ्यायसव्व्रत्ताः।येऽअग्गनयःसमनसोंतराद्या।
वापृथिवीऽइमे।व्वार्षिकावृत्तूऽअभिकल्पमानाऽइंद्रमिवदेवाऽअभिसंवि
शंतुतयादेवतयांगिरस्वद्ध्रुवेसीदतम्।१५।इषश्चोर्जश्च।शारदावृत्तूऽअग्गे
रंतःश्लेषोसिकल्पेतांद्यावापृथिवीकल्पंतामापऽओषधयःकल्पंतामग्गनयः
पृथङ्मज्यैष्ठ्यायसव्व्रत्ताः।येऽअग्गनयःसमनसोंतराद्यावापृथिवीऽइमे।
शारदावृत्तूऽअभिकल्पमानाऽइंद्रमिवदेवाऽअभिसंव्विशंतुतयादेवत
यांगिरस्वद्ध्रुवेसीदतम्।१६।आयुर्म्मेपाहि।प्प्राणम्मेपाह्यपानंमेपाहिव्यान

म्मे पाहि चक्षुर्म्मे पाहि श्रोत्रं म्मे पाहि वाचं मे पिन्व मनो मे जिन्वात्मानं म्मे पाहि
ज्योतिर्म्मे यच्छ॥१७॥मा छंदः प्रमा छंदः प्रतिमा छंदो ऽ अस्त्रीवयश्छंदः पङ्क्तिश्छं
दऽउष्णिक छंदो बृहती छंदो नुष्टुप्छंदो विराड्छंदो गायत्री छंद स्त्रिष्टुप्छंदो जग
ती छंदः पृथिवी छंदः॥१८॥पृथिवी छंदो न्तरिक्षञ्छन्दो द्यौश्छन्दः समाश्छ
न्दो नक्षत्राणि च्छन्दो वाक्छन्दो मनुश्छन्दः कृषिश्छन्दो हिरण्यं छंदो गौश्छंदो
जा छंदो श्वश्छंदः॥१९॥अग्निर्द्देवता॥वातो देवता सूर्य्यो देवता चंद्रमा देवता वसवो
देवता॥रुद्रा देवता दिसा देवता मरुतो देवता विश्वे देवा देवता बृहस्पतिर्द्देवतेंद्रो

सं॰ देवत्ता वरुणो देवता। २०। मूर्द्धासि। मूर्द्धासि राड् ध्रुवासि धरुणा धर्त्र्यसि धरणी। आ
८० युषे त्वा वर्च्चसे त्वा कृष्यै त्वा क्षेमाय त्वा। २१। यंत्रीराट्। यंत्री राड्यंत्र्यसि यमनी ध्रुवा
सि धरित्री। इषे त्वोर्जे त्वा रय्यै त्वा पोषाय त्वा लोकं ता ऽ इंद्रम्। २२। आशुस्त्रिवृद्भांतः
पंचदशो व्योमा सप्तदशो धरुणा ऽ एकविंशः प्रतूर्त्तिरष्टादशस्तपो नवदशोभी
वर्तः सविंशो वर्च्चो द्वाविंशः संभरणस्त्रयोविंशो योनिश्चतुर्विंशो ग
र्भाः पंचविंश ऽ ओजस्त्रिणवः क्रतुरेकत्रिंशः प्रतिष्ठा त्रयस्त्रिंशो ब्रध्नस्य
विष्टपं चतुस्त्रिंशो नाकः षट्त्रिंशो विवर्त्तोष्टाचत्वारिंशो धर्त्रं चतुष्टोमः

२३। अग्नेर्भागोसिदीक्षाया ऽआधिपत्यंब्रह्मस्पृतंत्रिवृत्स्तोम ३ इंद्रस्यभागो
सिविष्णोराधिपत्यंक्षत्त्रꣳस्पृतंपंचदशस्तोमोनृचक्षसांभागोसिधातुराधि
पत्यंजनित्रꣳस्पृतꣳसप्तदशस्तोमोमित्त्रस्यभागोसिवरुणस्याधिपत्यं
दिवोवृष्टिर्वातस्पृतऽएकविꣳशस्तोमोवसूनाभागः।२४। वसूनांभागो
सिरुद्राणामाधिपत्यंचतुष्पात्स्पृतंचतुर्विꣳशस्तोमऽआदित्यानांभागोसि
मरुतामाधिपत्यंगर्भास्पृत्ताःपंचविꣳशस्तोमोदित्यैभागोसिपूष्णऽआधि
पत्यमोजस्पृतंत्रिणवस्तोमोदेवस्यसवितुर्भागोसिबृहस्पतेराधिपत्यꣳसमी

ची र्द्दिशस्य त्वाम्ब्रतुष्टोमस्तोमोयवा नांभागः २५ यवानाभागोस्ययवानामाधि

5। पत्यंप्रजास्पृत्ताश्चतुश्चत्वारिꣳशास्तोमऽऋभूणांभागोसिविश्वेषांदेवानां

माधिपत्यंभूतꣳस्पृतंत्रयस्त्रिꣳशास्तोमः सहश्च। २६। सहश्चा सहस्यश्चहे

मंतिकावृतूऽअग्नेरंतःश्लेषोसिकल्पेतांद्यावापृथिवीकल्पंतामापऽओ

षधयः कल्पंतामग्नयः पृथङ्मम ज्यैष्ठ्याय सव्रताः। येऽअग्नयः समनसों

तराद्यावापृथिवीऽइमेहैमंतिकावृतूऽअभिकल्पमानाऽइंद्रमिवदेवाऽअ

भिसंविशंतुतयादेवतयांगिरस्वद्ध्रुवेसीदतम्। २७। एकयास्तुवत। प्रजाऽअ

धीयंत प्रजापतिरधिपतिरासीत्तिसृभिरस्तुवत ब्रह्मासृज्यत ब्रह्मणस्पतिरधि
पतिरासीत्पंचभिरस्तुवत भूतान्यसृज्यंत भूतानां पतिरधिपतिरासीत्सप्तभिर
रस्तुवत सप्तऽऋषयोसृज्यंत धाताधिपतिरासीन्नवभिरस्तुवत २५ । नवभिर
स्तुवत पितरोसृज्यंतादितिरधिपत्न्यासीदेकादशभिरस्तुवत ऽऋतवोसृज्यंता
र्तवाऽअधिपतयः आसंस्त्रयोदशभिरस्तुवत मासाऽअसृज्यंत संवत्सरोधि
पतिरासीत्पंचदशभिरस्तुवत क्षत्रमसृज्यतेंद्रोधिपतिरासीत्सप्तदशभिरस्तुवत
ग्राम्याः पशवोसृज्यंत बृहस्पतिरधिपतिरासीन्नवदशभिरस्तुवत २६ नवद ।

शभिरस्तुवत। शूद्रार्य्यावसृज्येतामहोरात्रेऽअधिपत्नीऽआस्तामेकविꣳशत्या।
52 स्तुवतैकशफाः पशवोऽसृज्यन्त वरुणोऽधिपतिरासीत्त्रयोविꣳशत्यास्तुवत क्षु
द्राः पशवोऽसृज्यन्त पूषाधिपतिरासीत्पञ्चविꣳशत्यास्तुवतारण्याः पशवोऽसृज्यं
त वायुरधिपतिरासीत्सप्तविꣳशत्यास्तुवत द्यावापृथिवी व्येतां वसवो रुद्राऽ
आदित्याऽअनुव्यायँस्तऽएवाधिपतयऽआसन्नवविꣳशत्यास्तुवत। ३०। न
वविꣳशत्यास्तुवत वनस्पतयोऽसृज्यन्त सोमोऽधिपतिरासीदेकत्रिꣳशतास्तुवत
प्रजाऽअसृज्यन्त यवाश्चायवाश्चाधिपतयऽआसंस्त्रयस्त्रिꣳशतास्तुवत भूता।

तान्यशाम्यन्प्रजापतिः। परमेष्ठ्यधिपतिरासीत्स्वर्लोकंत्वाऽइंद्रम्॥ ३१॥ अग्नेजा
तान्॥ इतिसंहितायांचतुर्दशोऽध्यायः॥ १४॥ ॥ अग्नेजातान्प्रणुदानः सप
त्नान्प्रत्यजातांजातवेदः। अधिनोब्रूहिसुमनाऽअहेडंस्तवस्यामश
र्म्मस्त्रिवरूथउद्भौ॥ १॥ सहसाजातान्प्रणुदानः सपत्नान्प्रत्यजातांजातवेदो
नुदस्व अधिनोब्रूहिसुमनस्यमानोवयꣳस्यामप्रणुदानः सपत्नान्॥
२॥ षोडशीस्तोमऽओजोद्रविणंचतुश्चत्वारिꣳशस्तोमोवर्च्चोद्रविणम्॥ अग्नेः
पुरीषमस्यप्सोनामतांत्वाविश्वेऽअभिगृणंतुदेवाः स्तोमपृष्ठाघृतवतीह

सीदप्रजावदस्मेद्रविणायजस्व।३।एवश्छंदः।एवश्छंदो वरिवश्छंदः
53 शंभूश्छंदः परिभूश्छंदऽआछच्छंदो मनश्छंदो व्यचश्छंदः।सिंधुश्छं
दः समुद्रश्छंदः सरिरंश्छंदः ककुप्छंदस्त्रिककुप्छंदः काव्यंछंदोऽअं
कुपंछंदोक्षरपंक्तिश्छंदः पदपंक्तिःछंदो विष्टारपंक्तिश्छंदः क्षुरोभ्रज
श्छंदऽआछच्छंदः प्रछच्छंदः।४।आछच्छंदः प्रछच्छंदः।संयच्छंदोवि
यच्छंदो बृहच्छंदो रथंतरंछंदो निकायश्छंदो।विवधश्छंदो गिरश्छंदो
भ्रजश्छंदः।संस्तुप्छंदोनुष्टुप्छंद।एवश्छंदो वरिवश्छंदो वयश्छंदो

वयस्क घं दोाद्विष्मर्ह्वाम्मछं दोाद्विशालं घंद म्मछं दिम्मघं दोादूरोहणं घंदस्तंदूं
5 घंदोऽ-प्रंकांकं घंदः ।५। रश्मिनासत्यायासत्यांजिन्व प्रेतितांधर्म्मणाधर्म्मं
जिन्वांान्निस्यादिवा दिवंजिन्वसंधिनां तरिक्षेणांतरि-क्षंजिन्व प्रतिधि
नापृथिव्यापृथिवींजिन्व विष्टंभेनवृष्ट्या वृष्टिंजिन्व प्रवयाह्नाहर्जि
न्वानुयारात्र्यारात्रींजिन्वोशिजावसुभ्योवसूंजिन्वप्रकेतेनादित्येभ्यऽआ
दित्यांजिन्वतंतुनारायः ।६। तंतुनारायस्पोषेणरायस्पोषंजिन्वसꣳसर्प्पे
णाश्रुतायश्रुतांजिन्वैडेनौषधीभिरोषधीर्जिन्वोत्तमेनतनूभिस्तनूर्जिन्व

55 वयो धसा धीतेना धीतंजिन्वाभिजितातेजसातेजोजिन्व।७ प्रतिपदसि॥
प्रतिपदेत्वानुपदस्यनुपदेत्वासंपदासिसंपदेत्वातेजोसितेजसेत्वात्रिवृदसि
८।त्रिवृदसि।त्रिवृतेत्वाप्रवृदसिप्रवृतेत्वाविवृदसिविवृतेत्वासवृदसि
सवृतेत्वाक्रमोस्याक्रमायत्वासंक्रमोसिसंक्रमायत्वोत्क्रमोस्युत्क्रमायत्वोत्क्रां।
न्तिरस्युत्क्रांत्यैत्वाधिपतिनोर्जोर्जंजिन्व।९।राज्ञसि।प्राचीदिग्वसवस्तेद
वाऽअधिपतयोग्निर्हेतीनांप्रतिधर्त्तात्रिवृत्वास्तोमःपृथिव्यांश्रयत्वा॥
ज्यमुक्थमव्यथायैस्तभ्नातुरथंतरꣳसामप्रतिष्ठित्याऽअंतरिक्षऽऋषय।

स्त्वाप्रथमजादेवेषुदिवोमात्रयावरिम्णाप्रथंतुविधर्त्ताचायमधिपतिश्चते।
त्वासर्वेसंविदानानाकस्यपृष्ठेस्वर्गेलोकेयजमानंचसादयंतु।१०।विराडसि
दक्षिणादिग्रुद्रास्तेदेवाऽअधिपतयऽइंद्रोहेतीनांप्रतिधर्त्तापंचदशस्त्वा।
स्तोमःपृथिव्यांश्रयतुप्रऽउगमुक्थमव्यथायैस्तभ्नातुबृहत्सामप्रतिष्ठि
त्याऽअंतरिक्षऽऋषयस्त्वाप्रथमजादेवेषुदिवोमात्रयावरिम्णाप्रथंतुविध
र्त्ताचायमधिपतिश्चतेत्वासर्वेसंविदानानाकस्यपृष्ठेस्वर्गेलोकेयजमान
चसादयंतु।११।सम्राडसि।प्रती।चीदिगादित्यास्तेदेवाऽअधिपतयोवरुणोहे

तीनां प्रतिधर्त्ता सप्तदशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याꣳ श्रयतु मरुत्वतीयमुक्थमव्यथा
55 यै स्तभ्नातु वैराजꣳ साम प्रतिष्ठित्या ऽ अंतरिक्ष ऽ ऋषयस्त्वा प्रथमजा देवेषु दिवो
मात्रया वरिम्णा प्रथंतु विधर्त्ता चायमधिपतिश्च ते त्वा सर्वे संविदाना नाकस्य
पृष्ठे स्वर्गे लोके यजमानं च सादयंतु ॥१२॥ अधिपत्न्यसि बृहती दिग्विश्वे ते
देवा ऽ अधिपतयो बृहस्पतिर्हेतीनां प्रतिधर्त्ता त्रिणवत्रयस्त्रिꣳशौ त्वा स्तोमौ
पृथिव्याꣳ श्रयतां वैश्वदेवाग्निमारुते ऽ उक्थे ऽ अव्यथायै स्तभ्नीताꣳ शाक्वर
रैवते सामनी प्रतिष्ठित्या ऽ अंतरिक्ष ऽ ऋषयस्त्वा प्रथमजा देवेषु दिवो मात्रया

व्वरिम्णाप्प्रथंतुद्धर्त्ताचायमधिपतिश्चतेत्वासर्व्वेसंव्विदानानाकस्यपृष्ठे
स्वर्ग्गेलोकेयजमानंचसादयंतु।१४।अयंपु॰अयंपुरोहरिकेशःसूर्य्यरश्मि
स्तस्यरथगृत्सश्चरथौजाश्चसेनानीग्ग्रामण्यौ।पुंजिकस्थलाचक्रतुस्थला
चाप्सरसौदंक्ष्णवः।पशवोहेतिःपौरुषेयोवधःप्रहेतिस्तेभ्योनमोऽअस्तु
तेनोवंतुतेनोमृडयंतुतेयंद्विष्मोयश्चनोद्वेष्टितमेषांजंभेदध्मः।१५।अयं
दक्षिणाविश्वकर्म्मातस्यरथस्वनश्चरथेचित्रश्चसेनानीग्रामण्यौ।मेनका
चसहजन्याचाप्सरसौयातुधानाहेतीरक्षांसिप्रहेतिस्तेभ्योनमोऽअस्तु

56

तेनोवंतुतेनोमृडयंतुतेयंद्विष्मोयश्चनोद्वेष्टितमेषांजंभेदध्मः।१६।अयं
पश्चात्।अयंपश्चाद्विश्वव्यचास्तस्यरथप्रोतश्चासमरथश्चसेनानीग्राम
ण्यौ।प्रम्लोचंतीचानुम्लोचंतीचाप्सरसौव्याघ्राहेतिसर्पाःप्रहेतिस्तेभ्योन
मोऽअस्तुतेनोवंतुतेनोमृडयंतुतेयंद्विष्मोयश्चनोद्वेष्टितमेषांजंभेदध्मः।
१७।अयमुत्तरा।त्संयद्वसुस्तस्यतार्क्ष्यश्चारिष्टनेमिश्चसेनानीग्रामण्यौ।वि
श्वाचीचघृताचीचाप्सरसावापोहेतिर्वातःप्रहेतिस्तेभ्योनमोऽअस्तुतेनो
वंतुतेनोमृडयंतुतेयंद्विष्मोयश्चनोद्वेष्टितमेषांजंभेदध्मः।१८।अयमुपरि।

अयमुपर्य्यर्व्वाग्वसुस्तस्यसेनजिच्चसुषेणश्चसेनानीग्रामण्यौ।उर्व्वशीचपू
र्व्वचित्तिश्चाप्सरसाववस्फूर्जन्हेतिर्व्विद्युत्प्रहेतिस्तेभ्योनमोऽअस्तुतेनोवं
तुतेनोमृडयंतुतेयंद्विष्मोयश्चनोद्वेष्टितमेषांजंभेदध्मः।१९।अग्निर्मू।
र्द्धा॥दिवःककुत्पतिःपृथिव्याऽअयम्।अपांरेतांसिजिन्वति।२०॥
अयमग्निःसहस्त्रिणोवाजस्यशतिनस्पतिः।मूर्द्धाकवीरयीणाम्॥२१॥त्वाम
ग्नेपुष्करादध्यथर्व्वानिरमंथत।मूर्द्ध्नोविश्वस्यवाघतः।२२।भुवोयज्ञस्य॥
रजसश्चनेतायत्रानियुद्भिःसचसेशिवाभिः।दिविमूर्द्धानंदधिषेस्वर्षांजिह्वा

57

मग्नेचकृषेहव्यवाहम्।२३।ऽअबोध्यग्निःसमिधाजनानांप्रतिधेनुमिवा
यतीमुषासम्।यह्वाऽइवप्रवयामुज्जिहानाःप्रभानवःसिस्रतेनाकम
च्छ।२४।ऽअवोचामकवयेमेध्यायवचोवन्दारुवृषभायवृष्णे।गविष्ठिरोन
मसास्तोममग्नौदिवीवरुक्ममुरुव्यंचमश्रेत्।२५।ऽअयमिह।प्रथमोधा
यिधातृभिर्होतायजिष्ठोऽअध्वरेष्वीड्यः।यमप्नवानोभृगवोविरुरुचु
र्वनेषुचित्रंविभ्वंविशेविशे।२६।जनस्यगोपाऽअजनिष्टजागृविरग्निःसु
दक्षःसुवितायनव्यसे।घृतप्रतीकोबृहतादिविस्पृशाद्युमद्विभातिभरतेभ्यः

शुचिः। २७। त्वामग्ने। त्वामग्नेऽअंगिरसो गुहा हितमन्वविंदं छिश्रियाणं वनेवने। स जायसे मथ्यमानः सहो महत्त्वामाहुः सहसस्पुत्रमंगिरः। २८। स। स्वायःसंवः सम्यं च मिषं स्तोमं चाग्नये। वर्षिष्ठाय क्षितीनामूर्जो नप्त्रे सहस्वते। २९। सर्ठ समित्। संसमिद्युवसे वृषन्नग्ने विश्वान्यर्य्यऽआ। इडस्पदे समिध्यसे स नो वसून्याभर। ३०। त्वां चित्र श्रवस्तम। हवंते विक्षुजंतवः। शोचिष्केशं पुरुप्रियाग्ने हव्याय वोढवे। ३१। एना वः। एना वोऽअग्निं नमसोर्जो नपातमाहुवे। प्रियं चेतिष्ठमरतिं स्वध्वरं विश्वस्य दूतममृत

58

मू॥सयोजतेऽअरुषाविश्वभोजसासदुद्रवत्स्वाहुतः।३३।सदुद्रवत्स्वाहु
तःसदुद्रवत्स्वाहुतः॥सुब्रह्मायज्ञःसुशमीवसूनांदेवꣳराधोजनाना
म्।३४॥अग्नेवाजस्यगोमतऽईशानःसहसोयहो।अस्मेधेहिजातवेदोम
हिश्रवः।३५।सऽइधानोवसुष्कविरग्निरीडेन्योगिरा।रेवदस्मभ्यंपुर्वणी
कदीदिहि।३६॥क्षपोराजन्नुतत्मनाग्नेवस्तोरुतोषसः।सतिग्मजंभरक्ष
सोदहप्रति।३७।भद्रोनोऽअग्निराहुतोभद्रारातिःसुभगभद्रोऽअध्वरः॥
भद्राऽउतप्रशस्तयः।३८।भद्राऽउतःप्रशस्तयोभद्रंमनःकृणुष्ववृत्रतू

र्थ्यो। येना सम त्सु सासहः। ३९॥ येनासमत्सु। सासहो व स्थिरा तनु हि भूरि

शर्द्धताम्॥ त्वने मातिऽ अभिष्टिभिः। ४०। अग्निंतंमन्येया वसुरस्तंयंयंति

धेनवः। अस्तमर्वंतऽ आसवोस्तन्नित्यासोवाजिनऽइषं स्तोतृभ्यऽ

आभर। ४१। सोऽअग्नियो वसुर्गृणेसंयमायंति धेनवः। समर्वंतो रघु

द्रुवः सं सुजातासः सूरयऽ इषं स्तोतृभ्यऽ आभर। ४२। उभे सुश्चंद्र।

सर्प्पिषो दर्व्वी श्रीणीषऽ आसनि। उतो नऽ उत्सुपूर्य्याऽ उक्थेषु शवसस्पत

ऽइषं स्तोतृभ्यऽ आभर। ४३। अग्नेतमद्याश्वन्नस्तोमैः क्रतुन्नभद्रं

५१ हृदिस्पृशम्। ऋध्यामात ऽउँहैः।४४। अधाहि[illegible]धा ह्यग्नेक्रतोर्भद्रस्य दक्ष
स्य साधोः। रथीर्ऋतस्य बृहतो बभूथ।४५। एभिर्न्नः एभिर्न्नो ऽअर्कैर्भवानो ऽ
अर्वाङ्स्वर्ण्णं ज्योतिः। अग्ने विश्वेभिः सुमना ऽअनीकैः।४६। अग्निँ होता
रम्मन्ये दास्वन्तं वसुँ सूनुँ सहसो जातवेदसं विप्रन्न जातवेदसम्। य
ऽऊर्ध्वया स्वध्वरो देवो देवाच्या कृपा। घृतस्य विभ्राष्टिमनु वष्टि शोचिषाजु
ह्वानस्य सर्प्पिषः।४७। अग्ने त्वन्नो ऽअन्तम ऽउत त्राता शिवो भवा वरूथ्यः
वसुरग्निर्व्वसुश्रवा। अच्छा नक्षि द्युमत्तमँ रयिं दाः। तं त्वा शोचिष्ठ दीदिवः

सुम्नायन्नून मीमहे सखिभ्यः।४८। येन ऋषय। स्तपसा सत्रमायंन्निंधानाऽ

अग्निं स्वराभरंतः। तस्मिन्नहं निदधे नाके ऽअग्निं यमाहुर्मनवस्तीर्ण

बर्हिषम्॥४९॥ तं पत्नीभिरनुगच्छेम देवाः पुत्रैर्भ्रातृभिरुत वा हिरण्यैः। ना

कं गृभ्णानाः। सुकृतस्य लोके तृतीये पृष्ठे ऽअधिरोचने दिवः।५०। आ वा

चो मध्यमरुहद्भुरण्युरयमग्निः सत्पतिश्चेकितानः। पृष्ठे पृथिव्या निहितो

दविद्युतदधस्पदं कृणुतां ये पृतन्यवः।५१। अयमग्निर्वीरतमो वयोधाः

सहस्रियो द्योततामप्रयुच्छन्। विभ्राजमानः सरिरस्य मध्ये ऽउपप्रयाहि

दिव्यानि धाम पुर संप्रच्यवध्व । मुप संप्रयाताग्ने पथो देवयानान्कृणुध्व
म् । पुनः कृण्वाना पितरा युवानान्वाताᳪंसीत्वयि तंतुमेतम् । ५३ । उद्बुध्य
स्वाग्ने प्रतिजागृहि त्वमिष्टापूर्त्ते सᳪंसृजेथामयंच । अस्मिन्त्सधस्थे ऽ अ
ध्युत्तरस्मिन्विश्वे देवा यजमानश्च सीदत । ५४ । येन वहसि सहस्रं येनाग्ने
सर्व्ववेदसम् । तेनेमं यज्ञन्नो नय स्वर्द्देवेषु गंतवे । ५५ । अयंते । योनि ऽ र्ऋत्वि
यो यतो जातो ऽ अरोचथाः । तंजानन्नग्न ऽ आरोहा थानो वर्द्धया रयिम् । ५६ ।
तपश्च । तपस्यश्च शैशिरा वृतू ऽ अग्नेरंतः श्लेषो सि कल्पेतां द्यावापृथिवी का ।

ल्पंतामापऽओषधयः।कल्पंतामग्नयः।पृथङ्ममज्यैष्ठ्यायसव्रताः।येऽग्न
यःसमनसोंतराद्यावापृथिवीऽइमे।शैशिरावृतूऽअभिकल्पमानाऽइंद्र
मिवदेवाऽअभिसंविशंतुतयादेवतयांगिरस्वद्ध्रुवेसीदतम्।पू०।परमेष्ठीत्वा
सादयतुदिवस्पृष्ठेज्योतिष्मतीम्।विश्वस्मैप्राणायापानायव्यानायविश्वंज्यो
तिर्यच्छ।सूर्यस्तेधिपतिस्तयादेवतयांगिरस्वद्ध्रुवासीद।पू०।लोकंपृणछिद्रं
पृणाथोसीदध्रुवात्वम्।इंद्राग्नीत्वाबृहस्पतिरस्मिन्योनावसीषदन्।पू०।ता
ऽअस्यसूददोहसःसोमंश्रीणंतिपृश्नयः।जन्मन्देवानांविशस्त्रिष्वारोच।

नेदिवः। ६०। इन्द्रं विश्वा ऽअवीवृधन्त्समुद्रव्यचसं गिरः। रथीतमꣳ रथी
नां वाजानाꣳ सत्पतिम्पतिम्। ६१। प्रोथदश्वो न यवसेविष्यन्यदा महः संवरणा
द्व्यस्थात्। आदस्य वातो ऽअनु वाति शोचिरध स्मते व्रजनं कृष्णमस्ति। ६२। आ
योष्ट्वा। सदने सादयाम्यवतश्छायायाꣳ समुद्रस्य हृदये। रश्मीवतीं भास्वा
तीमा या द्यां भास्या पृथिवीमोर्वन्तरिक्षम्। ६३। परमेष्ठी त्वा सादयतु दिवस्पृष्ठे।
व्यचस्वतीं प्रथस्वतीं दिवं यच्छ दिवं दृꣳह दिवं मा हिꣳसीः। विश्वस्मै प्राणाया
पानाय व्यानायोदानाय प्रतिष्ठायै चरित्राय। सूर्यस्त्वाभिपातु मह्या स्वस्त्या छर्

द्विषाशंतमेन तयादेवतयां गिरस्त्वङ्क्षवेसीदतम्।६४।सहस्रस्यप्रमासिसह
स्रस्यप्रतिमासिसहस्रस्योन्मासिसाहस्रोसिसहस्रायत्वा।६५।नमस्ते।इति
संहितायांपंचदशोध्यायः१५॥ ॥नमस्तेरुद्रमन्यवऽउतोतऽइषवेनमः
वाहुभ्यामुततेनमः।१।याते।रुद्रशिवातनूरघोरापापकाशिनी।तयानस्त।
न्वाशंतमयागिरिशंताभिचाकशीहि।२।यामिषुं।गिरिशंतहस्तेविभर्ष्यस्तवे॥
शिवांगिरित्रतांकुरुमाहिंꣳसीःपुरुषंजगत्।३।शिवेनवचसात्वागिरि
शाच्छावदामसि।यथानःसर्वमिज्जगदयक्ष्मꣳसुमनाऽअसत्।४।अध्य

वाचदधिवक्ताप्रथमोदैव्योभिषक्। अहींश्चसर्वाञ्जंभयँन्सर्वायातुधान्यो

धराचीः परासुव। ५। असौयः। असौयस्ताम्रोऽअरुणऽउतबभ्रुः सुमंगलः

येचैनर्ठ रुद्राऽअभितोदिक्षुश्रिताः सहस्रशोवैषार्ठ हेडऽईमहे। ६। असौ

योवसर्प्पतिनीलग्रीवोविलोहितः। उतैनंगोपाऽअदृश्रन्नदृश्रन्नुदहार्य्यः

सदृष्टोमृडयातिनः। ७। नमोस्तु। नीलग्रीवायसहस्राक्षायमीढुषे। अथो

येऽअस्यसत्वानोहंतेभ्योकरन्नमः। ८। प्रमुंच धन्वनस्त्वमुभयोरार्त्न्योर्ज्या

म्। याश्चतेहस्तऽइषवः परातीभगवोवप। ९। विज्यंधनुः। कपर्दिनोविश

त्वोवाणवाँ२॥ऽउत।ऽऽअनेशन्नस्य या ऽइषव ऽऽआभुरस्या निषंगधिः।१०।या
ते।हेतिर्मीढुष्टम हस्ते बभूव ते धनुः।तयास्मान्विश्व तस्त्वमयक्ष्मया परि
भुज।११।परिते।धन्वनोहेतिरस्मान्वृणक्तु विश्वतः।अथोयऽइषुधिस्त
वारेऽऽअस्मिन्निधेहितम्।१२।अवतत्य धनुष्ट्वं सहस्राक्षशतेषुधे।नि
शीर्य्यशल्यानांमुखाशिवोनःसुमनाभव।१३।नमस्तऽऽआयुधायानातताय
धृष्णवे।उभाभ्यामुततेनमोबाहुभ्यांतव धन्वने।१४।मानोमहांतमुतमानोऽ
अर्भकंमानऽउक्षन्तमुतमानऽनुक्षितम्।मानोवधीःपितरंमोतमातरंमानः

63

प्रियास्त न्त्वा रुद्र रीरिषः ॥ १५ ॥ मा नस्तोके । तनये मा न ऽआयुषि मा नो गोषु मा नो

ऽअश्वेषु रीरिषः । मा नो वीरान्नुद्र भामिनो वधीर्हविष्मन्तः । सदमित्त्वा हवामहे ।

१६ । नमो हिरण्यबाहवे सेनान्ये दिशां च पतये नमो नमो वृक्षेभ्यो हरिकेशेभ्यः प

शूनां पतये नमो नमः शष्पिञ्जराय त्विषीमते पथीनां पतये नमो नमो हरिकेशा

योपवीतिने पुष्टानां पतये नमो नमो बभ्लुशाय ॥ १७ ॥ नमो वभ्लुशाय । व्याधि

नेऽन्नानां पतये नमो नमो भवस्य हेत्यै जगतां पतये नमो रुद्रायाततायिने क्षेत्रा

णां पतये नमो नमः । सूतायाहन्त्यै वनानां पतये नमो नमो रोहिताय ॥ १८ ॥ नमो

रोहितायस्थपतयेवृक्षाणांपतयेनमोनमोभुवंतयेवारिवस्कृतायौषधी
नांपतयेनमोनमोमंत्रिणेवाणिजायकक्षाणांपतयेनमोनमऽउच्चैर्घोषा
याक्रंदयतेपत्तीनांपतयेनमोनमःकृत्स्नायतया।१९।नमःकृत्स्नायतयाधा
वतेसत्वनांपतयेनमोनमःसहमानायनिव्याधि।नऽआव्याधिनीनांपत
येनमोनमोनिषंगिणेककुभायस्तेनानांपतयेनमोनमोनिचेरवेपरिचरा
यारण्यानांपतयेनमोनमोवंचते।२०।नमोवंचतेपरिवंचतेस्तायूनांपतये
नमोनमोनिषंगिणऽइषुधिमतेतस्कराणांपतयेनमोनमःसृकायिभ्योजि

64 घांसद्भ्यो मुष्णतांपतये नमो नमोसिमद्भ्यो नक्तंचरद्भ्यो विकृंतानांपत
२१। नमऽउष्णीषिणे गिरिचराय कुलुंचानांपतये नमो नमऽइषुमद्भ्यो ध
न्वायिभ्यश्च वो नमो नमऽआतन्वानेभ्यः प्रतिदधानेभ्यश्च वो नमो नम
ऽआयच्छद्भ्योस्यद्भ्यश्च वो नमो नमो विसृजद्भ्यः।२२। नमो विसृजद्भ्यो
विध्यद्भ्यश्च वो नमो नमः स्वपद्भ्यो जाग्रद्भ्यश्च वो नमो नमः शयानेभ्यऽ
आसीनेभ्यश्च वो नमो नमस्तिष्ठद्भ्यो धावद्भ्यश्च वो नमो नमस्तिष्ठद्भ्यो धा
वद्भ्यश्च वो नमो नमः सभाभ्यः।२३। नमः सभाभ्यः। सभापतिभ्यश्च वो न

मो नमो श्वेभ्यो श्वपतिभ्यश्च वो नमो नम ऽआव्याधिनीभ्यो विविध्यंती
भ्यश्च वो नमो नम ऽउगणाभ्यस्तृँहतीभ्यश्च वो नमो नमो गणेभ्यः।२४।
नमो गणेभ्यो गणपतिभ्यश्च वो नमो नमो व्रातेभ्यो व्रातेभ्यो व्रातपतिभ्यश्च
वो नमो नमो गृत्सेभ्यो गृत्सपतिभ्यश्च वो नमो नमो विरूपेभ्यो विश्वरूपेभ्य
श्च वो नमो नमः सेनाभ्यः।२५। नमः सेनाभ्यः सेनानिभ्यश्च वो नमो नमो रथि
भ्यो ऽअरथेभ्यश्च वो नमो नमः क्षत्तृभ्यः संग्रहीतृभ्यश्च वो नमो नमो महद्भ्यो
ऽअर्भकेभ्यश्च वो नमः।२६। नमस्तक्षभ्यो रथकारेभ्यश्च वो नमो नमः।कु

65

ल्लालेभ्यः।कर्म्मारेभ्यश्चवोनमोनमोनिषादेभ्यः।पुंजिष्ठेभ्यश्चवोनमोनमः
श्वनिभ्योम्मृगयुभ्यश्चवोनमोनमःश्वभ्यः।२७।नमःश्वभ्यःश्वपतिभ्यश्चवो
नमोनमोभवायच्चरुद्रायचनमः।शर्व्वायचपशुपतयेचनमोनीलग्रीवा
यचशितिकंठायचनमः।कपर्द्दिने।२८।नमःकपर्द्दिनेचव्युप्तकेशायच
नमःसहस्राक्षायचशतधन्वनेचनमोगिरिशयायचशिपिविष्टायचन
मोमीढुष्टमायचेषुमतेचनमोह्रस्वाय।२९।नमोह्रस्वायचवामनायचन
मोबृहतेचव—यसेचनमोवृद्धायचसवृधेचनमोग्र्यायचप्रथमायच

नमऽआशवे।३०।नमऽआशवेचाजिरायचनमःशीघ्र्यायचशीभ्यायचन
मऽउर्म्यायचावस्वन्यायचनमोनादेयायचद्वीप्यायच।३१।नमोज्येष्ठा
यचकनिष्ठायचानमःपूर्वजायचापरजायचनमोमध्यमायचापगल्भा
यचनमोजघन्यायचबुध्न्यायचनमःसोभ्याय।३२।नमःसोभ्यायचप्र
तिसर्यायचनमोयाम्यायचक्षेम्यायचनमःश्लोक्यायचावसान्यायचन
मऽउर्वर्यायचखल्यायचनमोवन्याय।३३।नमोवन्यायचकक्ष्यायच
नमःश्रवायचप्रतिश्रवायचनमऽआशुषेणायचाशुरथायचनमःशू

66

रायचावभेदिनेचनमोबिल्मिने।३४।नमोबिल्मिनेचकवचिनेचनमो
वर्म्मिणेचवरूथिनेचनमःश्रुतायचश्रुतसेनायचनमोदुंदुभ्यायचाह
नंन्यायचनमोधृष्णवे।३५।नमोधृष्णवेचप्रमृशायचनमोनिषंगिणे
चेषुधिमतेचनमस्तीक्ष्णेषवेचायुधिनेचनमःस्वायुधायचसुधन्व
नेच।३६।नमःस्रुत्यायचपथ्यायचनमः।काट्यायचनीप्यायचनमःकु
ल्यायचसरस्यायचनमोनादेयायचवैशंतायचनमःकूप्याय।३७।न
मःकूप्यायचावट्यायचनमोवीध्र्यायचातप्यायचनमोमेघ्यायचविद्यु।

त्याय च नमो वर्ष्याय चावर्ष्याय च नमो व्रात्याय।३८। नमो व्रात्याय च रे
ष्म्याय च नमो व्रास्तव्याय च वास्तुपाय च नमः। सोमाय च रुद्राय च नम
स्ताम्राय चारुणाय च नमः शंगवे।३९। नमः शंगवे च पशुपतये च ऽ
नमऽ उग्राय च भीमाय च नमोऽग्रेवधाय च दूरेवधाय च नमो हंत्रे च ह
नीयसे च नमो वृक्षेभ्यो हरिकेशेभ्यो नमस्ताराय।४०। नमः शंभवाय च म
योभवाय च नमः शंकराय च मयस्कराय च नमः शिवाय च शिवतराय
च।४१। नमः पार्य्याय चावार्य्याय च नमः प्रतरणाय चोत्तरणाय च नमस्ती

ष्यीयचकुल्यायचनमःशष्प्यायचफेन्यायचनमःसिकत्याय।४२॥
नमःसिकत्त्यायचप्रवाह्यायचनमःऽकिंशिलायचक्षयणायचन।
मः।कपर्द्दिनेचपुलस्त्तयेचनमऽइरिण्यायचगेह्यायचनमोहृदय्या
यचनिवेष्प्यायचनमः।काट्यायचगह्वरेष्ठायचनमःशुष्क्याय।४४॥
नमःशुष्क्यायचहरित्यायचनमःपांसव्यायचरजस्यायचनमो
लोप्यायचोलप्यायचनमऽउर्व्यायचसूर्म्यायचनमःपर्ण्णाय।४५।
नमःपर्ण्णायचपर्ण्णशदायचनमऽउद्गुरमाणायचाभिघ्नतेचनमऽआ

खिदत्तेच प्रखिदतेच नमऽइषुकृद्भ्यो धनुष्कृद्भ्यश्च वो नमो नमो वः
किरिकेभ्यो देवानां हृदयेभ्यो नमो विचिन्वत्केभ्यो नमो विक्षिणत्के
भ्यो नमऽआनिर्हतेभ्यः ।४६॥ द्रापे ।अन्धसस्पते दरिद्रनीललोहित ॥
आसां प्रजानामेषां पशूनां मा भेर्मा रोङ्मो च नः किंचनाममत् ।४७ इमा
रुद्राय । तवसे कपर्दिने क्षयद्वीराय प्रभरामहे मतीः । यथा शमसद्द्विप
देचतुष्पदे विश्वं पुष्टं ग्रामेऽअस्मिन्ननातुरम् ।४८ ।याते ।रुद्रशिवात
नूःशिवा विश्वाहा भेषजी ॥ शिवा रुतस्य भेषजी तया नो मृड जीवसे ।४९।

परिनोरुद्रस्यहेतिर्वृणक्तु परित्वेषस्यदुर्म्मतिरघायोः। ऽअवस्थिराम
घवद्भ्यस्तनुष्वमीढ्वस्तोकायतनयायमृड। ५०। मीढुष्टमशिवतमशि
वोनः सुमनाभव। परमेवृक्षऽआयुधन्निधायकृत्तिंवसानऽआ
चरपिनाकंबिभ्रदागहि। ५१॥ विकिरिद्रविलोहितनमस्तेऽअस्तुभ
गवः। यास्तेसहस्रंहेतयोन्यमस्मन्निवपंतुताः। ५२॥ सहस्राणिस
हस्रशोबाह्वोस्तवहेतयः तासामीशानोभगवः पराचीनामुखाकृधि
५३। ऽअसंख्यातासहस्राणियेरुद्राऽअधिभूम्याम्। तेषांसहस्रयोज

नेव धन्वानितन्मसि।५४।अस्मिन्महत्यर्णवेंतरिक्षेभवाऽअधितेषा
ᳪसहस्रयोजनेव धन्वानितन्मसि।५५।नीलग्रीवाःशितिकंठादिवᳪ
रुद्राऽउपश्रिताःतेषाᳪसहस्रयोजनेव धन्वानितन्मसि।५६।नीलग्री
वाःशितिकंठाःशर्वाऽअधःक्षमाचराःतेषाᳪसहस्रयोजनेव धन्वा
नितन्मसि।५७।येवृक्षेषुशष्पिंजरानीलग्रीवाविलोहिताःतेषाᳪसह
स्रयोजनेव धन्वानितन्मसि।५८।येभूतानामधिपतयोविशिखासःकप
र्द्दिनःतेषाᳪसहस्रयोजनेवधन्वानितन्मसि।५९।येपथांपाथिरक्षयऽ

ऐलवृदाऽआयुर्युधः तेषांꣳसहस्रयोजनेवधन्वानितन्मसि।६०।येती
69 र्थानिप्रचरंतिसृकाहस्तानिषंगिणः।तेषांꣳसहस्रयोजनेवधन्वानि
तन्मसि।६१।येन्नेषुविविध्यंतिपात्रेषुपिबतोजनान्।तेषांꣳसहस्रयो।
जनेवधन्वानितन्मसि।६२।यऽएतावंतश्चभूयांꣳसश्चदिशोरुद्रावित
स्थिरेतेषांꣳसहस्रयोजनेवधन्वानितन्मसि।६३। नमोस्तुरुद्रेभ्योयेदि
वियेषांवर्षमिषवस्तेभ्योदशप्राचीर्दशदक्षिणादशप्रतीचीर्दशोदीची
र्दशोर्ध्वाः।तेभ्योनमोऽअस्तुतेनोवंतुतेनोमृडयंतुतेयंद्विष्मोयश्चनोद्वे

ष्ठितमेषांतंभेदध्मः। ६४। नमोस्तु। रुद्रेभ्योयेन्तरिक्षेयेषांवातऽइषवः। तेभ्यो
दशप्राचीर्द्दशदक्षिणादशप्रतीचीर्दशोदीचीर्द्दशोर्द्ध्वाः। तेभ्योनमोऽअ।
स्तुतेनोवंतुतेनोमृडयंतुतेयंद्विष्मोयश्चनोद्वेष्टितमेषांजंभेदध्मः। ६५॥
नमोस्तु। रुद्रेभ्योयेपृथिव्यांयेषामन्नमिषवः तेभ्योदशप्राचीर्द्दशदक्षिणा
दशप्रतीचीर्दशोदीचीर्दशोर्द्ध्वाः तेभ्योनमोऽअस्तुतेनोवंतुतेनोमृडयंतु
तेयंद्विष्मोयश्चनोद्वेष्टितमेषांजंभेदध्मः। ६६। अश्मन्नूर्जमा इतिसंहिता
यांषोडशोध्यायः। १६। अश्मन्नूर्जंपर्वतेशिश्रियाणामद्भ्यऽओषधीभ्योवन

70 स्पतिभ्योऽअधिसंभृतंपयः।तान्नऽइषमूर्ज्जंधतमरुतः संरराणाऽअ
श्मंस्तेक्षुन्मयितऽऊर्ग्यंद्विष्मस्तंतेशुगृच्छतु।१।इमामेऽअग्नऽइष्टकाधे
नवःसंत्वेकाचदशचदशचशतंचशतंचसहस्रंचसहस्रंचायुतंचायु
तंचनियुतंचप्रयुतंचार्बुदंचन्यर्बुदंचसमुद्रश्चमध्यंचांतश्चपरार्द्ध
श्चैतामेऽअग्नऽइष्टकाधेनवःसंत्वमुत्रामुष्मिँल्लोके।२।ऋतवस्थ॥
ऋतावृधऽऋतुष्ठास्थऽऋतावृधः।घृतश्चुतोमधुश्चुतोविराजोनामका
मदुघाऽअक्षीयमाणाः।समुद्रस्यत्वावकयाग्रेपरिव्ययामसि।पावकोऽ

अस्मभ्यᳫंशिवोभव।४।हिमस्यत्वाजरायुणाग्नेपरिव्ययामसि।पाव
कोऽअस्मभ्यᳫंशिवोभव।५।उपज्मन्न।उपवेतसेवत्तरनदी
ष्वा।अग्नेपित्तमपामसिमंडूकिताभिरागहिसेमन्नोयज्ञंपावकवर्णं
ᳫंशिवंकृधि।६।अपामिदंन्न्ययनᳫंसमुद्रस्यनिवेशनम्।अन्यां
स्तेऽअस्मत्तपंतुहेतयःपावकोऽअस्मभ्यᳫंशिवोभव।७।अग्नेपाव
कारोचिषामंद्रमादेवजिह्वया।आदेवान्वक्षियक्षिच[illegible]॥सस
नःपावकदीदिवोग्नेदेवाँ२ऽइहावह।उपयज्ञᳫंहविश्चनः।९।पाव

कयायश्चितयंत्साकृपादीद्यान्मन्नुरुचऽउषसोनभानुना।तूर्वन्नयाम

न्नेतशस्यनूरणऽआयोघृणेनततृषाणोऽअजरः।१०।नमस्तेहरसेशो

चिषेनमस्ते।अस्त्वर्चिषे।अन्याँस्तेऽअस्मत्तपंतुहेतयःपावकोऽअस्मभ्य

ꣳशिवोभव।११।नृषदेवेडप्सुषदेवेड्बर्हिषदेवेड्वनसदेवेट्स्वर्विदेवे

ट।१२।येदेवाःयदेवादेवानांयज्ञियायज्ञियानाꣳसंवत्सरीणमुपभा

गमासते।अहुतादोहविषोयज्ञेऽअस्मिन्त्स्वयंपिबंतुमधुनोघृतस्य।१३।

येदेवाः।यदेवादेवेष्वधिदेवत्वमायन्येब्रह्मणःपुरऽएतारोऽअस्य।ये

भ्यानऽऋत्तेपवतेधामकिंचननन्तेदिवोनपृथिव्याऽअधिस्नुषु।१४।प्रा
णदाऽअपानदा।व्यानदावर्च्चोदावरिवोदाः।अन्यांस्तेऽअस्मत्तपंतु
हेतयःपावकोऽअस्मभ्यंशिवोभव।१५।अग्निस्तिग्मेन।शोचिषा
यासद्विश्वन्न्यत्रिणम्।अग्निर्न्नोवनतेरयिम्।१६।यऽइमाविश्वाभु
वनानिजुह्वदृषिर्होतान्न्यसीदत्पितानःसऽआशिषाद्रविणमिच्छमा
नःप्रथमच्छदवरॉं२॥ऽआविवेश।१७।किंस्वित्किंस्विदासी
दधिष्ठानमारम्भणंकतमत्स्वित्कथासीत्।यतोभूमिंजनयन्विश्वक

र्म्मा विश्वा मौर्णि न्म्महिनाद्विश्वच क्षाः। १८। विश्वतञ्श्च दुरुत विश्वतो मुखो
विश्वतो बाहुरुतविश्वतस्यात्। संबाहुभ्यां धमति संपतत्रै र्द्यावा भूमीज
नयं देव एकः। १९। किंश्वित् किंश्विद्वनं क उसवृक्षाऽआसयतो द्या
वापृथिवी निष्टतक्षुः। मनीषिणो मनसापृच्छते दु तद्यद ध्यातिष्ठत्भुव
नानि धारयत्। २०। याते। धामानि परमाणि याव मा या म ध्यमा विश्वक
र्म्मन्नुतेमा॥ शिक्षासखिभ्यो हविषिस्व धावः स्वयं यजस्वतन्वं वृधानः। २१।
विश्वकर्म्मन्हविषा वावृधानः स्वयं यजस्व पृथिवी मुत द्याम्। मुह्यं त्वन्ये

ऽअमितःसपत्नाꣳइहास्माकंमघवासूरिरस्तु।२२।व्वाचस्पतिंव्विश्वक
र्म्माणमूतयेमनोजुवंव्वाजेऽअद्याहुवेम।सनोव्विश्वानिहवनानिजोष
द्विश्वशंभूरवसेसाधुकर्मा।२३।व्विश्वकर्म्मन्हविषावर्द्धनेनत्रातारमिंद्र
मकृणोरवध्यम्।तस्मैव्विशःसमनमंतपूर्व्वीरयमुग्रोव्विहव्योयथास
त्।२४।चक्षुषःपितामनसाहिधीरोघृतमेनेऽअजनन्नम्नमाने।यदे
दंताऽअददृहंतपूर्व्वऽआदिद्यावापृथिवीऽअप्रथेताम्।२५।व्विश्वकर्मा
व्विमनाऽआद्विहायाधाताव्विधातापरमोतसंदृक्।तेषामिष्टानिसमिषा

मदं तियत्रा सप्त ऽ ऋषीन्पर ऽ एकमाहुः ।२६। योनः पिताजनितायो विधा
73 ता धामानि वेद भुवनानि विश्वा। योदेवानांनाम धा ऽ एक ऽ एव तꣳ संप्र
श्नंभुवनायंत्यन्या।२७। त ऽ आयजंत द्रविणꣳ समस्मा ऽ ऋषयः पूर्व्वे
जरितारोन भूना। असूर्ते सूर्त्तेरजसि निषत्ते ये भूतानि समकृण्वन्निमानि
२८। परोदिवा। परोदिवापर ऽ एना पृथिव्या परोदेवेभिरसुरैर्यदस्ति। कꣳ
स्विद्गर्भंप्रथमंदध्र ऽ आपोयत्रदेवाः समपश्यंत पूर्व्वे।२९। तमित। तमि
द्गर्भंप्रथमंदध्र ऽ आपोयत्रदेवाः समगच्छंत विश्वे। अजस्य नाभावध्येक

मर्प्पितं यस्मिन्निश्वानि भुवनानि तस्थुः ।३०। न तम्। न तं विदाथ य ऽ इमा ।
जजानान्यद्युष्माकमंतरं बभूव। नीहारेण प्रावृता जल्प्या चासुतृप ऽ उक्थ
शासश्चरंति ।३१। विश्वकर्म्मा ह्यजनिष्ट देव ऽ आदिद्गंधर्वो ऽ अभवद्द्विती
यः। तृतीयः पिता जनितौषधीनामपां गर्भं व्यदधात् पुरुत्रा ।३२। आशुः शि
शानो वृषभो न भीमो घनाघनः क्षोभणश्चर्षणीनाम्। संक्रंदनो निमिषः
एकवीरः शतꣳ सेना ऽ अजयत् साकमिंद्रः संक्रंदनेनानिमिषेण जिष्णुना।
नायुत्कारेण दुश्च्यवनेन धृष्णुना। तदिंद्रेण जयत तत्सहध्वं युधो नर ऽ इषु

हस्तेन वृ त्मा। ३४। स ऽ इषुहस्तैः। सनिषंगिभि र्व्वशीस छं स्त्रष्टासयुध ऽ इंद्रो

गणेन। स छं सृष्टजित्सोमपा वाहुशर्द्धुग्रधन्वा प्रतिहिताभिरस्ता। ३५॥

वृहस्पते परि। दीयारथेनरक्षोहामित्राँ२॥ ऽ अपबाधमानः। प्रभंजन्सेनाः

प्रमृणोयुधाजयंन्नस्माकमेद्ध्यविता रथानाम्। ३६॥ वलविज्ञायस्थवि

रः प्रवीरः सहस्वान्वाजीसहमान ऽ उग्रः अभिवीरो ऽ अभिसत्वासहोजा

जैत्रमिंद्ररथमातिष्ठगोवित्। ३७। गोत्रभिदंगोविदंवज्रबाहुंजयंतम

ज्मप्रमृणंतमोजसा। इम छं सजाता ऽ अनुवीरयद्ध्वमिंद्र छं सखायो ऽ अ

नुसᳫंरभद्ध्वम्।३८।अभिगोत्त्राणिसहसागाहमानोदयोवीरःशतम
न्युरिंद्रः दुश्च्यवनःपृतनाषाडयुद्ध्योस्माकᳫंसेनाऽअवतुप्रयुत्सु।३९॥
इंद्रऽआसान्नेताबृहस्पतिर्द्दक्षिणायज्ञःपुरऽएतुसोमः।देवसेनानामभि
भंजतीनांजयंतीनाम्मरुतोयंत्वग्ग्रम्।४०।इंद्रस्यवृष्णोवरुणस्यराज्ञऽआ
दित्यानाम्मरुताᳫंशर्द्धऽउग्ग्रम्।महामनसांभुवनच्यवानांघोषोदेवानांज
यतामुदस्थात्।४१।उद्धर्षय।मघवन्नायुधान्युत्सत्वनाम्मामकानाम्मना
ᳫंसि।उद्वृत्रहन्वाजिनांवाजिनान्युद्रथानांजयतांयंतुघोषाः।४२॥अस्मा

कमिंद्रः सम्ऋतेषु ध्वजेष्वस्माकं या ऽइषवस्ता जयंतु॥ अस्माकं वीरा ऽउ
त्तरे भवंत्वस्माँ २॥ ऽउ देवा ऽअवता हवेषु ।४३। अमीषां चित्तं प्रतिलोभयं
ती गृहाणांगान्यप्वे परेहि। अभि प्रेहि निर्दह हृत्सु शोकैरंधेनामित्रास्त
मसा सचंताम् ।४४। अवसृष्टा परापत शरव्ये ब्रह्मसंशिते॥ गच्छामि
त्रान्प्रपद्यस्व मामीषां कं चनोच्छिषः ।४५। प्रेत। प्रेता जयता नर ऽइंद्रो वः
शर्म्म यच्छतु। उग्रा वः संतु बाहवोऽनाधृष्या यथासथ ।४६। असौ या। सेना म
रुतः परेषामभ्यैति न ऽओजसा स्पर्द्धमाना। तां गूहत तमसापव्रतेन यथा
७५

मीऽ अंन्योऽ अन्यमन्नजानन्।४७।यत्र बाणाः संपतंति कुमाराविशिखाऽइ
वा।तत्राऽइंद्रो बृहस्पतिरदितिशर्म्मयच्छतु विश्वाहा शर्म्मयच्छतु।४८॥
मर्म्माणि ते।वर्म्मणा छादयामि सोमस्त्वाराजामृतेनानुवस्ताम्।उरोर्व्वरी।
यो वरुणस्ते कृणोतु जयंतं त्वानु देवामदंतु।४९।उदेनामुत्तरान्नयाग्ने घृते।
नाहुता रायस्पोषेणस ँ सृजप्रजयाच बहुं कृधि।५०।इंद्रेमं प्रतरान्नयस।
जातानामसद्वशी समेनंवर्च्चसासृजदेवानांभागदाऽअसत्।५१।यस्य कृ
ण्मोगृहे हविस्तमग्ने वर्द्धया त्वम्।तस्मै देवाऽअधिब्रुवन्नयं च ब्रह्मणस्प

तिः। ५२। उदुत्त्या। विश्वेदेवाऽअग्नेभरंतुचित्तिभिः। सनोभवशिवस्त्वᳪं सु
प्रतीकोविभावसुः। ५३। पंचदिशोदैवीर्यज्ञमवंतुदेवीरपामतिंदुर्म्मतिंबा
धमानाः। रायस्पोषेयज्ञपतिमाभजंतीरायस्पोषेऽअधियज्ञोऽअस्थात्। ५४।
समिद्धेऽअग्नावधिमामहानऽउक्थपत्रऽईड्योगृभीतः। तप्तंघर्म्मंपरि
गृह्यायजंतोर्जायद्यज्ञमयजंतदेवाः। ५५। दैव्यायधर्त्रेजोष्ट्रेदेवश्रीःश्री
मनाःशतपयाः। परिगृह्यदेवायज्ञमायंदेवादेवेभ्योऽअध्वर्यंतोऽअ
स्थुः। ५६। वीतᳪं हविःशमितᳪं शमितायजध्यैतुरीयोयज्ञोयत्रहव्यमे

ति। ततोवाकाऽआशिषोनोजुषंताम्।५७। सूर्य्यरश्मिर्हरिकेशःपुरस्ता
त्सविताज्योतिरुदयाँ२॥ऽअजस्रम्।तस्यपूषाप्रसवेयातिविद्वांत्संपश्य
न्विश्वाभुवनानिगोपाः।५८।विमानऽएष।दिवोमध्यऽआस्तऽआपप्रि
वान्रोदसीऽअंतरिक्षम्।सविश्वाचीरभिचष्टेघृताचीरंतरापूर्वमप
रंचकेतुम्।५९।उक्षा।समुद्रोऽअरुणःसुपर्णःपूर्वस्ययोनिंपितुरावि
वेशमध्येदिवोनिहितःपृश्निरश्माविचक्रमेरजसस्पात्यंतौ।६०।इंद्रं
विश्वाऽअवीवृधंत्समुद्रव्यचसंगिरः।रथीतमꣳरथीनांवाजानाꣳ

सत्यत्विंपतिम्।६१।देवहूर्य्यज्ञः।देवहूर्य्यज्ञऽआचव्वक्षत्सुम्नहूर्य्यज्ञ
77 ऽआचवक्षत्।यक्षदग्निर्देवोदेवाँ२॥ऽआचव्वक्षत्।६२।वाजस्यमा
प्रसवऽउद्ग्राभेणोदग्रभीत्।अधासपत्नानिन्द्रोमेनिग्राभेणाधराँ२॥अ
कः।६३।उद्ग्राभंच।निग्राभंचब्रह्मदेवाऽअवीवृधन्।अधासपत्नानिं
द्राग्नीमेविषूचीनान्व्यस्यताम्।६४।क्रमध्वमग्निनानाकमुख्यꣳह
स्तेषुबिभ्रतः।दिवस्पृष्ठꣳस्वर्गत्वामिश्रादेवेभिराद्ध्वम्।६५।प्राचीमनु॥
प्रदिशंप्रेहिविद्वानग्नेरग्नेपुरोऽअग्निर्भवेह।विश्वाऽआशादीद्यानोवि

मा ह्यूर्जन्नो धेहि द्विपदे चतुष्पदे। ६६। पृथिव्या ऽ अहम्। पृथिव्या ऽ अह
मुदंतरिक्षमारुहमंतरिक्षाद्दिवमारुहम्। दिवो नाकस्य पृष्ठात्स्वर्ज्ज्योतिरगा
महम्। ६७। स्वर्य्यंतः स्वर्य्यंतो नापेक्षंत ऽ आ द्याꣳ रोहंति रोदसी। यज्ञं ये विश्व
तोधारꣳ सुविद्वाꣳसो वितेनिरे। ६८। अग्ने प्र। अग्ने प्रेहि प्रथमो दे
वयतां चक्षुर्द्देवानामुत मर्त्यानाम्। इयक्षमाणा भृगुभिः सजोषाः स्वर्य्यंतु
यजमानाः स्वस्ति। ६९। नक्तोषासा समनसा विरूपे धापयेते शिशुमेकꣳ स
मीची। द्यावाक्षामा रुक्मो ऽ अंतर्व्विभाति देवा ऽ अग्निं धारयंद्द्रविणोदाः। ७०।

७४ ऽअग्नेसहस्राक्षशतमूर्द्धञ्छतंतेप्राणाःसहस्रंव्यानां॥ त्वꣳसा दशशतमू
र्द्धञ्छतंतेप्राणाःसहस्रंव्यानां॥ हस्रस्यरायऽईशिषेतस्मैतेविधेमवाजा
यस्वाहा।७१। सुपर्णोसिगरुत्मान्पृष्ठेपृथिव्याःसीद।भासान्तरिक्षमापृण
ज्योतिषादिवमुत्तभानतेजसादिशऽउद्दृꣳह।७२।आजुह्वानःसुप्रतीकः
पुरस्तादग्नेस्वंयोनिमासीदसाधुया।अस्मिन्त्सधस्थेऽअध्युत्तरस्मिन्विश्वे
देवायजमानश्चसीदत।७३।ताꣳसवितुर्वरेण्यस्यचित्रामाहंवृणेसुम
तिंविश्वजन्याम्।यामस्यकण्वोऽअदुहत्प्रपीनाꣳसहस्रधाराम्पयसा

महींगाम् ।७४। विधेमते। परमेंजन्मन्नग्नेविधेमस्तोमैरवरेसधस्थे। यस्मा

द्योनेरुदारिथायजेतंप्रत्वेहवी ँ षिजुहुरेसमिद्धे।७५। प्रेद्धो ऽअग्ने। दी

दिहिपुरोनोजस्रयासूर्म्यायविष्ठ। त्वा ँ शश्वन्त ऽउपयन्तिवाजाः।७६। अ

ग्नेतम्। अग्नेतमद्याश्वन्नस्तोमैः क्रतुन्नभद्र ँ हृदिस्पृशम्। ऽऋध्यामात

ऽओहैः।७७। चित्तिंजुहोमिमनसाघृतेनयथादेवा ऽइहागमन्वीतिहोत्रा

ऽऋतावृधः। पत्येविश्वस्यभूम्नोजुहोमिविश्वकर्म्मणेविश्वाहादाभ्य

ँ हविः।७८। सप्तते। सप्ततेऽअग्नेसमिधः सप्तजिह्वाः सप्त ऽऋषयः

79 सप्तधामप्प्रियाणि॥सप्तहोत्त्राःसप्तधात्वायजंतिसप्तयोनीरापृणस्वघृ
तेनस्वाहा।७९। शुक्रज्योतिश्च।चित्रज्योतिश्चसत्यज्योतिश्चज्योतिष्मां
श्च।शुक्रश्चऽऋतपाश्चात्यꣳहाः।८०।ईदृङ्ईदृङ्ङान्यादृङ्सदृङ्प्रतिस
दृङ्॥मितश्चसम्मितश्चसभराः।८१।ऋतश्च।सत्यश्चध्रुवश्चधरुणश्च।
धर्ताचविधर्ताचविधारयः।८२।ऋतजिच्च।सत्यजिच्चसेनजिच्चसुषेण
श्च।अंतिमित्त्रश्चदूरेऽअमित्त्रश्चगणः।८३।ईदृक्षासऽएतादृक्षासऽऊ
षुणःसदृक्षासःप्रतिसदृक्षासऽएतन।मितासश्चसम्मितासोनोऽअद्य

सभरसो मरुत्तो यज्ञेऽस्मिन्। ८४। स्वतवांश्च प्रघासी च सांतपनश्च गृह
मेधी च। क्रीडी च शाकी चोज्जेषी। ८५। इंद्रं दैवीर्विशो मरुतोनुवर्त्मानो
भवन्यथेंद्रं दैवीर्विशो मरुतोनुवर्त्मानो भवन्। एवमिमं यजमानन्दैवी
श्चविशो मानुषीश्चानुवर्त्मानो भवंतु। ८६। इमं स्तनमूर्जस्वंतं धयापां
प्रपीनमग्ने सरिरस्य मध्ये। उत्सं जुषस्व मधुमंतमर्वन्त्समुद्रियं स
दनमाविशस्व। ८७। घृतं मिमिक्षे घृतमस्य योनिर्घृते श्रितो घृतम्व
स्य धाम। अनुष्वधमावह मादयस्व स्वाहाकृतं वृषभ वक्षि हव्यम्। ८८।

80

समुद्रादूर्मिर्मधुमाँ२॥ऽउदारदुपांशुनासममृतत्वमानट्। घृतस्य
नामगुह्यंयदस्तिजिह्वादेवानाममृतस्यनाभिः।८९।वयंनाम।वयन्ना
मप्रब्रवामाघृतस्यास्मिन्यज्ञेधारयामानमोभिः।उपब्रह्माशृणवच्छस्य
मानंचतुःशृंगोऽवमीद्गौरऽएतत्।९०।चत्वारिशृंगात्रयोऽअस्यपादाद्वे
शीर्षेसप्तहस्तासोऽअस्यत्रिधाबद्धोवृषभोरोरवीतिमहोदेवोमर्त्याँ२॥ऽ
आविवेश।९१।त्रिधाहितम्।त्रिधाहितंपणिभिर्गुह्यमानंगविदेवासो।
घृतमन्वविन्दन्।इन्द्रऽएकंसूर्यऽएकंजजानवेनादेकंस्वधया

निषत्तस्रुः ९२ एताऽअर्षंति हृद्यात्समुद्राच्छतव्रजारिपुणानावचक्षे घृतस्य
धाराऽअभिचाकशीमिहिरण्ययोवेतसोमध्यऽआसाम् ९३ सम्यक्स्रवंति
सरितोनधेनाऽअंतर्हृदामनसापूयमानाः एतेऽअर्षंत्यूर्मयोघृतस्यमृगाऽइ
वक्षिपणोरीषमाणाः ९४ सिंधोरिवप्राध्वनेशूघनासोवातप्रमियः पतयंति
यह्वाः घृतस्यधाराऽअरुषोन वाजीकाष्ठाभिंदन्नूर्मिभिःपिन्वमानः
९५ अभिप्रवंत समनेवयोषाःकल्याण्यःस्मयमानासोऽअग्निम् घृतस्यधा
राःसमिधोनसंतताजुषाणोहर्यतिजातवेदाः ९६ कन्याऽइववहतुमे तवा

ऽउऽ अंज्यंजानाऽ अभिचाकशीमि यत्र सोमः सूयते यत्र यज्ञो घृतस्य धाराऽ
अभितत्पवन्ते ९७ अभ्यर्षत सुष्टुतिं गव्यमाजिमास्मासु भद्रा द्रविणानि ध
त्त इमंयज्ञन्नयत देवतानो घृतस्य धारा मधुमत्पवन्ते ९८ धामन्ते विश्वंभु
वनमधिश्रितमन्तः समुद्रे हृद्यन्तरायुषि अपामनीके समिथे यऽआभृत
स्तमश्याम मधुमन्तन्तऽऊर्म्मिम ९९ वाजश्च इतिसंहितायां सप्तदशो
ध्यायः १७ वाजश्चमे प्रसवश्चमे प्रयतिश्चमे प्रसितिश्चमे धीतिश्चमे क्र
तुश्चमे स्वरश्चमे श्लोकश्चमे श्रवश्चमे श्रुतिश्चमे ज्योतिश्चमे स्वश्चमे यज्ञेन

कल्पन्ताम्१ प्राणश्च मेपानश्चमे व्यानश्चमेसुश्चमे चित्तंचमऽ आधीतंचमे
वाक्चमे मनश्चमे चक्षुश्चमे श्रोत्रंचमे दक्षश्चमे बलंचमे यज्ञेन कल्पन्ताम्२
ओजश्च मे सहश्चमऽ आत्माचमेतनूश्चमे शर्म्मचमे वर्म्मचमेङ्गानि चमेस्थी
निचमेपरूꣳषि चमे शरीराणि चमऽ आयुश्चमेजराचमेयज्ञेन कल्पन्ताम्
३ ज्यैष्ठ्यंचमऽ आधिपत्यंचमेमन्युश्चमे भामश्चमेमश्चमेम्भश्चमे जेमाच
मेमहिमाचमेवरिमाचमेप्रथिमाचमेवर्षिमाचमेद्राघिमाचमे वृद्धंचमेवृ
द्धिश्चमेयज्ञेनकल्पन्ताम् ४ सत्यंच मेश्रद्धाचमेजगच्चमेधनंचमेविश्वं

चमेमहश्चमेक्रीडाचमेमोदश्चमेजातंचमेजनिष्यमाणंचमेसूक्तंचमे
शुकृतंचमेयज्ञेनकल्पंताम् ५ ऋतंच ऋतंचमेमृतंचमेयक्ष्मंचमेना
मयच्चमेजीवातुश्चमेदीर्घायुत्वंचमेनमित्रंचमेभयंचमेसुखंचमेशयनंच
मेसूषाश्चमेसुदिनंचमेयज्ञेनकल्पंताम् ६ यंताच मेधर्त्ताचमेक्षेमश्च
मेधृतिश्चमेविश्वंचमेमहश्चमेसंविच्चमेज्ञात्रंचमेसूश्चमेप्रसूश्चमे
सीरंचमेलयश्चमेयज्ञेनकल्पंताम् ७ शंच मेमयश्चमेप्रियंचमेनुका
मश्चमेकामश्चमे॰सौमनसश्चमेभगश्चमेद्रविणंचमेभद्रंचमेश्रेयश्च

मे वशीयश्च मे यशश्च मे यज्ञेन कल्पंताम् ८ ऊर्क्च मे सूनृता च मे पयश्च मे र
सश्च मे घृतं च मे मधु च मे सग्धिश्च मे सपीतिश्च मे कृषिश्च मे वृष्टिश्च मे जैत्रं च
म ऽ औद्भिद्यं च मे यज्ञेन कल्पंताम् ९ रयिश्च मे रायश्च मे पुष्टं च मे पुष्टिश्च मे वि
भु च मे प्रभु च मे पूर्णं च मे पूर्णतरं च मे कुयवं च मे क्षितं च मे न्नं च मे क्षुच्च मे यज्ञे
न कल्पंताम् १० वित्तं च वित्तं च मे वेद्यं च मे भूतं च मे भविष्यच्च मे सुगं च मे
सुपथ्यं च मऽ ऋद्धं च मऽ ऋद्धिश्च मे क्लृप्तं च मे क्लृप्तिश्च मे मतिश्च मे सुमति
श्च मे यज्ञेन कल्पंताम् ११ व्रीहयश्च मे यवाश्च मे माषाश्च मे तिलाश्च मे मुद्गा

श्चखल्वाश्चमे प्रियंगवश्चमेणवश्चमे श्यामाकाश्चमे नीवाराश्चमे गोधूमा
श्चमे मसूराश्चमे यज्ञेनकल्पंताम् १२ अश्माच मेमृत्तिकाचमे गिरयश्च
मेपर्वताश्चमे सिकताश्चमे वनस्पतयश्चमे हिरण्यंचमेयश्चमे स्यामंचमे लो
हंचमे सीसंचमे त्रपुचमे यज्ञेनकल्पंताम् १३ अग्निश्चमऽआपश्चमे वीरु
धश्चमऽओषधयश्चमे कृष्टपच्याश्चमे कृष्टपच्याश्चमे ग्राम्याश्चमे पशव
ऽआरण्याश्चमे वित्तंचमे वित्तिश्चमे भूतंचमे भूतिश्चमेयज्ञेनकल्पंताम्
१४ वसुच मेवसतिश्चमेकर्म्मचमेशक्तिश्चमे र्थश्चमऽएमश्चमऽइत्याच

गतिश्चमेयज्ञेनकल्पंताम् १५ अग्निश्चमऽइंद्रश्चमेसोमश्चमऽइंद्रश्चमेस
विताचमऽइंद्रश्चमेसरस्वतीचमऽइंद्रश्चमेपूषाचमऽइंद्रश्चमेवृहस्पतिश्चम
ऽइंद्रश्चमेयज्ञेनकल्पंताम् १६ मित्रश्चमऽइंद्रश्चमेवरुणश्चमऽइंद्रश्चमे
धाताचमऽइंद्रश्चमेत्वष्टाचमऽइंद्रश्चमेमरुतश्चमइंद्रश्चमेविश्वेचमेदे
वाऽइंद्रश्चमेयज्ञेनकल्पंताम् १७ पृथिवीचमऽइंद्रश्चमेंतरिक्षंचम
इंद्रश्चमेद्यौश्चमऽइंद्रश्चमेसमाश्चमऽइंद्रश्चमेनक्षत्राणिचमऽइंद्रश्च
मेदिशश्चमऽइंद्रश्चमेयज्ञेनकल्पंताम् १८ अंशुश्चमेरश्मिश्चमे

दाभ्यश्चमेधिपतिश्चमऽउपांशुश्चमेन्तु" क्रश्चमेमंथीचमेयज्ञेनकल्पंता
म् १९ आग्रयणश्चमेवैश्वदेवश्चमेध्रुवश्चमेवैश्वानरश्चमऽऐंद्राग्न
श्चमेमहावैश्वदेवश्चमेमरुत्वतीयाश्चमेनिष्केवल्यश्चमेसावित्रश्चमेसा
रस्वतश्चमेपात्नीवतश्चमेहारियोजनश्चमेयज्ञेनकल्पंताम् २० स्रुचश्च
मेचमसाश्चमेवायव्यानिचमेद्रोणकलशश्चमेग्रावाणश्चमेधिषव
णेचमेपूतभृच्चमऽआधवनीयश्चमेवेदिश्चमेबर्हश्चमेस्वगाका
रश्चमेयज्ञेनकल्पंताम् २१ अग्निश्चमेघर्मश्चमेर्कश्चमेसूर्यश्च

मे प्राणश्च मेश्वमेधश्च मे पृथिवी च मे दितिश्च मे दितिश्च मे द्यौ
श्च मेंगुलयः शक्करयो दिशश्च मे यज्ञेन कल्पंताम् २२ व्रतं च मऽ ऋतवश्च
मे तपश्च मे संवत्सरश्च मेहोरात्रेऊर्वष्ठीवे बृहद्रथंतरे च मे यज्ञेन कल्पं
ताम् २३ एका च मे तिस्रश्च मे तिस्रश्च मे पञ्च च मे पञ्च च मे सप्त च मे सप्त च मे
नव च मे नव च मऽएकादश च मऽएकादश च मे त्रयोदश च मे त्रयोदश च मे पंच
दश च मे पञ्चदश च मे सप्तदश च मे सप्तदश च मे नवदश च मे नवदश च म
एकविंशतिश्च मऽएकविंशतिश्च मे त्रयोविंशतिश्च मे त्रयोवि

ॐ शातिश्च मे पंच वि ॐ शातिश्च मे पंचा वि ॐ शातिश्च मे सप्त वि ॐ शातिश्च
मे सप्त वि ॐ शातिश्च मे नव वि ॐ शातिश्च मे नव वि ॐ शातिश्च मऽ एकात्रि
ॐ शाश्च मऽ एक त्रि ॐ शाश्च मे त्रयस्त्रि ॐ शाश्च मे यज्ञेन कल्पताम् २५ च
तस्रश्च मे ष्टौ च मे ष्टौ च मे द्वादश च मे द्वादशं च मे षोडश च मे षोडश च मे
वि ॐ शातिश्च मे र्वि ॐ शातिश्च मे श्चतु र्वि ॐ शातिश्च मे चतुर्वि ॐ शाति
श्च मे ष्टा वि ॐ शातिश्च मे द्वात्रिं ॐ शाश्च मे द्वात्रि ॐ शाश्च मे षट्त्रि ॐ शाश्च
मे षट्त्रि ॐ शाश्च मे चत्वारि ॐ शाश्च मे चत्वारि ॐ श्च मे चतुश्च त्वारि ॐ

शाश्च मे ष्टाचत्वारिᳩं शाश्च मे यज्ञेन कल्पंताम् २५ त्र्याविश्च मे त्र्यावी च मे दित्य
वाट् दित्यौही च मे पंचाविश्च मे पंचावी च मे त्रिवत्सश्च मे त्रिवत्सा च मे तुर्य्य
वाट् च मे तुर्य्यौही च मे यज्ञेन [illegible] कल्पंताम् २६
पष्ठवाट् च मे पष्ठौही च मऽउक्षा च मे वशा च मऽऋषभश्च मे वेहश्च मेनड्वां
श्च मे धेनुश्च मे यज्ञेन कल्पंताम् २७ वाजाय स्वाहा प्रसवाय स्वाहापिजा
य स्वाहा क्रतवे स्वाहा वसवे स्वाहाहर्पतये स्वाहान्हे मुग्धाय स्वाहा मुग्धा
य वैनᳩशिनाय स्वाहा विनᳩशिनऽआन्त्यायनाय स्वाहान्त्याय भौव

नायस्वाहाभुवनस्यपतयेस्वाहा ऽधिपतयेस्वाहा प्रजापतयेस्वा
हा इयंतेराण्मित्राययंतासियमनऽऊर्ज्जेत्वावृष्ट्यैत्वाप्रजानांत्वाधिप
त्याय २८ आयुर्यज्ञेनकल्पतां प्राणोयज्ञेनकल्पतां चक्षुर्यज्ञेनकल्पता
ꣳश्रोत्रंयज्ञेनकल्पतां वाग्यज्ञेनकल्पतांमनोयज्ञेनकल्पतामात्माय
ज्ञेनकल्पतां ब्रह्मायज्ञेनकल्पताञ्ज्योतिर्यज्ञेनकल्पताꣳ स्वर्यज्ञेन
कल्पतां पृष्ठंयज्ञेनकल्पतांयज्ञोयज्ञेनकल्पताम् स्तोमश्चयजुश्चऽऋ

क्रंसामवब्रह ब्बरथंनरंच स्वर्द्देवाऽअगन्मामृत्ताऽअभूमप्रजापतेः प्रजा
ऽअभूमवेस्वाहा २९ व्वाजस्यनुप्प्रसवेमातरंम्महीमदितिंनामवचसाक
रामहे यस्यामिदंव्विश्वंभुवनमाविवेशतस्यान्नोदेवसविताधर्म्मसावि
षत् ३० विश्वेऽअद्यमरुतोव्विश्वऽऊती। विश्वेभवंत्वग्नयः समिद्धाः
व्विश्वेनोदेवाऽअवसागमंतुव्विश्वमस्तु द्रविणंव्वाजोऽअस्मे ३१ व्वाजो
नः सप्तप्प्रदिशश्चतस्रोव्वापरावतः व्वाजोनोव्विश्वैर्द्देवैर्द्धनसाताविहा
वतु ३२ व्वाजोनोऽअद्यप्रसुवातिदानंव्वाजोदेवाँ २ऋतुभिःकल्पया

ति वाजोहिमासर्व्ववीरंजजानविश्वाऽआशावाजपतिर्ज्जयेयम् ३३
वाजः पुरस्तात् वाजः पुरस्तादुतमध्यतोनोवाजोदेवान्हविषावर्द्धया
ति वाजोहिमासर्व्ववीरंचकारसर्व्वाऽआशावाजपतिर्भवेयम् ३४ सम्मा
सृजामिपयसापृथिव्याः सम्मासृजाम्यद्भिरोषधीभिः सोहंवाजꣳ
सनेयमग्ने ३५ पयः पृथिव्यांपयऽओषधीषुपयोदिव्यन्तरिक्षेपये
धाः पयस्वतीः प्रदिशः संतुमह्यम् ३६ देवस्यत्वासवितुः प्रसवेश्वि
नोर्बाहुभ्यांपूष्णोहस्ताभ्याम् सरस्वत्यैवाचोयन्तुर्यन्त्रेणाग्नेः साम्रा

ज्ञेनाभिषिंचामि ३७ ऋताषाडृतधामाग्निर्गंधर्व्वस्तस्यौषधयोऽप्सरसोमु
दोनाम सनऽइदंब्रह्मक्षत्रंपातुतस्मैस्वाहावाट्ताभ्यः स्वाहा ३८ सꣳहितोवि
श्वसामासूर्य्योगंधर्व्वस्तस्यमरीचयोऽप्सरसऽआयुवोनाम सनऽइदंब्रह्मक्ष
त्रंपातुतस्मैस्वाहावाट्ताभ्यः स्वाहा ३९ सुषुम्णः सूर्य्यरश्मिश्चंद्रमागंध
र्व्वस्तस्यनक्षत्राऽप्सरसोभेकुरयोनाम सनऽइदंब्रह्मक्षत्रंपातुतस्मैस्वा
हावाट्ताभ्यः स्वाहा ४० इषिरोविश्वव्यचावातोगंधर्व्वस्तस्याऽपोअ
प्सरसऽऊर्ज्जोनाम सनऽइदंब्रह्मक्षत्रंपातुतस्मैस्वाहावाट्ताभ्यः स्वाहा ४१

भुज्युः सुपर्णोयज्ञोगंधर्वस्तस्यदक्षिणाऽअप्सरसस्तावानाम सनऽइ
दंब्रह्मक्षत्रंपातु तस्मैस्वाहा वाट्ताभ्यः स्वाहा ४२ प्रजापतिर्विश्वकर्मामन
नोगंधर्वस्तस्यऋक्सामान्यप्सरसऽएष्टयोनाम सनऽइदंब्रह्मक्षत्रंपातु
तस्मैस्वाहावाट्ताभ्यःस्वाहा ४३ सनः सनोभुवनस्यपते प्रजापतेयस्य
तऽउपरिगृहायस्यवेह अस्मैब्रह्मणेऽस्मैक्षत्रायमहिशर्मयच्छस्वा
हा ४४ समुद्रोसि नभस्वानार्द्रदानुः शंभूर्मयोभूरभिमावाहिस्वा
हामारुतोसिमरुतांगणः शंभूर्मयोभूरभिमावाहिस्वाहावस्यूरसि

दुवस्वांछꣳभूर्म्मयोभूरभिमावाहिस्वाहा ४५ यास्ते अग्नेसूर्य्येरुचो
दिवमातन्वंतिरश्मिभिः ताभिर्न्नोऽअद्यसर्व्वाभीरुचेजनायनस्कृधि
४६ यावः यावोदेवाःसूर्य्योरुचोगोष्वश्वेषुयारुचः इंद्राग्नीताभिःस
र्व्वाभीरुचन्नोधत्तबृहस्पते ४७ रुचन्नः रुचन्नोधेहिब्राह्मणेषुरुचꣳ
राजसुनस्कृधि रुचंविश्येषुशूद्रेषुमयिधेहिरुचारुचम् ४८ तत्वा
यामिब्रह्मणावंदमानस्तदाशास्तेयजमानोहविर्भिः अहेडमानोवरु
णेहवोध्युरुशꣳस मानऽआयुःप्रमोषीः ४९ स्वर्णघर्म्मःस्वाहा

स्वर्णार्कः स्वाहा स्वर्णशुक्रः स्वाहा स्वर्णज्ज्योतिः स्वाहा स्वर्णसूर्य्यः स्वा
हा ५० अग्निंयुनज्मिशवसा घृतेनदिव्यꣳ सुपर्णंवयसाबृहंतम्
तेनवयंगमेमब्रध्नस्यविष्टपꣳ स्वोरुहाणाऽअधिनाकमुत्तमम् ५१
इमौते पक्षावजरौपतत्रिणौ याभ्याꣳ रक्षाꣳ स्यपहꣳ स्यग्ने ता
भ्यांपतेमसुकृतामुलोकंयत्रऋषयोजग्मुः प्रथमजाः पुराणाः ५२
इंदुर्दक्षः श्येनऽऋतावाहिरण्यपक्षः शकुनोभुरण्युः महांसधस्थे
ध्रुवऽआनिषत्तोनमस्तेऽअस्तुमामाहिꣳसी ५३ दिवोमूर्द्धासिपृ

थिव्यानाभिरुर्णयामोबधीनाम् विश्वायुःशर्म्मसप्प्रथानमस्पथे ५४ वि
श्वस्यमूर्द्धन्नधितिष्ठसिश्रितः समुद्रेतेहृदयमप्स्वायुरपोदत्तोदधिंभिंतः दि
वस्पर्जन्न्यादंतरिक्षात्पृथिव्यास्ततोनोवृष्ट्याव ५५ इष्टोयज्ञोभृगुभिरा
शीर्दावसुभिः तस्यनऽइष्टस्यप्रीतस्यद्रविणेहागमेः ५६ इष्टोऽअग्निरा
हुतःपिपर्त्तुनऽइष्टंहविः स्वगेदंदेवेभ्योनमः ५७ यदाकूतात्समसु
स्रोद्धृदोवामनसोवासंभृतंचक्षुषोवा तदनुप्रेतसुकृतामुलोकंयत्रऽ
ऋषयोजग्मुःप्रथमजाःपुराणाः ५८ एतंछंसधस्थपरितेददामि

यमाबहाछेवधिंजातवेदाः अन्वागंतायज्ञपतिर्वोऽअत्रतथंस्म
जानीतपरमेव्योमन् ५९ एतंजानाथपरमेव्योमन्देवाः सधस्थाविद
रूपमस्य यदागच्छात्पथिभिर्देवयानैरिष्टापूर्तेकृणवाथाविरस्मै
६० उद्बुध्यस्वाग्ने प्रतिजागृहित्वमिष्टापूर्तेसथंसृजेथामयंच अ
स्मिन्त्सधस्थेऽअध्युत्तरस्मिन्विश्वेदेवायजमानश्चसीदत ६१ येनव
हसि सहस्रंयेनाग्नेसर्ववेदसम् तेनेमंयज्ञन्नोनयस्वर्देवेषुगंतवे ६२
प्रस्तरेणपरिधिनास्रुचावेद्याचवर्हिषा ऋचेमंयज्ञन्नोनयस्वर्दे

वेषुगंन्नवे ६३ यद्दत्तंयत्परादानंयत्पूर्त्तंयाश्चदक्षिणाः तदग्निर्वैश्वक
र्म्मणः स्वर्देवेषुनोदधत् ६४ यत्रधाराऽअनपेतामधोर्घृतस्यचयाः त
दग्निर्वैश्वकर्म्मणः स्वर्देवेषुनोदधत् ६५ अग्निरस्मिजन्मनाजात
वेदाघृतम्मेचक्षुरमृतम्मऽआसन् अर्कस्त्रिधातूरजसोविमानोजस्रो
घर्म्मोहविरस्मिनाम ६६ ऋचोनामऋचोनामास्मियजूꣳषिनामास्मि
सामानिनामास्मि येऽअग्नयः पांचजन्याऽ अस्यांपृथिव्यामधि तेषा
मसित्वमुत्तमः प्रनोजीवातवेसुव ६७ वार्त्रहत्यायशवसेपृतनाषाह्या

यच्च इंद्रत्वा वर्त्तयामसि ६८ सहदानुं पुरुहूत क्षियंतमहस्तमिंद्रसंपि
णक्कुणारुम् अभिवृत्रं वर्द्धमानंपियारुमपादमिंद्र तवसाजघंथ ६९
वि न इंद्रमृधोजहि नीचायछ पृतन्यतः योऽ अस्माँ २३ अभिदास
धरं गमया तमः ७० मृगोन भीमः कुचरो गिरिष्ठाः परावतऽ आजगंथा
परस्याः सृकं संशाय पविमिंद्र तिग्मं विशत्रून्ताढि विमृधोनुदस्व
७१ वैश्वानरोन ऊतयऽ प्रयातु परावतः अग्निर्नः सुष्टुतीरुप ७२ पृ
ष्टोदिवि पृष्टोऽ अग्निः पृथिव्यां पृष्टो विश्वाऽ ओषधीराविवेश वैश्वा

नरः सहसाप्रष्ठो ऽ अग्निः सनो दिवा स रिषस्पातु नक्तम् ७३ अश्यामत्त
म् अश्यामत्तं काममग्ने तवोती ऽ अश्याम तं काममग्ने तवोती ऽ अश्याम र
यिꣳ रयिवः सुवीरम् अश्याम वाजमभि वाजयन्तोऽश्याम द्युम्नमजराज
रं ते ७४ वयं ते ऽ अद्य ररिमा हि काममुत्तानहस्ता नमसोपसद्य यजिष्ठे
न मनसा यक्षि देवानस्रेधता मन्मना विप्रो ऽ अग्ने ७५ धामच्छदग्नि
ऽ धामच्छदग्निरिन्द्रो ब्रह्मा देवो बृहस्पतिः सचेतसो विश्वे देवा यज्ञ
प्रावन्तु नः शुभे ७६ त्वं यविष्ठ दाशुषो नॄः पाहि शृणुधी गिरः रक्षा तोक

मुत्तत्मना ७७ स्वाद्वीत्वा इतिसंहितायांअष्टादशोध्यायः ॥१८॥
स्वीद्वीत्वा स्वादुनाती व्रांती त्रेणामन्नामन्र तेन मधमंतीमधमताम्र
जाम्रिसछंसोमेन सोमोस्यश्विभ्यांपच्यस्वरस्व सैपच्यस्वेंद्राय आग्नेयो
पच्यस्व १ परीतः परीतोषिंचतासुतछं सोमोयउत्तमछं हविः दधन्वा
योनर्योऽअप्स्वंतरासुरवावसोममद्रिभिः २ वायोः पूतउपावित्रेण प्र
त्यंक्सोमोऽअतिस्रुतः इंद्रस्ययुज्यःसरवा वायोः पूतःपवित्रेणप्राङु
क्सोमोऽअतिद्रुतः इंद्रस्ययुज्यासरवा २ पुनातितेपरिस्रुतछंसोम

सूर्य्यस्य दुहिता वरित्रेण शश्वता तना ४ ब्रह्म क्षत्रं पवते तेज ऽ इन्द्रियं
सुरया सोमः सुत ऽ आसुतो मदाय शुक्रेण देव देवताः पिपृग्धि रसेनान्नं य
जमानाय धेहि ५ कुविदङ्ग यवमन्तो यवं चिद्यथा दान्त्यनुपूर्वं वियूय
इहेहैषां कृणुहि भोजनानि ये बर्हिषो नम ऽ उक्तिं यजन्ति ६ उपयामगृ
हीतोस्यश्विभ्यां त्वा सरस्वत्यै त्वेन्द्राय त्वा सुत्राम्णे ऽ एष ते योनिस्तेजसे त्वा
वीर्य्याय त्वा बलाय त्वा ७ नाना हि वां देवहितं सदस्कृतं मा सं
सृक्षाथां परमे व्योमन् सुरा त्वमसि शुष्मिणी सोम ऽ एष मा मा हिं

१३

सीः स्वां योनिमाविशन्ती अयपामगृहीतोस्याग्निं नं तेजसः सारस्वतं वी
र्य्यमैंद्रं बलम् एषतेयोनिर्म्मोदायत्वानंदायत्वामहसेत्वा २ तेजोसि
तेजोमयिधेहि वीर्य्यमसि वीर्य्यम्मयिधेहि बलमसि बलम्मयिधेह्योा
जोस्योजोमयिधेहिमन्युरसिमन्युंमयिधेहि सहोसिसहोमयिधेहि ९॥
याव्याघ्रं विषूचिकोभौ वृकंच रक्षति श्येनंपतत्रिणं सिंहं सेमं
पात्वंहसः १० यदापिपेषमातरं पुत्रः प्रमुदितोधयन् एतत्तदग्ने
ऽअनृणोभवाम्यहतौ पितरौमया संपृचस्थसम्मा भद्रेणपिङ्क्त विपृच

स्य त्विषिमायापस्मनायं इंद्रम् ११ देवा यज्ञमतन्वत भेषजं भिषजाश्विना वाचास
रस्वती भिषगिंद्रायेंद्रियाणि दधतः १२ दीक्षायै रूपम् दीक्षायै रूप थं श
ष्पाणि प्रायणीयस्य तोक्मानि क्रयस्य रूप थं सोमस्य लाजाः सोमा थं श
वो मधु १३ आतिथ्यरूपं मासरं महावीरस्य नग्नहुः रूपमुपसदामेत
त्तिस्रो रात्रीः सुरासुता १४ सोमस्य रूपं क्रीतस्य परिस्रुत्परिषिच्यते अ
श्विभ्यां दुग्धं भेषजमिंद्रायैंद्र थं सरस्वत्या १५ आसंदी रूप थं राजासंद्यै
वेद्यै कुंभी सुराधानी अंतर उत्तरवेद्या रूपं कारोतरो भिषक् १६ वेद्या

वेदिः वेद्या वेदिः समाप्यते बर्हिषा बर्हिरिन्द्रियम् यूपेन यूपऽआप्यते
प्रणीतोऽअग्निरग्निना १७ हविर्द्धानं यदश्विनाग्नीध्रं यत्सरस्वती
इंद्रायैंद्रꣳ सदस्कृतं पत्नीशालं गार्हपत्यः १८ प्रैषेभिः प्रैषानाप्नोत्या
प्रीभिराप्रीर्य्यज्ञस्य प्रयाजेभिरनुयाजान्वषट्कारेभिराहुतीः १९ पशु
भिः पशून् पशुभिः पशूनाप्नोति पुरोडाशैर्हवीꣳष्या छंदोभिः सा
मिधेनीर्य्याज्याभिर्वषट्कारान् २० धानाः करंभः सक्तवः परीवापः
पयोदधि सोमस्य रूपꣳ हविषऽआमिक्षा वाजिनं मधु २१ धानाना

ꣳ रूपं कुवलं परीवापस्य गोधूमाः सक्तूनाꣳ रूपं बदरमुपवाकाः क
रंभस्य २२ पयसो रूपं यद्यवा दध्नो रूपं कर्कंधूनि सोमस्य रूपं वाजिनꣳ
सौम्यस्य रूपमामिक्षा २३ आश्रावयेति स्तोत्रियाः प्रत्याश्रावोऽअनुरूपः
यजेति धाय्या रूपं प्रगाथा येयजामहाः २४ अर्द्धऋचैरुक्थानाꣳ रूपं
पदैराप्नोति निविदः प्रणवैः शस्त्राणाꣳ रूपं पयसा सोमऽआप्यते २५ अ
श्विभ्यां प्रातःसवनमिंद्रेणैंद्रं माध्यंदिनम् वैश्वदेवꣳ सरस्वत्या तृतीय
माप्तꣳ सवनम् २६ वायव्यैर्वायव्यान्याप्नोति सतेन द्रोणकलशम्

नाशिषः शंयुना पत्नीसंयाजान्त्समिष्ट

कुंभीभ्यामंभृणौ सुते स्थालीभि स्थालीराप्नोति २७ यजुर्भिराप्यंन्ते ग्रहा
ग्रहैस्तोमाश्च विष्टुतीः छंदोभिरुक्थाशस्त्राणि साम्नावभृथ आप्यते
२८ इडाभिर्भक्षा नाप्नोति सूक्तवाकैर्यजुषा स ᳪं स्थाम् २९ व्रतेन दीक्षा
माप्नोति दीक्षयाप्नोति दक्षिणाम् दक्षिणा श्रद्धामाप्नोति श्रद्धया सत्य
माप्यते ३० एतावद्रूपं यज्ञस्य यद्देवैर्ब्रह्मणा कृतम् तदेतत्सर्वमाप्नो
यज्ञे सौत्रामणी सुते ३१ सुरावंतं बर्हिषद ᳪं सुवीरं यज्ञ ᳪं हिन्वंति
महिषा नमोभिः दधानाः सोमं दिवि देवतासु मदेनेन्द्रं यजमानाः स्वर्काः ३२

तः ऽ उषधीषु सोमस्यशुष्मः सुरयासुतस्यतेनाजिन्वयजमानंमदेनसरस्व
तीमश्विनाविंद्रमग्निम् ३३ यमश्विना नमुचेरासुरादधि सरस्वत्यसुनो
दिंद्रियाय इमंत ँ शुक्रंमधुमंतमिंदु ँ सोम ँ राजानमिहभक्षयामि
३४ यदत्ररिप्त ँ रसिनः सुतस्ययदिंद्रोऽअपिबच्छचीभिः अहं तदस्य
मनसाशिवेनसोम ँ राजानमिहभक्षयामि ३५ पितृभ्यः स्वधायिभ्यः
स्वधानमः पितामहेभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधानमः प्रपितामहेभ्यः स्वधा
यिभ्यः स्वधानमः अक्षन्पितरोऽमीमदंतपितरोऽतीतृपंतपितरः पितरः शु
दो

१९

रू ऋदम् ३६ पुनंतुमापितरःसोम्यासः पुनंतुमापितामहाः पुनंतुप्रपितामहाः पवित्रेणशतायुषा पुनंतुमापितामहाः पुनंतुप्रपितामहाः पवित्रेणशतायुषाविश्वमायुर्व्यश्नवै ३७ अग्नऽआयूꣳषिपवसऽआसुवोर्ज्जमिषंचनः आरेबाधस्वदुच्छुनाम् ३८ पुनंतुमादेवजनाः पुनंतुमनसाधियः पुनंतुविश्वाभूतानिजातवेदः पुनीहिमा ३९ पवित्रेणपुनीहिमाशुक्रेणदेवदीद्यत् अग्नेक्रत्वाक्रतूꣳरनु ४० यत्तेः पवि

त्रेमर्चिष्यग्नेविततमंतरा ब्रह्मतेनपुनातुमा ४१ पवमानःसःपवमानः
सोऽअद्यनःपवित्रेणविचर्षणिः यःपोतासपुनातुमा ४२ उभाभ्यान्देवसवि
तःपवित्रेणसवेनच॥मांपुनीहिविश्वतः॥४३॥वैश्वदेवीपुनती।देव्यागा
द्यस्यामिमाबह्व्यस्तन्वोवीतपृष्ठाः॥तयामदन्तःसधमादेषुवयꣳस्याम
पतयोरयीणाम॥४४॥येसमानाःसमनसःपितरोयमराज्ये॥तेषांलोकः
स्वधानमोयज्ञोदेवेषुकल्याताम्॥४५॥येसमानाःसमनसोजीवाजीवेषुमा
मकाः॥तेषाꣳश्रीर्म्मयिकल्प्यतामस्मिँल्लोकेशतꣳसमाः॥४६॥द्वेसृती॥

ऽअस्त्त एव न्पितृणां महन्देवानामुत मर्त्यानाम् ॥ ताभ्यामिदं विश्वमे
जत्समेति यदन्तरा पितरम्मातरञ्च ॥४७॥ इदं हविः ॥ प्रजननम्मे
ऽअस्तु दशवीरं सर्वगणं स्वस्तये ॥ आत्मसनि प्रजासनि पशुस
नि लोकसन्यभयसनि ॥ अग्निः प्रजाम्बहुलाम्मे करोत्वन्नम्पयो रेतो
ऽअस्मासु धत्त ॥४८॥ उदीरताम् । उदीरतामवर ऽउत्पराऽउन्मध्यमाः
पितरः सोम्यासः ॥ असुं यऽईयुरवृका ऽऋतज्ञास्ते नो वन्तु पितरो हवे
षु ॥४९॥ अङ्गिरसो नः ॥ पितरो नवग्वा ऽअथर्वाणो भृगवः सोम्यासः ॥

तेषां व्वयꣳ सुमतौ यज्ञियानामपि भद्रे सौमनसे स्याम ॥५०॥ येनः येनः पूर्वे

पितरः सोम्यासोनूहिरे सोमपीथं व्वसिष्ठाः ॥ तेभिर्य्यमः सꣳ रराणो हवीꣳष्युश

न्नुशद्भिः प्रतिकाममत्तु ॥५१॥ त्वꣳ सोम। त्वꣳ सोम प्प्रचिकितो मनीषा त्वꣳ र

जिष्ठमनु नेषि पन्थाम्। तव प्प्रणीती पितरो नऽ इन्दो देवेषु रत्नमभजन्त धी

राः ॥५२॥ त्वया हि नः पितरः सोम पूर्वे कर्म्माणि चक्रुः पवमान धीराः ॥ व्वन्व

न्नवातः परिधीꣳ ॥ रपोर्णु वीरेभिरश्वैर्म्मघवा भवा नः ॥५३॥ त्वꣳ सोम पितृ

भिः संविदानोनु द्यावापृथिवीऽ आततन्थ ॥ तस्मै तऽ इन्दो हविषा विधेम व

यथं स्याम पतयो रयीणाम् ॥५४॥ वर्हिषदः पितरः। वर्हिषदः पितर ऽऊत्यर्वागिमा
वो हव्या चकृमा जुषध्वम् ॥ त ऽआगतावसा शन्तमेनाथ नः शंय्योररपो दधात
॥५५॥ आहम्। आह पितॄन्त्सुविदत्राँ २ ॥ ऽअवित्सि नपातञ्च विक्रमणञ्च
विष्णोः ॥ वर्हिषदो ये स्वधया सुतस्य भजन्त पित्वस्त ऽइहागमिष्ठाः ॥५६॥ उप
हूताः पितरः। सोम्यासो वर्हिष्येषु निधिषु प्रियेषु ॥ त ऽआगमन्तु त ऽइह श्रुव
न्त्वधि ब्रुवन्तु तेऽवन्त्वस्मान् ॥५७॥ आयन्तु नः पितरः सोम्यासोऽग्निष्वात्ताः
पथिभिर्देवयानैः ॥ अस्मिन्यज्ञे स्वधया मदन्तोऽधि ब्रुवन्तु तेऽवन्त्वस्मान्

॥५८॥ अग्निष्वात्ताः पितरः। अग्निष्वात्ताः पितरऽएहगच्छत सदःसदः सद
न्तसुप्रणीतयः॥ अत्ताहवीꣳषि प्रयतानि बर्हिष्यथा रयिꣳ सर्ववीरन्दधा
तन॥५९॥ येऽअग्निष्वात्ताः। येऽअग्निष्वात्ता येऽअनग्निष्वात्ता मध्ये दिवः
स्वधया मादयन्ते॥ तेभ्यः स्वराडसुनीतिमेतां यथावशन्तन्वङ्कल्पयाति॥६०॥
अग्निष्वात्तान् ऋतुमतः। अग्निष्वात्तानृतुमतो हवामहे नाराशꣳसे सोमपीथं
यऽआशुः॥ तेनो विप्रासः सुहवा भवन्तु वयꣳ स्याम पतयो रयीणाम्॥६१॥ आ
च्याजानु। दक्षिणतो निषद्येमं यज्ञमभिगृणीत विश्वे॥ माहिꣳसिष्ट पितरः

केनचिन्नो यद्व ऽ आगः पुरुषता कराम ॥६२॥ आसीनासो ऽ अरुणीनाम्। आसीना
सो ऽ अरुणीनामुपस्थे रयिन्धत्त दाशुषे मर्त्याय॥ पुत्रेभ्यः पितरस्तस्य वस्वः प्र
यच्छत त ऽ इहोर्जन्दधात ॥६३॥ यमग्ने॥ कव्यवाहन त्वञ्चिन्मन्यसे रयिम्॥
तन्नो गीर्भिः श्रवाय्यन्देवत्रा पनया युजम् ॥६४॥ यो ऽ अग्निः। कव्यवाहनः पितॄ
न्यक्षदृतावृधः॥ प्रेदु हव्यानि वोचति देवेभ्यश्च पितृभ्य ऽ आ ॥६५॥ त्वमग्ने।
त्वमग्न ऽ ईडितः कव्यवाहनावाड्ढव्यानि सुरभीणि कृत्वी॥ प्रादाः पितृभ्यः
स्वधया ते ऽ अक्षन्नद्धि त्वन्देव प्रयता हवींषि ॥६६॥ ये चा ये चेह पितरो

येचनेहयाँश्चविद्मयाउँ॥ऽउचनप्रविद्म॥त्वंवेत्थयतितेजातवेदःस्वधाभि
र्यज्ञꣳसुकृतञ्जुषस्व॥६७॥ इदम्पितृभ्यः।इदम्पितृभ्योऽनमोऽअस्त्वद्ययेपू
र्वासोयऽउपरासऽईयुः॥येपार्थिवेरजस्यानिषत्ता।येवानूनꣳसुवृजनासुवि
क्षु॥६८॥अधायथा।नःपितरःपरासःप्रत्नासोऽअग्नऽऋतमाशुषाणाः॥शु
चीदयन्दीधितिमुक्थशासःक्षामाभिन्दन्तोऽअरुणीरपव्रन्॥६९॥ उशन्त
स्त्वा॥ उशन्तस्त्वानिधीमह्युशन्तःसमिधीमहि उशन्नुशतऽआवहपितॄ
न्हविषेऽअत्तवे॥७० अपाम्फेनेन।अपाम्फेनेननमुचेः।शिरऽइन्द्रोदवर्तयः

विश्वायदर्जयस्पृधः ॥७२॥ सोमोराजा। सोमोराजामृत सुत ऽ ऋजीषेणाजहा
न्मृत्युम्॥ ऋतेनसत्यमिन्द्रियंविपान शुक्रमन्धसऽइंद्रस्येन्द्रियमिदम्प
योमृतम्मधु ॥७२॥ अद्भ्यःक्षीरम्। अद्भ्यःक्षीरंव्यपिवत्क्रुङ्ङाङ्गिरसोधिया॥
ऋतेनसत्यमिन्द्रियंविपान शुक्रमन्धसऽइन्द्रस्येन्द्रियमिदम्पयोमृतम्मधु
॥७३॥ सोममद्भ्यः। सोममद्भ्योव्यपिबच्छन्दसाहं सः शुचिषत् ऋतेनसत्य
मिन्द्रियंविपान शुक्रमन्धसःऽइन्द्रस्येन्द्रियमिदम्पयोमृतम्मधु॥७४॥
॥शतं१०० अन्नात्परिस्रुतः। अन्नात्परिस्रुतोरसम्ब्रह्मणाव्यपिवत्क्ष

त्रम्पयः सोमम्प्रजापतिः॥ ऋतेनसत्यमिन्द्रियंविपानꣳशुक्रमन्धसऽइन्द्रस्येन्द्रिय
मिदम्पयोऽमृतम्मधु॥७५॥ रेतोमूत्रम्। रेतोमूत्रंविजहातियोनिम्प्रविशदिन्द्रिय
म्॥गर्ब्भोजरायुणावृतऽउल्बञ्जहातिजन्मना॥ ऋतेनसत्यमिन्द्रियंविपानꣳ
शुक्रमन्धसऽइन्द्रस्येन्द्रियमिदम्पयोऽमृतम्मधु॥७६॥ दृष्ट्वारूपे। व्याकरोत्स
त्यानृतेप्रजापतिः॥ अश्रद्धामनृतेदधाच्छ्रद्धाꣳसत्येप्रजापतिः॥ ऋतेनसत्यमि
न्द्रियंविपानꣳशुक्रमन्धसऽइन्द्रस्येन्द्रियमिदम्पयोऽमृतम्मधु॥७७॥ वेदेनरूपे।
व्यपिबत्सुतासुतौप्रजापतिः ऋतेनसत्यमिन्द्रियं।विपानꣳशुक्रमन्धसऽइं

न्द्रस्येन्द्रियमिदम्पयोमृतम्मधु ॥७८॥ दृष्ट्वापरिस्रुतः। दृष्ट्वापरिस्रुतो रसꣳ शुक्रे
ण शुक्रं व्यपिबत्पयः सोमम्प्रजापतिः ॥ ऋतेन सत्यमिन्द्रियं विपानꣳ शुक्र
मन्धसऽइन्द्रस्येन्द्रियमिदम्पयोमृतम्मधु ॥७९॥ सीसेनतन्त्रम्। सीसेनतन्त्र
म्मनसामनीषिणऽऊर्णासूत्रेण कवयो वयन्ति ॥ अश्विना यज्ञꣳ सविता स
रस्वतीन्द्रस्य रूपं वरुणो भिषज्यन् ॥८०॥ तदस्य। रूपममृतꣳ शचीभिस्ति
स्रो दधुर्देवताः सꣳरराणाः ॥ लोमानि शष्पैर्बहुधा न तोक्मभिस्त्वगस्य मां
ꣳसमभवन्न लाजाः ॥८१॥ तदश्विना। भिषजा रुद्रवर्त्तनी सरस्वती वयति पे

श्रो ऽअन्तरम् ॥ अस्थिमज्जानम्मासरैः कारोतरेणदधतोगवान्त्वचि ॥ ८२ ॥ स
रस्वतीमनसा । पेशलंवसुनासत्याब्भ्यांवयतिदर्शतंवपुः ॥ रसम्परिस्रुतानरोहि
तन्नग्नहुर्द्धीरस्तसरन्नवेम् ॥ ८२ ॥ पयसाशुक्रम् । पयसाशुक्रममृतञ्जनित्र
ᳫं सुरयामूत्राज्जनयन्तरेतः ॥ अपामतिन्दुर्म्मतिम्बाधमाना ऽऊवध्यंवातᳫं स
ब्ब्यन्तदारात् ॥ ८३ ॥ इन्द्रः सुत्रामा । इन्द्रः सुत्रामाहृदयेनसत्यम्पुरोडाशेनसवि
ताजजान ॥ यकृत्क्लोमानंवरुणोभिषज्यन्मतस्नेवायव्यैर्नमिनातिपित्तम्
॥ ८४ ॥ आन्त्राणिस्थालीः ॥ आन्त्राणिस्थालीर्म्मधुपिन्वमानागुदाः पात्राणि

सुदुघा न धेनुः ॥ श्येनस्य पत्रन्न प्लीहा शचीभिरासन्दी नाभिरुदरन्न माता ॥ ८६ ॥

ग्रो कुम्भो वनिष्ठुः । कुम्भो वनिष्ठुर्ज्जनिता शचीभिर्य्यस्मिन्नग्रे योन्यां गर्भोऽअन्तः

॥ प्लाशिर्व्यक्तः शतधारऽउत्सो दुहे न कुम्भी स्वधाम्पितृभ्यः ॥ ८७ ॥ मुखं सत्

मुखं सदस्य शिरऽइत्सतेन जिह्वा पवित्रमश्विनासन्त्सरस्वती ॥ चप्यन्न पा

युर्भिषगस्य वालो वस्तिर्न्न शेपो हरसा तरस्वी ॥ ८८ ॥ अश्विभ्याञ्चक्षुः अश्वि

भ्याञ्चक्षुरमृतङ्ग्रहाभ्याञ्छागेन तेजो हविषा शृतेन ॥ पक्ष्माणि गोधूमैः कु

वलैरुतानि पेशो न शुक्लमसितं वसाते ॥ ८९ ॥ अविर्न्न । मेषो नसि वीर्याय प्रा

र्णा

एस्य पन्थाः ॥ अमृतो ग्रहाभ्याम् ॥ सरस्वत्युपवाकै र्व्यानन्नस्यानि बर्हि र्बदरै

र्ज्जजान ॥९०॥ इन्द्रस्य रूपम् । इन्द्रस्य रूपमृषभो बलाय कर्णाभ्याᳬं श्रोत्रममृ

प ३ तङ्ग्रहाभ्याम् ॥ यवा न बर्हि र्भ्रुवि केसराणि कर्कन्धु जज्ञे मधु सारघम्मुखात् ॥९१॥

आत्मन्नुपस्थे । आत्मन्नुपस्थे न वृकस्य लोम मुखे श्मश्रूणि न व्याघ्रलोम ॥

केशा न शीर्षन्यशसे श्रियै । शिखा सिᳬंहस्य लोम त्विषि रिन्द्रियाणि ॥९२॥ अ

ङ्गान्यात्मन् । अङ्गान्यात्मन्भिषजा तदश्विनात्मानमङ्गैः समधात्सरस्व

ती ॥ इन्द्रस्य रूपᳬं शतमानमायुश्चन्द्रेण ज्योतिरमृतन्दधानाः ॥९३॥ सर

स्वतीयोन्न्याम्। सरस्वतीयोन्न्याङ्गर्ब्भमन्तरश्विभ्याम्पत्नीसुकृतम्बिभर्त्ति॥
अपाꣳरसेनवरुणोनसाम्नेन्द्रꣳश्रियैजनयन्नप्सुराजा ॥९४॥ तेजःपशू
नाम्। तेजःपशूनाꣳहविरिन्द्रियावत्परिस्रुतापयसासारघम्मधु॥ अश्वि
भ्यान्दुग्धम्भिषजासरस्वत्यासुतासुताभ्याममृतःसोमऽइन्दुः॥९५॥ इतिसं
हितापाठेएकोनविंशोध्यायः॥ ॥ क्षत्रस्ययोनिः। क्षत्रस्ययोनिरसिक्षत्रस्य
नाभिरसि॥मात्वाहिꣳसीन्मामाहिꣳसीः॥१॥ निषसाद। धृतव्रतोवरुणः
पस्त्यास्वा॥साम्राज्यायसुक्रतुः॥मृत्योःपाहिविद्योत्त्वाहि॥२॥देवस्यत्वा।सवि

नुः प्प्रसवे ऽश्विनो र्बाहु भ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् ॥ २ ॥ अश्विनो र्भैषज्येन तेजसे ब्र
ह्मवर्च्चसाया भिषिञ्चामि सरस्वत्यै भैषज्येन वीर्य्यायान्नाद्यायाभिषिञ्चामी
न्द्रस्येन्द्रियेणबलाय श्रियै यशसे भिषिञ्चामि ॥ ३ ॥ कोसि कतमोसि कस्मै त्वा
काय त्वा ॥ सुश्लोक सुमङ्गल सत्यराजन् ॥ ४ ॥ शिरो मे श्रीर्यशो मुखं त्विषिः केशाश्च श्मश्रूणि ॥ राजा मे प्राणोऽअमृतꣳ सम्राट् चक्षुर्विराट्श्रो
त्रम् ॥ ५ ॥ जिह्वा मे भद्रं वाङ्महो मनो मन्युः स्वराड्भामः ॥ मोदाः प्रमोदाऽअङ्गु
लीरङ्गानि मित्रं मे सहः ॥ ६ ॥ बाहू मे बाहू मे बलमिन्द्रियꣳ हस्तौ मे कर्म्म वी

र्यमम्॥ आत्मादस अमु रोमम॥७॥ पृष्टीर्म्मे। राष्ट्रमुदरमꣳसौग्रीवाश्च श्रोणी॥
ऊरूऽअरत्नीजानुनी विशोमेऽङ्गानिसर्व्वतः॥८॥ नाभिर्म्मे। चित्तं विज्ञानम्पायुर्म्मे
पचितिर्ब्भसत्॥ आनन्दनन्दावाण्डौमेभगः सौभाग्यम्पसः॥ जङ्घाभ्याम्पद्भ्यान्ध
र्म्मोऽस्मिविशिराजाप्रतिष्ठितः॥९॥ प्रतिक्षत्रे। प्रतितिष्ठामिराष्ट्रे प्रत्यश्वेषु
प्रतितिष्ठामिगोषु॥ प्रत्यङ्गेषु प्रतितिष्ठाम्यात्मन्प्रतिप्राणेषु प्रतितिष्ठामिपु
ष्टे प्रतिद्यावापृथिव्योः प्रतितिष्ठामियज्ञे॥१०॥ त्रयादेवाः। त्रयादेवाऽएका
दशात्त्रयस्त्रिꣳशाः सुराधसः॥ बृहस्पतिपुरोहितादेवस्यसवितुः सवे॥

देवादेवैरवन्तुमा ॥११॥ प्रथमा द्द्वितीयैः। प्रथमाद्द्वितीयैर्द्द्वितीयास्तृतीयैस्तृती
याः सत्येन सत्त्यं यज्ञेन यज्ञो यजुर्भिर्य्यजूꣳषि सामभिः सामान्यृग्भिर्ऋचः पुरोनु
वाक्याभिः पुरोनुवाक्यायाज्याभिर्य्याज्या वषट्कारैर्व्वषट्कारा आहुतिभिराहु
तयो मे कामान्त्समर्द्धयन्तु भूः स्वाहा ॥१२॥ लोमानि प्रयतिः। लोमानि प्रयतिर्म्म
म त्वङ्म ऽआनतिरागतिः ॥ मांꣳसम्म ऽउपनतिर्व्वस्वस्थि मज्जा म ऽआनतिः ॥
१३॥ यद्देवाः। यद्देवा देवहेडनन्देवासश्चकृमा वयम्। अग्निर्म्मा तस्मादेनसो वि
श्वान्मुञ्चत्वꣳहसः ॥१४॥ यदि दिवा। यदि दिवा यदि नक्तमेनाꣳसि चकृमा

वयम्॥ वायुर्म्मा तस्मादेनसो विश्वान्मुञ्चत्वᳩंहसः॥१५॥ यदि जाग्रत्। यदि
जाग्रद्यदि स्वप्नऽएनाᳩंसि चकृमा वयम्॥ सूर्य्यो मा तस्मादेनसो विश्वान्मु
ञ्चत्वᳩंहसः॥१६॥ यद्ग्रामे। यद्ग्रामे यदरण्ये यत्सभायां यदिन्द्रिये॥ यच्छूद्रे य
दर्य्ये यदेनश्चकृमा वयं यदेकस्याधि धर्म्मणि तस्यावयजनमसि॥१७॥ यदापः।
यदापोऽअघ्न्याऽइति वरुणेति शपामहे ततो वरुण नो मुञ्च॥ अवभृथ निचु
म्पुण निचेरुरसि निचुम्पुणः॥ अव देवैर्देवकृतमेनोयासिषमव मर्त्यैर्मर्त्यकृत
म्पुरुराव्णो देव रिषस्पाहि॥१८॥ समुद्रे। समुद्रे ते हृदयमप्स्वन्तः सन्त्वा विश

न्तोषधीरुतापः॥सुमित्रियानऽआपऽओषधयः सन्तुदुर्मित्रियास्तस्मैसन्तुयो
स्मान्द्वेष्टियञ्चवयन्द्विष्मः॥१९॥ द्रुपदादिव। मुमुचानः स्विन्नःस्नातोमलादि
व॥पूतम्पवित्रेणेवाज्यमापःशुन्धन्तुमैनसः॥२०॥ उद्वयम्। उद्वयन्तमसस्प
रिस्वःपश्यन्तऽउत्तरम्। देवन्देवत्रासूर्य्यमगन्मज्योतिरुत्तमम्॥२१॥ अपो
ऽअद्य। अपोऽअद्यान्वचारिषंरसेनसमसृक्ष्महि॥ पयस्वानग्नऽआगम
न्तम्मासंसृजवर्च्चसाप्रजयाचधनेनच॥२२॥ एधोसि। एधोस्येधिषीमहि
समिदसितेजोमयिधेहि॥समाववर्त्तिपृथिवीसमुषाः समुसूर्य्यः॥समुवि

श्चमिदंजगत्॥ वैश्वानरज्ज्योतिर्भूयासंविभून्कामान्व्याश्नवैभूः स्वा
हा॥२३॥ अग्न्यादधामि। समिधमग्नेव्रतपतेत्त्वयि व्रतञ्चश्रद्धाञ्चोपैमीन्धे
त्वादीक्षितोऽहम्॥२४॥ यत्रब्रह्म। चक्षत्रञ्चसम्यञ्चौचरतःसह॥ तंल्लोक
म्पुण्यम्प्रज्ञेषंयत्रदेवाः सहाग्निना॥२५॥ यत्रेन्द्रः। यत्रेन्द्रश्चवायुश्चसम्यञ्चौ
चरतःसह॥ तंल्लोकम्पुण्यम्प्रज्ञेषंयत्रसेदिर्नविद्यते॥२६॥ अंशुनाते। अं
शुःपृच्यताम्परुषापरुः॥ गन्धस्तेसोममवतुमदायरसोऽअच्युतः॥२७॥
सिञ्चन्तिपरि। षिञ्चन्त्युत्सिञ्चन्तिपुनन्तिच॥ सुरायैबभ्र्वैमदे किन्त्वोवदतिकिन्त्विः॥२८॥

धानावन्तङ्करम्भिणम्। धानावन्तङ्करम्भिणमपूपवन्तमुक्थिनम्। इन्द्रप्रा
तर्ज्जुषस्वनः ॥२९॥ बृहदिन्द्राय। गायतमरुतो वृत्रहन्तमम् ॥येनज्ज्योति
रजनन्नृतावृधोदेवन्देवायजागृवि ॥३०॥ अध्वर्योऽअद्रिभिः। सुतꣳसोमम्प
वित्रऽआनय॥ पुनाहीन्द्रायपातवे ॥३१॥ योभूतानाम्। योभूतानामधिपति
र्यस्मिँल्लोकाऽअधिश्रिताः॥ यऽईशेमहतोमहाँस्तेनगृह्णामित्वामहम्म
यिगृह्णामित्वामहम् ॥३२॥ उपयामगृहीतोसि। उपयामगृहीतोस्यश्विभ्या
न्त्वासरस्वत्यै त्वेन्द्रायत्वासुत्राम्णेऽएषतेयोनिरश्विभ्यान्त्वासरस्वत्यैत्वेन्द्राय।

त्वामु त्र्वाम्न्गो ॥३३॥ प्राणपामे । ऽ अपान पाश्व हुष्वा ऽ श्रोत्रापाश्वमे ॥
वाचेमेविश्वभेषजोमनसोसिविलायकः ॥३४॥ आश्विनकृतस्यते
आश्विनकृतस्यतेसरस्वतिकृतस्येन्द्रेणसुत्रोम्णा कृतस्य ॥ उपहूतऽ
उपहूतस्यभक्षयामि ॥३५॥ समिद्धऽइन्द्रः । समिद्धऽइन्द्रऽ उषसामनी
केपुरोरुचापूर्वकृद्वावृधानः ॥त्रिभिर्देवैस्त्रिधंशता वज्रबाहुर्जघान
वृत्रंविदुरोववार ॥३६ नराशधंसधंप्रति । नराशधंसः प्रतिमूरोमिमा

नस्तनूनपात्पान्तियज्ञस्य धाम॥ गोभिर्वपावान्मधुनासमञ्जन्हिरण्यैश्चन्द्रीय
जतिप्रचेता॥३७॥ ईडितोदेवैः। ईडितोदेवैर्हरिवाँ॥ऽअभिष्टिराजुह्वानोहविषा
शर्द्धमानः॥ पुरन्दरोगोत्रभिद्वज्रबाहुरायातुयज्ञमुपनोजुषाणः॥३८॥ जुषाणो
बर्हिः। जुषाणोबर्हिर्हरिवान्नऽइन्द्रः प्राचीनꣳसीदत्प्रदिशापृथिव्याः॥ उरुप्रथाः
प्रथमानꣳस्योनमादित्यैरक्तंवसुभिःसजोषाः॥३९॥ इन्द्रन्दुरः। कवष्योधावमाना
वृषाणंयन्तुजनयःसुपत्नीः॥ द्वारोदेवीरभितोविश्रयन्ताꣳसुवीरावीरम्प्रथमा
नामहोभिः॥४०॥ उषासानक्ताबृहती। बृहन्तम्पयस्वतीसुदुघेशूरमिन्द्रम्॥ तन्तु

न्नतस्पेशसा संव्वयन्तीदेवान्देवं प्प्यजतः सुरुक्मे ॥४१॥ दैव्या मिमाना। दैव्यामिमा
मनुषः पुरुत्रा होतारा विन्द्रम्प्रथमा सुवाचा ॥ मूर्द्धन्यज्ञस्य मधुनादधाना प्राचीन
ञ्ज्योतिर्हविषा वृधातः ॥४२॥ तिस्रोदेवीः। तिस्रो देवीर्हविषा वर्द्धमानाऽ इन्द्रञ्जुषा
णा जनयो नपत्नीः॥ अच्छिन्नन्तन्तुम्पयसा सरस्वतीडा देवी भारती विश्वतूर्त्तिः
॥४३॥ त्वष्टा दधत्। त्वष्टा दधच्छुष्ममिन्द्राय वृष्णेऽपाको चिष्टुर्यशसे पुरूणि ॥ वृ
षा यजन्वृषणं भूरिरेता मूर्द्धन्यज्ञस्य समनक्तु देवान् ॥४४॥ वनस्पति रवसृ
ष्टः। वनस्पतिरवसृष्टो नपाशैस्त्मन्यासमञ्जञ्छमिता नदेवः॥ इन्द्रस्य हव्यै

र्जे ठरस्य एणान्ः स्वदातिय ज्ञम्मधुनाघृतेन ॥४५॥ स्तोकाना मिन्दुमास्तोकाना
मिन्दुम्प्रतिश्शूरऽइन्द्रो वृषायमाणो वृषभस्तुराट् ॥ घृतप्रुषामनसामोदमानाः
स्वाहा देवाऽअमृतामादयन्ताम् ॥४६॥ आयातु। आयात्विन्द्रो वसऽउपनऽइह
स्तुतः सधमादस्तुश्शूरः वावृधानस्तविषीर्य्यस्य पूर्वी र्द्यौर्नक्षत्रमभिभूतिपुष्या
त् ॥४७॥ आनः। आनःऽइन्द्रोदूरादानऽआसादभिष्टिकृदवसेयासदुग्रः ॥ ओजि
ष्ठेभिर्नृपतिर्वज्रबाहुः सङ्गे समत्सुतुर्वणिः पृतन्यून् ॥४८ आनः। आनऽइ
न्द्रोहरिभिर्यात्वच्छार्वाचीनोवसेराधसेच ॥ तिष्ठातिवज्रीमघवाविरप्शी

मंय्यत्त्वमनुनोवाजसातौ ॥४९॥ त्रातारमिन्द्रम् । त्रातारमिन्द्रमवितारमिन्द्र
थं हवेहवेसुहवथं ॠरमिन्द्रम् ॥ ह्वयामिशक्क्रम्पुरुहूतमिन्द्रथं स्वस्तिनोमघ
वाधात्विन्द्रः ॥५०॥ इन्द्रः सुत्रामा । इन्द्रः सुत्रामास्ववाँ ॥ ऽअवोभिः सुमृडीको
भवतुविश्ववेदाः बाधतान्द्वेषोऽअभयङ्कृणोतुसुवीर्य्यस्यपतयः स्याम ॥५१॥
तस्यवयम् । तस्यवयथं सुमतौयज्ञियस्यापिभद्रेसौमनसेस्याम ॥ ससुत्रामा
स्ववाँ ॥ ऽइन्द्रोऽअस्म्मेऽआराच्चिद्द्वेषः सनुतर्य्युयोतु ॥५२॥ आमन्द्रैः । आमन्द्रै
रिन्द्रहरिभिर्य्याहिमयूररोमभिः ॥ मात्त्वाकेचिन्नियमन्वि

न्नपाशिनोतिधन्न्वेवतारँ॥ऽइहि॥५३॥एवेत्एवेदिन्द्रंवृषणंवज्रबाहुंवसिष्ठासो
ऽअभ्यर्च्चन्त्यर्कैः॥सनस्तुतोवीरवद्धातुगोमद्यूयंपातस्वस्तिभिःसदानः॥५४॥
समिद्धोऽअग्निः समिद्धोऽअग्निरश्विनातप्तोघर्म्मोविराड्सुतः॥दुहेधेनुःसर
स्वतीसोमंशुक्रमिहेन्द्रियम्॥५५॥तनूपाभिषजा।सुतेश्विनोभासरस्वती॥म
ध्वारजांसीन्द्रियमिन्द्रायपथिभिर्वहान्॥५६॥इन्द्रायेन्दुम्।इन्द्रायेन्दुंसरस्व
तीनराशंसेननग्नहुम्॥अधातामश्विनामधुभेषजंभिषजासुते॥५७॥
आजुह्वानासरस्वती।आजुह्वानासरस्वतीन्द्रायेन्द्रियाणिवीर्य्यम्॥इडाभिर

श्विनाविषथंसमूर्ज्जं थंसथंरयिन्दधुः॥५८॥ अश्विनानमुचेः॥ सुतथंसोम
थंशुक्रम्परिस्रुता॥ सरस्वतीतमाभरद्बर्हिषेन्द्रायपातवे॥५९॥ कवष्योन। व्य
चस्वतीरश्विभ्यान्नदुरोदिशः॥ इन्द्रोनरोदसीऽउभेदुहेकामान्त्सरस्वती॥६०
उषासानक्तम्। उषासानक्तमश्विनादिवेन्द्रथंसायमिन्द्रियैः॥ सञ्ज्ञानाने
सुपेशसासमञ्ज्ञातेसरस्वत्या॥६१॥ पातन्नः। पातन्नोऽअश्विनादिवापाहिन
क्तथंसरस्वति॥ दैव्याहोताराभिषजापातमिन्द्रथंसचासुते॥६३॥ त्रिस्त्रे
धा। सरस्वत्यश्विनाभारतीडा॥ तीव्रम्परिस्रुतासोममिन्द्रायसुषुवुर्म्मदम्

॥६३॥ अश्विना भेषजम्। अश्विना भेषजम्मधु भेषजन्नः सरस्वती॥ इन्द्रे त्वष्टा यशः।
श्रियथं रूपथं रूपमधुः सुते॥६४॥ ऋतुथेन्द्रः। ऋतुथेन्द्रो वनस्पतिः शशमानः परि
स्रुता॥ कीलालमश्विभ्याम्मधु दुहे धेनुः सरस्वती॥६५॥ गोभिर्न्न सोममश्विना
मासरेण परिस्रुता॥ समधातथं सरस्वत्या स्वाहेन्द्रे सुतम्मधु॥६६॥ अश्विना ह
विः। अश्विना हविरिन्द्रियन्नमुचेर्द्धिया सरस्वती॥ आ शुक्रमासुराद्वसु मघमिन्द्राय ज
भ्रिरे ६७॥ यमश्विना। यमश्विना सरस्वती हविषेन्द्रमवर्द्धयन्॥ स बिभेद ब
लम्मघन्नमुचावासुरे सचा॥६८॥ तमिन्द्रम्। तमिन्द्रम्पशवः सचाश्विनोभा सरस्वती

दधानाः अश्व्यान्नूषवनहविषायज्ञऽइन्द्रियैः ॥६९॥ यऽइन्द्रे । यऽइन्द्रऽइन्द्रियन्द
धुः सविता वरुणो भगः ॥ ससुत्रामा हविष्पतिर्यजमानाय सश्चत ॥७०॥ सवि
ता वरुणः । सविता वरुणो दधद्यजमानाय दाशुषे ॥ आदत्त नमुचेर्वसु सुत्रामा
बलमिन्द्रियम् ॥७१॥ वरुणः क्षत्रम् । वरुणः क्षत्रमिन्द्रियम्भगेन सविता श्रियम्
॥ सुत्रामा यशसा बलन्दधाना यज्ञमाशत ॥७२॥ अश्विना गोभिः । अश्विना गो
भिरिन्द्रियमश्वेभिर्वीर्यम्बलम् ॥ हविषेन्द्रं सरस्वती यजमानमवर्द्धयन् ॥७३॥
ता नासत्या । सुपेशसा हिरण्यवर्त्तनी नरा ॥ सरस्वती हविष्मतीन्द्र कर्म्मसु नोव

न॥७४॥ ता भिषजा। सुकर्म्मणा सा सुदुघा सरस्वती॥ स वृत्रहा शतक्रतुरिन्द्राय दधुरिन्द्रियम्॥७५॥ युवꣳ सुराममा। युवꣳ सुराममश्विना नमुचावासुरे स
चा॥ विपिपानाः सरस्वतीन्द्रं कर्म्मस्वावत॥७६॥ पुत्रमिव पितरौ। पुत्रमिव पि
तरावश्विनोभेन्द्रावथुः काव्यैर्दꣳसनाभिः॥ यत्सुरामं व्यपिवः शचीभिः सरस्व
ती त्वा मघवन्नभिष्णक्॥७७॥ यस्मिन्नश्वासः। यस्मिन्नश्वासऽऋषभास
ऽउक्षणो वशा मेषाऽअवसृष्टासऽआहुताः॥ कीलालपे सोमपृष्ठाय वेधसे
हृदा मतिञ्जनय चारुमग्नये॥७८॥ अहाव्यग्ने। हविरास्ये ते स्रुचीव घृत

ञ्चमन्वीत्व सोमः॥ वाजसनिꣳ रयिमस्मे सुवीरम्प्रशस्तन्धेहि यशसम्बृहन्त
म्॥७९॥ ॥शतं१२००॥ अश्विना तेजसा। अश्विना तेजसा चक्षुः प्राणेन सर
स्वती वीर्य्यम्॥ वाचेन्द्रो बलेनेन्द्राय दधुरिन्द्रियम्॥८०॥ गोमदू षु णासत्या।
गोमदू षु णासत्याश्वावद्यातमश्विना॥ वर्त्ती रुद्रा नृपाय्यम्॥८१॥ न यत्। न
यत्परो नान्तर आदधर्षद्वृषण्वसू॥ दुःशꣳसो मर्त्यो रिपुः॥८२॥ ता नः। ता नऽ
आ वोढमश्विना रयिम्पिशङ्गसन्दृशम्॥ धिष्ण्या वरिवोविदम्॥८३॥ पाव
का नः। पावका नः सरस्वती वाजेभिर्वाजिनीवती॥ यज्ञं वष्टु धियावसुः॥८४॥

17 चोदयित्रीसूनृतानाम्। चोदयित्रीसूनृतानाञ्चेतन्तीसुमतीनाम् ॥यज्ञन्दधेसरस्वती
॥८५॥ महोऽअर्णः। महोऽअर्णःसरस्वतीप्रचेतयतिकेतुना ॥ धियोविश्वाविराजति
॥८६॥ इन्द्रायाहि। चित्रभानोसुताऽइमेत्वायवः ॥ अण्वीभिस्तनापूतासः ॥८७॥ इ
न्द्रायाहि। धियेषितोविप्रजूतःसुतावतःउपब्रह्माणिवाघतः ॥८८॥ इन्द्रायाहि।
इन्द्रायाहितूतुजानऽउपब्रह्माणिहरिवः ॥ सुतेदधिष्वनश्चनः ॥८९॥ अश्वि
नापिबताम्। अश्विनापिबताम्मधुसरस्वत्यासजोषसा ॥ इन्द्रःसुत्रामावृत्रहाजुष
न्ताꣳसोम्यम्मधु ॥९०॥ ॥इतिश्रीवाजसनेयसंहितायांविꣳशोध्यायःसमाप्तः ॥

वाजसनेयीसंहिताहर्वांदिं प॰ १५॰

१से २२५तक